

เดินทางสู่เป้าหมาย เครือข่ายพัฒนาศักยภาพ

บทเรียนจากการร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ
พัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ในภาคใต้ สู่การปฏิบัติ

ผู้เขียน: ถนน ขุนเพชร

บรรณาธิการ: พศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีระวุฒิ และ ดร.เพ็ญ สุขมา

เดินทางสู่เป้าหมาย

เครือข่ายพัฒนาศักยภาพ

บทเรียนจากการร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ
พัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ในภาคใต้ สู่การปฏิบัติ

ถนอม ชุนเพชร **เขียน**

ผศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีรวิวัฒน์ และดร.เพ็ญ สุขมาก **บรรณาธิการ**

เดินหน้าสู่เป้าหมาย เครือข่ายพัฒนาศักยภาพ

บทเรียนจากการร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ
พัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ในภาคใต้ สู่อการปฏิบัติ

ผู้เขียน: ถนนอม ขุนเพชร
บรรณาธิการ: ผศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีรวิวัฒน์ และ ดร.เพ็ญ สุขมาก
ผลิตและเผยแพร่โดย:
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ชั้น 10 อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ และอาคารบริหารวิชาการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทรศัพท์ 074-282902 โทรสาร 074-282901
ปก/รูปเล่ม: ฝนพรหม อินทรนิवास
พิมพ์ที่: โฟ-บาร์ด 280/2 หมู่ 6 ถ.ปฎิพนธ์ ต.ทุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่
จ.สงขลา 90110 โทรศัพท์/โทรสาร 089-6595338, 074-551133
พิมพ์ครั้งแรก: พฤศจิกายน 2561
จำนวน: 1,500 เล่ม

หนังสือ **เดินหน้าสู่เป้าหมาย เครือข่ายพัฒนาศักยภาพ** เป็นผลงานจากการถอดบทเรียนกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการอบรมตามโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส. ระดับพื้นที่ภาคใต้ ที่ดำเนินการโดยสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ศจรส.มอ.) ภายใต้การสนับสนุนของสำนักพัฒนาภาคีสัมพันธ์และวิเทศสัมพันธ์ (สภส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

เนื่องจากที่ผ่านมาการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส. ระดับภาคอย่างเป็นระบบยังไม่ชัดเจนเท่าใดนัก ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรเฉพาะพัฒนาศักยภาพและความสามารถของภาคีเครือข่ายและกลุ่มเป้าหมาย การดำเนินงานเฉพาะเชิงประเด็น และมีส่วนน้อยที่เป็นหลักสูตรอื่น ๆ ที่ให้ความรู้และการบริหารจัดการใช้ในการขับเคลื่อนงานโครงการ

ศจรส.มอ. ร่วมกับ สภส. จึงออกแบบพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกรอบการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายของ สสส. พร้อมสนับสนุนให้ สจรส.มอ. จัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ โดยออกแบบกระบวนการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายด้านการสร้างเสริมสุขภาพ 7 ด้าน ใช้บูรณาการจากประเด็นสำคัญของพื้นที่ 4 ปัญหาหลักของภาคใต้

นอกจากนี้จะมีการสร้างเครื่องมือและคู่มือการเรียนรู้ เพื่อใช้ในหลักสูตร และภาคีเครือข่ายยังสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือทำงานได้อย่างต่อเนื่อง การศึกษา ดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จริงในพื้นที่ การสร้าง เครือข่ายภาคีนักสร้างเสริมสุขภาพ และเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานต่างๆ การวางระบบนิเทศ ติดตาม ประเมินผล การสังเคราะห์ ถอดบทเรียน เพื่อการเป็นต้นแบบ และการขยายผล ในเชิงพื้นที่และเชิงนโยบาย การจัดทำฐานข้อมูลภาคีเครือข่าย เป็น ข้อมูลศักยภาพบุคคล Human Mapping ศักยภาพพื้นที่ กรณีศึกษา ที่ดี แหล่งเรียนรู้ที่ดี และการสรุปบทเรียนเพื่อการพัฒนาข้อเสนอ เชิงยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาศักยภาพของภาคีเครือข่ายสุขภาพ

บนหลักการออกแบบองค์ความรู้ หลักสูตรเพื่อการพัฒนา สมรรถนะ จำนวน 7 หลักสูตร คือ

- 1) หลักการและแนวคิดการสร้างเสริมสังคมสุขภาพ (Health Promotion Theory and Methodology)
- 2) ผู้นำและการบริหารงานด้านสุขภาพ (Leadership and Management Skill in Health Promotion)
- 3) การสร้างและบริหารเครือข่าย (Network and Partnership Management)
- 4) การบริหารโครงการสุขภาพ (Project Management in Health Promotion)
- 5) การสื่อสารเพื่อส่งเสริมสังคมสุขภาพ (Social Communication in Health Promotion)
- 6) การจัดการความรู้ (Knowledge Management in Health Promotion)
- 7) การบริหารจัดการความยั่งยืน (Sustainable Management)

แล้วยังมีการออกแบบความรู้เพื่อช่วยให้สามารถเผชิญและ แก้ปัญหาระดับพื้นที่ที่จำเป็น คือ 1) ความรู้เชิงระบบในพื้นที่และ เชิงโครงสร้าง (System Knowledge) 2) ความรู้เป้าหมายของการ เปลี่ยนแปลง (Target Knowledge) และ 3) ความรู้ที่จะนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลง (Transformative Knowledge) ในระดับปัจเจกบุคคล ระดับภาคีเครือข่าย ระดับโครงสร้างและระบบในพื้นที่

บทบาท สจรส.ม.อ. เป็นกลไกในการบริหารจัดการเครือข่าย ด้านวิชาการ/สนับสนุนวิชาการปฏิบัติการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ภาคใต้ ตามวัตถุประสงค์

- เพื่อพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับ
กรอบการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.
- เพื่อพัฒนาขีดความสามารถและยกระดับภาคีเครือข่ายให้เป็น
นักสร้างเสริมสุขภาพในระดับพื้นที่
- เพื่อสร้างระบบกลไกพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายในระดับกลุ่ม
พื้นที่เพื่อการขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาพ

บนความคาดหวังว่าผลลัพธ์จะทำให้ภาคีเครือข่ายนำความรู้ที่ได้
ไปใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานตามกรอบไปใช้ในการพัฒนาการดำเนิน
งานตามกรอบกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) เกิดการมีส่วนร่วม
ในกระบวนการ กำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อการมีสุขภาพที่ดี การสร้าง
สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
การพัฒนาศักยภาพคนและการมีส่วนร่วมในระบบบริการสุขภาพ

เนื้อหาภายในหนังสือเล่มนี้ นำเสนอบทเรียนจากเครือข่าย
องค์กร หน่วยงานสุขภาพ และผู้สนใจทั่วไป ที่ได้เข้าร่วมการเรียนรู้
การประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายสร้างเสริม
สุขภาพในภาคใต้ จำนวน 2 รุ่น ในระยะเวลา 2 ปี ระหว่าง 15 ตุลาคม
2559-15 ตุลาคม 2561 ที่สะท้อนอย่างตรงไปตรงมาว่า การเข้าเรียนรู้
ในโครงการดังกล่าว เกิดมิติใหม่ในการนำกลับไปพัฒนางานในบทบาท
หน้าที่ของตนเอง และองค์กรอย่างไร

ต้องขอขอบคุณทุกฝ่ายที่สนับสนุน และให้ความร่วมมือกับคณะ
ทำงาน เพื่อเป้าหมายของ สสส. ในการมุ่งส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนา
ขบวนการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่สุขภาพะที่ยั่งยืนของประชาชนไทย
ภายใต้ยุทธศาสตร์ “สานสามพลัง” คือ พลังปัญญา พลังสังคม และ
พลังนโยบาย ขับเคลื่อนการสร้างสังคมสุขภาพะ สอดคล้องกับทิศทาง
การพัฒนาและการปฏิรูปประเทศ

คณะผู้จัดทำ

พฤษภาคม 2561

สารบัญ

1 เติมเต็มความรู้ สู่การปฏิบัติจริง	8
2 ปิ้งไอเดีย! เดินหน้าท่องเที่ยวยุคชุมชน	14
3 ประยุกต์ KM เครื่องมือท่องเที่ยวชุมชน	22
4 คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน	30
5 ร่วมเรียนรู้แบบทีม คือปัจจัยความสำเร็จ	36
6 ลดช่องว่างประชาสังคม-วิชาการ	44
7 เคลื่อนสื่อชุมชนด้วยยุทธศาสตร์	52
8 ก้าวข้ามยุคทำกิจกรรมเพื่อให้ได้กิจกรรม	60
9 ถึงบางอ้อ! อยู่ไหน-จะไปไหน-ไปอย่างไร-ไปถึงหรือยัง	68
10 ปรับวิธีคิดสื่อชุมชนรับยุคใหม่	74
11 บันใหญ่บ้านเป็นนักเขียนโครงการ	82
12 ประกาศความมั่นใจชาวบ้าน	90
13 ติดปีกบริหารจัดการโครงการ	98
14 ค้นพบหลักบริหารงานสู่เป้าหมาย	104
15 เคลื่อนท้องถิ่นด้วย Wisdom	112
16 เครื่องมือที่ยังต้องประยุกต์	120
17 นำท้องถิ่นสู่ตำบลจัดการสุขภาพะ	126
18 ต่อยอดความรู้สู่เป้าหมาย	134
19 นำมหาวิทยาลัยลงสู่ชุมชน	140
20 ออกแบบหลักสูตรจากเครือข่าย	148

1

เติมเต็มความรู้ สู่การปฏิบัติจริง

**จารุวรรณ วงษ์เวช เป็นพยาบาลประจำกลุ่มงานบริการ
ปฐมภูมิและองค์รวมโรงพยาบาลคลองท่อม จังหวัดกระบี่**

เนื่องจากวิสัยทัศน์ของโรงพยาบาลคือมาตรฐานบริการส่งเสริมสุขภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงมีภารกิจส่วนหนึ่งในการเชื่อมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) และชุมชนอยู่แล้ว เท่ากับว่าเธอทำงานเชื่อมกับชุมชนก่อนที่จะมาร่วมงานกับ สสส.

“มีคนชวนมาทำงานร่วมกับ สสส. ตั้งแต่ปี 2545 จนกระทั่งมารับบทบาทพี่เลี้ยงโครงการ สสส. ประเด็นชุมชนน่าอยู่ในพื้นที่อำเภอคลองท่อม และเป็นคณะทำงานระดับจังหวัดกระบี่ด้วย”

ก่อนเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ในรุ่นที่ 1 จารุวรรณเล่าว่าเคยผ่านหลักสูตรที่จัดโดย สสส. หลายหัวข้อ เช่น หลักสูตรการวิจัยคุณภาพการจัดการความรู้ (KM) และเทคนิคอื่นๆ

“เราก็นำมาใช้ในงานส่วนตัวเยอะอยู่ พอเข้าใจก็นำมาเปลี่ยนวิธีทำงานได้ เพราะเดิมเราก็คิดแบบที่อ้อๆ อย่างการไปสั่ง อสม.ทำอะไรแบบนี้ ตอนหลังมองว่าต้องให้เขาคิดของเขาเอง”

“

สำหรับการเข้าร่วม
โครงการพัฒนาศักยภาพฯ
แม้หลักการจัดการเราอาจจะมีและใช้อยู่ก่อนแล้ว
แต่อาจารย์สอนให้ชัดเจนมากขึ้น

”

จารุวรรณ วงษ์เวช

พอเรามาเป็นพี่เลี้ยงกับโครงการ สสส. เธอเล่าว่าตอนแรกคิดว่าไม่น่ามีปัญหาอะไร เพราะเขียนโครงการในมุมมองที่เคยทำมาอยู่แล้ว จนตอนหลังพบว่ามันต้องปรับใหม่โดยมีทีมทำงาน สสส. มาช่วย

“มันเป็นคนละเรื่องกับที่ทำงานประจำมา มันไม่ได้ง่ายเลย กระทั่งว่าตอนเรียนพยาบาลจะมีวิชาการพยาบาลในชุมชนอยู่แล้ว แต่ตัวนั้นมันไม่ได้ลงปฏิบัติของจริง นอกจากนั้นมีอาจารย์ที่คอยดูแลอยู่ แต่มาเป็นพี่เลี้ยงโครงการ สสส. เราต้องเป็นเหมือนอาจารย์ให้กับชุมชน”

การทำงานกับ สสส. จากมุมมองของจากรูธรรมคิดว่าทำให้ชุมชนเปลี่ยนไปจากที่เคยคิดที่อ้อ ๆ ก็มีทัศนคติชัดเจนแหลมคมมากขึ้น เช่นเดียวกับตัวเธอเอง

“ที่ผ่านมาเราก็เรียนจากการทำงาน จนต่อมาอาจารย์พงศ์เทพ สุธีรรุฒิกิจ ก็ช่วยมา “ตบ” เอาแนวคิดที่กระจัดกระจายโดยหลักการของกลไก คน ชุมชน สภาพแวดล้อมทำให้เราเรียนรู้เพิ่มมาอีกว่า อ้อ! มันเป็นแบบนี้เองหรือ”

ปกติเมื่อลงไปชุมชนเคยมองทุกอย่างเป็นแค่ปัญหาสาธารณสุข แต่จริงๆ พออาจารย์พงศ์เทพให้ทดลองวิเคราะห์ กลไก คน สภาพแวดล้อม จึงเห็นชัดเจนกว่ากรอบมองแบบเดิม

“อย่างกรณีใช้เลือดออก เกิดจากสภาพแวดล้อมของชุมชนที่มีน้ำขัง ขยะ เชื่อมกัน สุดท้ายพอเราบูรณาการก็จะเห็นว่า อ้อ ! คุณต้องจัดการอย่างไร”

ความรู้จากโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เธอมองว่าสามารถนำไปใช้ได้ทุกเรื่อง

“อาจมองว่าบางอย่างเราก็ทำอยู่แล้ว พออาจารย์กลับสิ่งนั้นมาเป็นภาควิชาการ พวกเราจะต้องแปลงสารขึ้นเทพมาเป็นสารที่ส่งถึงชาวบ้านเราทำหน้าที่เป็นคนส่งสารที่อาจารย์นำเสนอเป็นนามธรรมแปลงเป็นรูปธรรมต่อให้ชาวบ้านเข้าใจง่ายขึ้น”

ยกตัวอย่างคำว่า “กลไก” ชาวบ้านมักนึกถึงฟันเฟือง เครื่องมือ แต่กลไกในที่นี้เธอต้องอธิบายใหม่ว่า มันหมายถึงกลุ่ม การประชุม พูดคุยกัน อะไรแนวนี้มากกว่า ขณะเดียวกันเมื่อชาวบ้านต้องรายงานการทำงานผ่านหน้าเว็บไซต์เธอต้องทำหน้าที่แปลงภาษาชาวบ้านกลับมาเป็นภาษาชั้นเทพ

“กระบวนการอย่างนี้นับว่าพัฒนาชาวบ้านได้เหมือนกัน อย่างที่ชุมชนหัวหิน กระบี่ ชาวบ้านคนหนึ่งอายุ 50 กว่าปี ทำโครงการ สสส. เป็นโอกาสเขาเรียนรู้คอมพิวเตอร์ด้วยตนเองจนชำนาญ หลังจากทำโครงการเสร็จเขาก็กลายเป็นนักคอมพิวเตอร์ขั้นเทพไปเลย”

อานิสงส์ของการทำงาน สสส. จารูธรรมมองว่าทำให้เกิดกลุ่มของการทำงานตามธรรมชาติในพื้นที่ เกิดการเรียนรู้โดยการเปรียบเทียบ

“สำหรับการเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ แม้หลักการจัดการเราอาจจะมีและใช้อยู่ก่อนแล้ว แต่อาจารย์สอนให้ชัดเจนมากขึ้น”

ชาวบ้านจากทีมชุมชนนำอยู่กระบี่คนหนึ่งที่มาเข้าร่วมโครงการฯ พัฒนาศักยภาพ กลับไปชุมชนได้รับการเสนอให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เขามีบทบาทเด่นในการต่อยอดวางแผนหมู่บ้าน 3 ปี วางแผนชุมชนด้านกลไก และหางบประมาณพัฒนาจากหลายช่องทาง ทุกวันที่ 10 ของเดือนจัดประชุมหมู่บ้าน นำไปสู่หมู่บ้านนวัตกรรม และเป็นตัวแทนอำเภอทำสวัสดิการชุมชน เชื่อมกับพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทำเครือข่ายภัยพิบัติ

ด้านการนำความรู้มาพัฒนาตนเอง จารูธรรมยอมรับว่าในฐานะข้าราชการประจำ เดิมความคิดกระจัดกระจายเพราะมีงานประจำมาก แม้ในบทบาทงานพัฒนา ที่ยังต้องทำไปตามระบบระเบียบราชการ แต่หลังเข้าอบรมก็ได้หลักกลับไปพัฒนางานประจำด้วยโดยเฉพาะหลักการวางแผนงาน และหลักการประเมิน ที่สำคัญได้หลักคิดใหม่ว่าการประเมินไม่ต้องรอให้เสร็จโครงการ แต่ทำได้ในทุกขั้นตอนของการทำงาน

“ต้นทุนเรื่องแบบนี้ก็มีอยู่แล้ว แต่ที่เรียนมันกำหนดชัดไปเลย อย่างอาจารย์ให้เรามองในภาคการบริหารจัดการ โฟกัสว่าการจัดการระบบที่ดีจะต้องแบบใด ซึ่งทางอาจารย์จะมาเฉลยทีหลังว่าที่คุณทำมาก่อน อันนั้นใช่ ทำมาแล้ว แต่เราไม่รู้ว่ามันคือเรื่องนี้”

การเข้าใจประเด็นแจ่มแจ้งเธอมองว่าต้องอาศัยการทำงาน ประสบการณ์มาก่อน แต่คนไม่เคยทำจะถือว่าเป็นเรื่องยาก

“เราเคยพบว่าโครงการ สสส.โครงการหนึ่ง ครูทำกิจกรรมที่โรงเรียนดีมาก พอมาอบรมครูบอกว่าไม่รู้เรื่องเลย เพราะไม่มีประสบการณ์ตรงนี้ เพราะฉะนั้นมองว่าคนที่มาร่วมหลักสูตรแบบนี้ ต้องผ่านประสบการณ์มาก่อนจึงจะเข้าใจ หรือไม่ถ้าเรียนระดับปริญญาโท มาอาจเข้าใจหลักแบบนี้ง่ายกว่า”

ความรู้ที่ได้จากโครงการพัฒนาศักยภาพฯ จารุวรรณเล่าว่า นอกจากใช้ทำงานยังนำไปถ่ายทอดกับทีมงานและเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีในการทำงาน

“ผลจากการทำงานชุมชนน่าอยู่ ทำให้เราเห็นชุมชนที่เข้มแข็งขึ้น ยกตัวอย่างชุมชนห้วยลึก ตำบลทรายขาว คลองท่อม จากแนวคิดที่แคบ เมื่อเราคืนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วย เขาก็เอาหลักทางศาสนาอิสลาม เข้ามาเป็นตัวเดินเรื่องเกี่ยวกับความสะอาด จนเกิดกองทุนขยะ มีคนมาดูงานตลอดเวลาต่อยอดเป็นตำบลสุขภาพะ ชุมชนเข้มแข็งขึ้น”

แม้จะมีหลักการมากมายเธอยังมองว่าชุมชนน่าอยู่ เป็นการสร้าง ชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ จุดยากอยู่ที่ทำอย่างไร สร้างให้ชุมชน คิดเป็น เธอมักเห็นว่าบางหน่วยงานโยนงบประมาณบ้านใช้แบบไม่ต้องคิด ชุมชนไม่ได้เกิดการเรียนรู้อะไร แต่การทำงานกับ สสส.เป็นการพัฒนา ความคิดและกระบวนการ

จารุวรรณมองว่าหลายส่วนทำงานกับชุมชน อย่างเช่น อบต. แต่ไม่เกิดแนวคิด เพราะใช้งบประมาณเป็นตัวเดิน ขณะที่เธอต้องรับบท ทั้งในบทบาทราชการและร่วมกับ สสส. เน้นการมีส่วนร่วม การสร้างคน และขยายออกไป โดยในที่สุดชาวบ้านจะเป็นคนบอกเองว่า จะขยาย ออกไปอย่างไร มีใครบ้าง พร้อมจะทำงานแนวนี้ ก็ต้องไปตามหาตามทาง เหล่านี้

มองหลักสูตรจากโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เธอว่า สำคัญหมด แต่บางเรื่องการถ่ายทอดของวิทยากร ยังปรับเข้ากับผู้เรียนไม่ลงตัวนัก จึงอยู่กับความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย นับเป็นความท้าทายของ สจรส. ถ้าจะจัดรุ่นต่อไป

“ในระบบการอบรม เข้าใจว่าหลายคนชินกับการถ่ายทอดของ วิทยากรบางคน อย่างเช่น อาจารย์พงศ์เทพ หรือบางคนไม่เข้าใจในกลุ่ม ก็ช่วยกันอธิบายได้ นอกจากนี้ การมอบหมายการบ้าน และการลงพื้นที่ ทำให้มีความชัดเจนตื่นตัว ได้โอเคเดียว เข้าใจง่ายขึ้น”

2 ปิงไอเดีย! เดินหน้าท่องเที่ยวชุมชน

นราธร หงษ์ทอง เป็นคนบ้านทุ่งหทัยเพ็ง ตำบลศาลาด่าน อำเภอลำดวน จังหวัดกระบี่ นราธรเคยไปทำงานอยู่ที่อื่น จนปี 2545 รู้สึกว่าชีวิตอึดอัด เดินทางเหนื่อยมาก อยากกลับมาทำงานที่บ้านเกิด

“เลยมามองตัวเองว่ามีดีมีประโยชน์อะไร ชวนพรรคพวก 3-4 คนจะทำอะไรสักอย่างในหมู่บ้าน นั่งมองสถานการณ์ท่องเที่ยวของอำเภอลำดวน เลยคิดว่าน่าจะทำอะไรสักอย่างเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในมิติที่ชาวบ้านจะจัดการเอง พัฒนาเอง สร้างจุดขายเอง”

เกาะลันตาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเลื่องชื่อ พื้นที่ด้านตะวันออกของหมู่บ้านทุ่งหทัยเพ็ง เป็นป่าชายเลน 1,995 ไร่ สภาพสมบูรณ์ที่เหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทย วิถีชาวบ้านยังหากินอยู่กับธรรมชาติ จึงมองว่าน่าจะเป็นทุนต่อยอดทางการท่องเที่ยว สร้างงานให้ชาวบ้าน

นราธรจึงเริ่มเป็นผู้นำในการรวมกลุ่มพัฒนาท่องเที่ยวชุมชนที่บ้านหทัยเพ็ง ไปพร้อมกับการดูแลป่าชายเลนและทะเล ร่วมกับภาครัฐ

“

- การเข้าร่วมหลักสูตรผู้นำ ทำให้ได้ข้อสรุปว่า
- การเป็นผู้นำที่แท้จริงต้องรู้จักบริหารจัดการ กับความรู้สึกของตนเองให้ได้ไม่ว่าที่งาน ชาวบ้าน หรือภาคีเครือข่ายทั้งหมด
- ผู้นำต้องเข้าใจ คน บริบททางสังคม มีภูมิทัศน์ทางานในตัวเองเต็มร้อย เรียนรู้สถานการณ์ตลอดเวลา

”

นราธร หงษ์ทอง

เวทีประชาคมเมื่อปี 2546 ภาครัฐเข้าใจยอมรับเจตนารมณ์ ที่ชาวบ้าน จะมีส่วนในการดูแลป่าชายเลน สร้างรายได้จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพราะมองว่าเป็นโอกาสที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง จึงเปิดโอกาส ให้ชาวบ้านเข้าไปดูแลป่า บริหารจัดการ ดูแลป่าท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชน

นรารธรเล่าว่างานหลักเขาดำเนินการ 3 เรื่อง

- ดูแลป่า ดูแลทะเล ปลูกคนมีความเข้าใจ สำคัญในทรัพยากร
- ด้านเศรษฐกิจ จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในนามกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติบ้านทุ่งหทัยเพ็ง ปัจจุบันคือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทุ่งหทัยเพ็ง
- ด้านสังคม รายได้จากการท่องเที่ยวนำมาดูแลสิ่งแวดล้อม พัฒนาคน แก่ปัญหาครอบครัว ความสามัคคีในชุมชน เยาวชน ศาสนา

เขาเล่าว่าเป้าหมายหลักที่ผ่านมา คือต้องการหาเครื่องมือ สักตัวเอาไปใช้ในการจัดการทางสังคม จากพื้นฐานปัญหาหลักทาง เศรษฐกิจ สิ่งที่ทำจึงคำนึงถึงการกระจายรายได้ในชุมชน ไปพร้อมกับ ดึงชาวบ้านมาช่วยดูแลสิ่งแวดล้อม และตัวคนที่เข้ามาร่วมจะเกิดการ เปลี่ยนแปลงในตัวเอง ทางความคิด เศรษฐกิจ สังคม “เราอยากให้เขา คิดเป็น จัดการตัวเองได้ ไม่ตกเป็นเครื่องมือของใคร โดยเฉพาะการ ไหลบ่าเข้ามาของกลุ่มทุนที่เกาะลันตา ในระบบธุรกิจท่องเที่ยวของ กลุ่มทุนเมื่อขยับเศรษฐกิจชุมชนได้ ทำให้คนกลุ่มหนึ่งพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจได้ สิ่งที่เราทำมาถือว่าได้เกิดการท่องเที่ยวชุมชน ภายใต้ การอนุรักษ์ในระดับหนึ่งที่น่าพอใจ”

เขาเล่าว่ายุคหนึ่งรัฐเคยส่งเสริมการรวมกลุ่ม พบว่าไม่สำเร็จ เพราะมักตีตกความล้มเหลวจากอดีตที่ยังเป็นภาพหลอนเหมือนกับ หลายชุมชนในประเทศไทย สะท้อนผ่านการที่คนไม่เชื่อในตัวผู้นำและ ระบบ

“ผมบอกทีมของผมว่าจะต้องเจอปัญหานี้ และแรงเสียดทาน ทั้งภายในภายนอก ชาวบ้านมีทั้งเห็นด้วย มีทั้งมองผลประโยชน์ และ เชื่อในแนวทางของเราแต่การเข้ามาร่วมเขาก็ยังลังเล คนทำงานรู้สึกเหนื่อย บางคนถอยออกไปแล้วก็กลับมาใหม่” เขาเล่าว่าแรงเสียดทานนี้ยังคงดำรง มาถึงปัจจุบัน พร้อมกับพัฒนาการทางการท่องเที่ยวชุมชน

แม้เดินผ่านประสบการณ์การทำงานชุมชนมานานหลายปี พอเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ ภาคใต้ของ สจรส.ในรุ่นที่ 1 แล้ว นรารธรมองว่า

“มันเหมือนมาตอกย้ำให้เราเห็นว่า วิธีคิดที่เราใช้มาตลอด พอมามองในหลักวิชาการมันคล้ายกัน มันก็สร้างความมั่นใจให้กับเรา ในการนำพาหมู่บ้านของเรา โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ของคน สภาพแวดล้อมและกลไก” เขาเล่า และเห็นว่าบนแนวคิดดังกล่าว เขาเห็นคนเกิดความเปลี่ยนแปลงได้เพราะสภาพแวดล้อม

“ยกตัวอย่าง ในวันที่คนไหลออกจากหมู่บ้าน เพราะอะไรนั้น ไม่ใช่ปัญหาเศรษฐกิจอย่างเดียว มันเป็นเรื่องสภาพแวดล้อมด้วย นั่นคือ สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวที่ดูคน คนก็จะไหลไปจุดอื่นที่บูม ท่องเที่ยวทำอย่างไรให้คนยังอยู่กับหมู่บ้าน ก็ต้องสร้างสิ่งแวดล้อม ในหมู่บ้านให้เอื้อกับคน สร้างหมู่บ้านให้น่าอยู่ มีรายได้ เอาท่องเที่ยว ชุมชนมาเป็นเครื่องมือ”

เขาเกิดการเรียนรู้ว่าการคิดจะเปลี่ยนคนเป็นเรื่องยากมาก ต้องปรับสภาพแวดล้อมเป็นอันดับแรก

“ผมคิดเรื่องนี้ได้ตอนไปเรียนกับโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ผมคิดเรื่อง 3 ตัว ที่อาจารย์พงศ์เทพ สุธีรัฐภูมิ บอกว่าในการพัฒนาทั้งหมดในโลกนี้ อยู่ภายใต้ 3 ตัวหลักคือ คน กลไกและสภาพแวดล้อม”

ในวันที่อาจารย์สอนนราธรเล่าว่าตัวเขาติดตามไปด้วยสิ่งแวดล้อม ก่อนเป็นประเด็นแรก คิดไปตามประสาเขาเองว่า คนจะเปลี่ยนไปตามสิ่งแวดล้อม “ทำไมหนอนจึงกลายเป็นฝึลื้อ เพราะไปอยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างนั้น” จะเปลี่ยนคนให้ได้ ต้องเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่เื้อต่อคนๆ นั้น

การปรับสภาพแวดล้อมในชุมชน จึงเป็นทางออกสำหรับงานที่เขากำลังขับเคลื่อน เกิดความคิดว่าถ้าอยากให้คนไหลกลับมาหมู่บ้าน หุงหยี่เพ็ง ก็ต้องจัดการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านรู้สึกว่ามันคง ไม่เหนื่อยมาก ไม่ต้องตื่นแต่เช้า ไม่ต้องมีใครมาดุด่า ไม่ต้องมีต้นทุนมาก จึงมองว่าการท่องเที่ยวชุมชน คือตัวดึงคนกลับมาชุมชนใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจ สังคมที่ไปแตะกับการพัฒนาชุมชนหลายแบบ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม เกษตร ศิลปวัฒนธรรม เหล่านี้คือกลไก โดยเขามองว่า กลไกคือภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก ถ้าเมื่อใดกลไกมาหนุนเสริม จึงจะเกิดพลัง

“เมื่อจับแนวคิดนี้มาใช้ สิ่งที่เห็นชัดที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงของตัวคน เราเริ่มการท่องเที่ยวชุมชนจาก 8 คน ทุกวันนี้ 150 ครอบครัว จาก 300 ครัวเรือน มาร่วมกับเรา ชาวบ้านเกิดสำนึกรักและหวงหมู่บ้าน ไม่อยากออกไปไหน”

อานิสงส์จากการท่องเที่ยวชุมชนทำให้บ้านหุงหยี่เพ็ง ได้รับความสนใจจากหลายภาคส่วน ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ ด้วยรางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ภายใต้โครงการอนุรักษ์ป่า ป่ารักษ์ชุมชนปีที่ 10 ล่าสุดติด 1 ใน 50

ของประเทศในโครงการนวัตวิถี และเป็นหมู่บ้านต้นแบบในหลายโครงการ ซึ่งที่อื่นสามารถมาเรียนรู้ที่นี่ได้

“ชุมชนรอบข้างเห็นเราเป็นต้นแบบและอยากทำตาม แต่ว่าเขาทำไม่ได้ มันจะกลับไปสู้กับดักปัญหา เหมือนหุงหยี่เพ็งในระยะแรก นอกจากนั้น โจทย์ที่เขาตั้งก็ไม่เหมือนหุงหยี่เพ็ง แค่อยากทำ หวังรายได้ อย่างเดียว ไม่ได้ดูระบบทั้งหมดก็เลยไม่เป็นอย่างที่หวัง” นราธรเล่า และว่าความสำเร็จที่หุงหยี่เพ็งมาจาก

- ความเด็ดเดี่ยวของคน หรือกลุ่มคนที่นำ เป็นทุนหลัก
- ความรู้ที่ได้มาเติมระหว่างทางที่ขับเคลื่อนชุมชนที่ได้เพื่อน พี่เลี้ยง คนดี ๆ มาให้กำลังใจ
- ได้ภาคีวิชาการมาช่วย เพื่อต่อยอดว่าเดินไม่หลงทาง

“ตอนที่เรายังไม่มีวิชาการ เราทำด้วยศรัทธาในสิ่งที่ทำ ผลของมัน เราเชื่อว่าถ้าทำสิ่งนี้ หมู่บ้าน สังคมจะได้รับการอะไรมาเป็นรางวัล ไม่ใช่แค่เศรษฐกิจ สำหรับผมที่เป็นมุสลิม ก็มองมิติทางศาสนา แต่ผมต้องต่อสู้กับความเชื่อ ความคาดหวัง”

จากบทเรียนที่ผ่านมาเขามองว่าเส้นทางผู้นำแห่งความเปลี่ยนแปลง เปรียบเหมือนเดินอยู่บนทางที่เปลี่ยวมาก ๆ แทบไม่มีเพื่อนและอย่าคาดหวังว่าจะเจอเพื่อน แต่ให้เราเชื่อให้ได้ว่าปลายทาง จะข้ามไปได้แต่ละเรื่อง ๆ ผู้นำต้องมองเห็นอนาคต ถึงแม้ว่าไม่ชัด แต่ก็เห็นราง ๆ ว่าจะเห็นอะไรบ้างระหว่างทางที่เราเดินมันเปลี่ยวมาก ต้องข้ามไปให้ได้

“อย่าไปคาดหวังว่าใครจะมาช่วย เราต้องเดินหน้าทำไป รักษาทีมเดิมเอาไว้เมื่อเห็นแว่วว่าไปได้ทางเศรษฐกิจ มีการหนุนเสริมจากหน่วยงาน ตรงนี้ต้องระวังเรื่องผลประโยชน์ที่ตามมาอีก ต้องทบทวนอยู่เสมอ ทั้งภายในและภายนอก ต้องคุยกับทีมทุกคนว่าอะไรจะเข้ามา รับมืออย่างไร ไม่เช่นนั้นกลุ่มจะแตก”

มองว่าปัญหาผลประโยชน์แก้ไขได้โดยการวางระบบที่ดีเอาไว้รองรับที่ดี เขามองว่าเมื่อไปเรียนเรื่องภาวะผู้นำกับ สจรส. ในโครงการพัฒนาศักยภาพฯ มองว่ามันก็นำมาใช้ได้ แม้จะเรียนในช่วงเวลาสั้น ๆ แต่สิ่งที่เขาพบได้มองตัวเองในทุกมิติ โดยเฉพาะภาวะผู้นำ ได้ข้อสรุปส่วนตัวว่า

- การเป็นผู้นำที่แท้จริงได้ ต้องรู้จักบริหารจัดการกับความรู้สึกของคนให้ได้ไม่ว่าที่ทีมงาน ชาวบ้าน หรือภาคีเครือข่ายทั้งหมด อันนี้กว่าเขาจะถอดความรู้ของตัวเองนับว่ายาก และใช้เวลานาน เพราะเป็นนามธรรมจับต้องยาก
- ผู้นำต้องเข้าใจ คน บริบททางสังคม มีภูมิด้านทานในตัวเอง เต็มร้อย เรียนรู้สถานการณ์ตลอดเวลา
- การถูกมองด้วยทัศนคติเชิงลบกับผู้นำ สังคม ความเชื่อของคน การตั้งความหวังจะเผชิญความผิดหวัง

“ตอนนี้เราขับเคลื่อนในนามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทุ่งหิเฝง เป้าหมายเพื่อสร้างความสมดุล ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม เพื่อความสมดุลด้านพัฒนา” นราธรเล่าต่อ ด้านเศรษฐกิจต้องการให้พึ่งพาตัวเองได้ และพึ่งพากันในหมู่บ้านได้ ส่วนเป้าหมายรองใน 300 ครัวเรือน สามารถจัดการพึ่งพาตัวเองได้ แบ่งปันกันในชุมชน

ตอนนี้เขายังทำโครงการ “บ้านบวก” การคิดบวก ทำในสิ่งที่ดีงามในครอบครัว อันโยงกับชุมชนโดยเอาเป้าหมายแรกกับกลุ่มท่องเที่ยวมาทำบ้านบวก เน้นการทำเศรษฐกิจครอบครัว สิ่งแวดล้อม สังคม ครอบครัว

“สิ่งที่ไปเรียนกับ สจรส. ผมยอมรับอย่างหนึ่งว่าเอาไปพูดต่อได้ในหลายมิติมาก เพราะคนที่มาดูงานที่ทุ่งหิเฝงในวันนี้เยอะ ไม่ว่าจะไปเป็นซีกชุมชน ซีกภาครัฐ หมู่บ้านเรากลายเป็นแหล่งเรียนรู้ไปแล้ว ผมก็หยิบเอาความรู้จากที่เรียนมาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดให้คนมาดูงานทั้งหลาย” เขาเล่า

และสุดท้ายมองว่าปัญหาของชุมชนในประเทศไทยทั้งหมดที่เขาพบมา ประเมินแล้วว่าเป็น ปัญหาคน และเครื่องมือในการจัดการคน คือสภาพแวดล้อม สำหรับบ้านทุ่งหิเฝงในวันนี้ใช้คำว่า “บ้านอุ่นป่าเย็น” คือการปรับสภาพแวดล้อมของทุ่งหิเฝง เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม

3

ประยุกต์ KM เครื่องมือทองเกี่ยวชุมชน

นันทพงศ์ นาคฤทธิ์ ประธานเครือข่ายการทองเกี่ยวชุมชน อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ เขาเรียนมาทางด้านกฎหมาย แต่เนื่องจากชอบเรียนรู้ด้วยตนเองมาตลอดจึงมีความสามารถหลายอย่าง

เมื่อกลับมาที่อำเภออ่าวลึกเขาทำธุรกิจส่วนตัว ไปพร้อมทีมฟุตบอลเยาวชนครั้งหลังเหตุสึนามิ ปี 2547 เขามีบทบาทในการทำศูนย์กู้ภัยอ่าวลึก

ต่อมาเพื่อนชวนไปทำทองเกี่ยวชุมชนที่พังงา

“ตอนแรกไม่รู้อะไร จนคลุกคลี จึงรู้ว่ามันเป็นการทองเกี่ยวอีกภาคหนึ่งที่สร้างโอกาสให้กับชาวบ้านได้มากที่สุด” เขาเล่าโดยเริ่มมองเห็นว่าการทองเกี่ยวแบบอื่น อย่างมากชาวบ้านเข้าไปเป็นลูกจ้างให้กับทุนใหญ่แต่แนวคิดนี้ต่างออกไป เป็นการเรียนรู้ศึกษาจากชุมชนแล้วมาบริหารจัดการให้เป็นการทองเกี่ยวเชิงวิถีชุมชนเพียงแต่ไปปรับการพัฒนาให้เข้ามาสู่กระบวนการของการทองเกี่ยว วิถีวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา

“

มันทำให้ผมกระฉูดเลย เพราะเราทำงานอยู่กับพื้นที่
ขับเคลื่อนแก้ปัญหาเห็นปัญหา เราทำเราลองกับมือมาตลอด
พอได้วิชาการมาจึงชัดเจน
สิ่งที่สำคัญที่สุดเขาได้มาจากเวทิดังกล่าว
นอกจากหลายเรื่องที่น่ามาใช้ได้จริงแล้ว มองว่า KM
(Knowledge Management หรือการจัดการความรู้)
สามารถปรับมาใช้กับบทบาทเชิงทองเกี่ยวชุมชน
ได้ชัดมากที่สุด

”

นันทพงศ์ นาคฤทธิ์

“ตอนนี้ใช้เวลาในการเรียนรู้ที่เดียว ปี 2551 ผมชวน คุณตุ้ เจ้าของไร่ปรีดา (รีสอร์ทแห่งหนึ่งที่ตำบลแหลมสัก อำเภออ่าวลึก) มาคุยประเด็นนี้กับคนในพื้นที่ ชาวบ้านไม่ตอบรับไม่เข้าใจประเด็น ตอนหลังหันมาคุยกับกำนันหลายพื้นที่ จึงพอเห็นการกระเพื่อม มีความเป็นไปได้ จึงก่อตั้งเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนอ่าวลึกขึ้นเมื่อปี 2551 โดยนายอำเภออ่าวลึกในขณะนั้นให้การสนับสนุน”

หลังก่อตั้งเครือข่าย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นสมาชิกเริ่มกำหนด เป้าหมาย ขั้นตอนในการทำงาน เรียกว่าบันได 10 ขั้นในการทำงาน เช่น เข้าไปพูดให้ฟัง ให้ความรู้ ตั้งกลุ่มแกนนำ สำรวจ สืบค้น ... จนถึงขั้นสุดท้ายคือการทดสอบระบบบริการ

นั่นทงศ์ยอมรับว่า กว่าจะทำได้ก็ยากเย็นแสนเข็ญ เพราะ ชาวบ้านไม่เข้าใจคำว่าท่องเที่ยวชุมชน แม้พยายามอธิบายว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านบริหารจัดการเอง

เขาบอกชาวบ้านว่า การท่องเที่ยวกระแสหลัก เวลาเขาจะ ลงทุนทำโรงแรมสักแห่งจะต้องมีการคิดสูตร การคำนวณพื้นที่ กำไร สถานที่ที่เขาเลือกต้องเป็นตำแหน่งที่ได้เปรียบ แพงเท่าไรเขาก็ซื้อ เพราะ เขาทำธุรกิจ เขาต้องชน จึงต้องเอาเปรียบคนอื่นทุกอย่าง ผูกขาดได้ ทุกอย่างยิ่งดี

การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต่างกัน ไม่ต้องทำตามสูตรธุรกิจ ขนาดนั้น ไม่ต้องเลือกทำเลแต่ทำกับสิ่งที่ชาวบ้านมีอยู่ให้มันมีเสน่ห์ ขึ้นมา อย่างมีเรืออยู่แล้วก็ต้องซื้อเรือลำใหม่ เอาเรือที่มีอยู่แล้วมาทำ ท่องเที่ยว แต่ก็ต้องปรับให้เหมาะสม เช่น ทำความสะอาด เก็บสิ่งของ ในเรือให้ดูดี

เขามองมาตลอดว่า ท่องเที่ยวชุมชนมูลค่าไม่มาก แต่มาก ด้วยคุณค่า มันเป็นตัวรักษาฐานทรัพยากร ถ้าชุมชนไม่ดูแล การท่องเที่ยว หลักที่พาคคนเข้ามาเยอะๆ มันก็จะหายไปด้วยเช่นกัน

“เรายกตัวอย่างชุมชนที่ทำท่องเที่ยวชุมชนสำเร็จแล้ว ให้ชาวบ้าน เห็นว่าทำได้ แต่ชาวบ้านมักไม่กล้าเปลี่ยนแปลง ผู้นำต้องทำให้เห็น ว่า สักหมู่บ้านหนึ่งทำสำเร็จก่อนจึงจะมีแรงกระเพื่อมไปหาหมู่บ้านอื่น”

เขาเล่าว่าเมื่อเริ่มต้นกับหมู่บ้านถ้าเสือ หมู่ 5 ตำบลอ่าวลึกใต้ ที่พัฒนามาตั้งแต่ปี 2542 บนหลัก บ้าน วัด โรงเรียน ทำโครงการ บ้านน่าอยู่ สุขาหน้าใช้ในโรงเรียนและหมู่บ้านสำเร็จมาแล้ว เมื่อเข้าไป ประชุมชาวบ้านเกิดความสำเร็จตามแนวคิดท่องเที่ยวชุมชน เมื่อปี 2552 มีกระระดมทุนทำระบบวิสาหกิจชุมชนเป็นแห่งแรกของประเทศโดยพบว่า หลักการสำคัญของการบริหารจัดการ คือ

- ต้องให้คนมีส่วนร่วม
- ต้องมีระบบการเงินเข้าสู่กองทุนกลาง ซึ่งจะต้องเอาไปให้ กับคนที่ไม่ได้ร่วม

“ผมบอกเสมอว่า การทำท่องเที่ยวชุมชน ทำเพื่อคนที่เห็นด้วย ที่มีส่วนร่วม กับอีกกลุ่มหนึ่งคือคนที่ไม่เห็นด้วย คนทั้งสองกลุ่มจะต้อง ได้ประโยชน์ แม้ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม จึงจะไปส่งเสริมคำว่า เจ้าบ้านดี เป็นมิตรกับผู้มาเยือน เพราะทุกคนรู้สึกที่เกิดประโยชน์ จึงจะรู้สึก ว่า นักท่องเที่ยวเป็นของเขา”

ถึงวันนี้ นันทพงศ์มีส่วนผลักดันการมีส่วนร่วมของประชาชน ในอำเภออ่าวลึกจนประสบความสำเร็จด้านท่องเที่ยวชุมชน โดยมี เป้าหมาย ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

“ในหลวง ร.9 ทรงบอกกับพวกเราว่า เศรษฐกิจ สังคม ธรรมชาติ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ท่านจึงดำริเศรษฐกิจพอเพียงปรัชญา แห่งการนวัต คือ ปรัชญาที่เปลี่ยนแปลงไม่ตายตัว เรานำมาใช้ในการ ทำงาน นำรากเหง้า สังคมดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้พัฒนาอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นภัยวิกฤติที่มาจากความเปลี่ยนแปลง เพราะท่านเองก็มองเห็นว่า โลกเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา”

เขาเชื่อในความเปลี่ยนแปลง และบริบทของพื้นที่ คน และผู้นำต่างกัน มองว่าการท่องเที่ยวชุมชนไม่มีโมเดลแต่มันเป็นการออกแบบข้างใน

นั่นทพงศ์เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส. ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้รุ่น 1 อยู่ในกลุ่มท่องเที่ยวกระบี่

“มันทำให้ผมกระฉูดเลย เพราะเราทำงานอยู่กับพื้นที่ ขับเคลื่อนแก้ปัญหาเห็นปัญหา เราทำ เราลองกับมือมาตลอด พอได้วิชาการมาจึงชัดเจน” เขาเล่าและว่า

สิ่งที่สำคัญที่สุดเขาได้มาจากเวทีดังกล่าว นอกจากหลายเรื่อง ที่นำมาใช้ได้จริงแล้ว มองว่า KM (Knowledge Management หรือ การจัดการความรู้) สามารถปรับมาใช้กับบทบาทเชิงท่องเที่ยวชุมชนได้ชัดมากที่สุด

“มันตอบคำถามว่า ที่ผมเดินมา 10 ปี ว่ามันคืออะไร ความรู้ Explicit Knowledge ความรู้ที่ชัดแจ้ง Tacit Knowledge ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ซึ่งมันตีกลับไปกลับมา ไม่ได้ให้อย่างเดียว”

เขาเกิดตระหนักว่าสิ่งที่ทำอยู่เป็นความรู้ที่ซ่อนในตัว แต่เขาไม่เข้าใจมัน หลังเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพฯ สามารถเข้าใจ KM ทำให้รู้ว่า 7 ขั้นตอนของการถอดองค์ความรู้ออกมาเป็นอย่างไร

“ก็ทำให้เราอ้อออกมาว่ามันก็คือชุดความรู้ในการทำท่องเที่ยวชุมชน เช่น ผมไปถอดความรู้เรื่องเล่าในหมู่บ้าน เรื่องตะไคร้เสือเอื่อม ปรีศนาชุมทรัพย์เขากาโรส ปรีศนาชุมทรัพย์เขาลัก ถอดความรู้ ภาพเขียนสี โดยเอาความรู้ จากนักวิชาการที่ทำเป็นส่วนๆ แล้วมาต่อจิ๊กซอว์ พวกนี้คือการบริหารจัดการความรู้”

ที่ผ่านมาเขาจัดการรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ มาเป็นชุดความรู้ ส่งต่อไปยังเด็ก โดยเอาไปสอนโรงเรียน

“สิ่งที่อาจารย์สอน 7 ขั้นตอนของการถอดองค์ความรู้ เราก็ใช้ทั้งหมดทุกกระบวนการ จนมาสู่การประชุมประชาสัมพันธ์ ทำหน้าเพจเฟซบุ๊ก” เขาเล่าว่า ยิ่งเมื่อทางอาจารย์จากสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.ม.อ.) ซึ่งเป็นผู้จัดโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ให้เกียรติลงมาติดตามการพัฒนาถึงหมู่บ้าน ยิ่งทำให้เขามั่นใจถึงสิ่งที่นำมาใช้

ผ่าน KM เรื่องเดียวงานก็ง่ายขึ้น ก้าวสู่มุมมองใหม่ นั่นทพงศ์เห็นชาวประมงทำงานทุกวันว่าล้วนเป็นองค์ความรู้ ชาวประมงออกไปหาปู หาปลา วางอวน

“ถามว่าทำไมคุณรู้ว่าวันนี้ต้องไปวางอวนกุ้ง ทิศทางสัตว์น้ำ อยู่ตรงไหนล้วนเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมาแต่โบราณ ก็ถามต่อไปอีกว่า น้ำก็ค้ำ ไปหาอะไร นี่คือความรู้ เพียงแต่เขาไม่ได้จัดการมาเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง ที่คนอื่นสามารถมาเรียนต่อได้ คนนั้นตายมันก็หายไป ไม่มีการสืบทอด เพราะฉะนั้นการจัดการความรู้มีความสำคัญ เป็นเครื่องมือเอกของการทำท่องเที่ยวชุมชนที่เป้าหมายคือการไปรื้อค้น ค้นหาเสน่ห์อัตลักษณ์ วิถี ภูมิปัญญาที่ต้องใช้ KM เป็นเครื่องมือ”

KM ทำให้ผู้นำท่องเที่ยวแห่งอ่าวลึกคนนี้ เห็นว่าสิ่งที่เขาทำคืออะไร รู้ว่าอยู่ตรงไหน จะไปข้างหน้าคืออะไรโดยยอมรับว่าเมื่อก่อน ไม่รู้ว่าทำอะไรถูกหรือผิด เหมือนเรือที่ลอยอยู่ในน้ำโดยไม่มีหางเสือ ว่ายน้ำในมหาสมุทรไม่เห็นฝั่ง พอได้ KM รู้แล้วว่าจะทำงานท่องเที่ยวชุมชนแบบมีวิชาการมากขึ้น

“ผมบอกอาจารย์พงศ์เทพ สุธีรวุฒิจาก สจรส.ว่านี่เป็นการติดต่อวิชาการให้กับชุมชนได้ดีมากเลย สำหรับผมดีมาก เพราะทำให้ผมรู้ว่าจุดที่ผมยืนอยู่คืออะไร จุดที่จะไปข้างหน้าคืออะไร”

สำหรับนั้นบทพดด้วงว่า KM มีความสำคัญสามารถกำหนดอนาคตข้างหน้าของชุมชน หรืออย่างน้อยรู้ว่ามีสินค้าในชุมชนอะไรบ้าง อย่างเช่น สินค้าด้านประวัติศาสตร์ ก็ต้องใช้ KM ไปถอดประวัติศาสตร์ไปเขียน พิสูจน์ทราบถูกผิด มาเป็นองค์ความรู้เชิงการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้ เพราะการท่องเที่ยวชุมชนเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสและเรียนรู้ ใกล้เคียงธรรมชาติ การพานักท่องเที่ยวไปเรียนรู้ภูมิปัญญา ไม่ใช่แค่การพักผ่อน แต่ทำให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตต่างๆ ต้องใช้ KM ในการจัดการความรู้เพื่อสร้างชุดความรู้

ถ้าชุมชนเข้มแข็ง ในการใช้ KM ในการดำเนินการ ทำให้ชุมชนมีมาตรฐานในการขับเคลื่อน หรือหากชาวบ้านต้องพูดในเวที ก็มีหลักในการพูดไม่ได้พูดแบบชาวบ้านไม่รู้ประสีประสา

“คุณมีฐานทรัพยากรที่ดี มีทุกอย่างที่ถูกรวบรวมเป็นชุดความรู้ คุณมีอำนาจในการต่อรองไม่ว่าคุณจะไปยังระดับท้องที่ ท้องถิ่น ไประดับจังหวัดก็ได้ แต่ถ้าตรงนี้ชาวบ้านไม่แข็งแรงก็ไปไม่ได้”

เป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่อ่าวลึก นั้นบทพดด้วงมองว่า ต้องเดินหน้าต่ออย่างเข้มแข็ง เหมือนภาคทูลธุรกิจ โดยต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นหน่วยธุรกิจ บริษัทท่องเที่ยวชุมชนที่เป็นของหมู่บ้าน ขับเคลื่อนไปสู่ภาคทูล แต่เป็นทุนชุมชนเอง ดึงเด็กในชุมชนที่ไปเรียนหนังสือที่อื่นกลับมาหมู่บ้าน กลับมาบริหารจัดการ

ใช้ทรัพยากรของตัวเอง โดยหัวใจสำคัญที่สุดของการท่องเที่ยวชุมชนคือ การมีส่วนร่วม สร้างงาน กระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

การทำท่องเที่ยวชุมชนในมุมมองของเขา เป็นการพัฒนาหมู่บ้าน โดยเอาการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือ ไม่เน้นการทำเพื่อหาเงินเหมือนภาคทูล แต่ถ้ามองท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือทางการพัฒนา

การเอาท่องเที่ยวชุมชนมาเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน ต้องให้ความสำคัญของคุณค่ามากกว่ามูลค่า ถ้าผูกมูลค่า ทุกคนจะมองเป้าหมายที่ตัวเงิน เขาจะลืมนคุณค่าทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมหมด จะตีเป็นเรื่องเงินหมด โดยระหว่างทางของการพัฒนา อาจสำคัญกว่าเป้าหมาย เพราะระหว่างทางจะสร้างความเข้มแข็ง เราจะพบบทเรียน ความรู้ที่เก็บเกี่ยว

สำหรับพื้นที่อ่าวลึกระหว่างทางเขาเห็นการพัฒนาคน การถอดองค์ความรู้ที่ KM มาช่วยทำให้เห็นระหว่างทาง

“อย่างผมจาก KM ก็กำลังทำหนังสือการ์ตูน จากเรื่องเล่าของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้เด็กได้อ่าน เอาวิชาที่อาจารย์สอนทั้งหมดมานั่งทำงาน”

เขาเล่าและว่าการเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เหมือนเติมเต็มอีกชั้น ทำให้มั่นใจ ทำงานได้เยอะขึ้นและสอนคนอื่นได้อีกด้วย ทุกวันนี้เขาพูดกับใครเต็มปากว่า KM สำคัญ เขาเป็นวิทยากรของการท่องเที่ยววันวิถีที่ใช้ KM เป็นตัวหลักเลยในการถ่ายทอดทำงานกับชุมชนใช้ KM

“มันต้องใช้ KM มาจัดการแล้วส่งต่อ อย่าคิดว่าขับเรื่องง่ายให้วิ่งนั้นได้ แต่เอาชีวิตรอดในน้ำข้างนอกได้อย่างไร ต้องรู้ว่าปลายน้ำผิวน้ำขนาดนี้ ขอบฟ้าขนาดนี้ก็น่าที่ถึง ชาวบ้านรู้ เมฆตั้งเค้ารู้ถึงขนาดว่า จะเกิดอะไรตามมา เหล่านี้คือ KM แต่คนมักไม่รู้ไม่คิดว่ามันคือ KM ผมจะทำสิ่งเหล่านี้ ผมก็เลยต้องขอบคุณ ม.อ. และอาจารย์พงศ์เทพ เพราะทำให้ผมได้เห็นความเป็นตัวตนเพราะ KM” เขากล่าวและว่าอยากให้มีโครงการแบบนี้มาเสริมเติมความรู้อับกับชุมชนถือว่ามีประโยชน์มาก อยากให้ ม.อ. จัดให้กับผู้นำท่องเที่ยวชุมชน เพราะเขาพิสูจน์ทราบจากตัวเองแล้วว่าเอาไปใช้ได้ทุกตัว

4 คำตอบ อยู่ที่หมู่บ้าน

ฐิตารัตน์ แก้วศรี ทำงานอยู่กับสมาคมประชาสังคมชุมชน
ซึ่งเป็น Node ขับเคลื่อนหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากร สิทธิ
สุขภาพะ

“สิ่งที่เราขับเคลื่อนเกี่ยวกับสุขภาพเป็นเรื่องผลกระทบ
จากการบริโภคต่อสุขภาพ เช่น โครงการผักปลอดภัยในชุมชน โครงการ
แกนนำการเฝ้าระวัง ผลิตภัณฑ์อาหารและยาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ”

เนื่องจากว่าเริ่มแรกเธอเข้ามาทำงานที่นี้ด้านการสื่อสารจึงมี
โอกาสในการพัฒนาการจับประเด็น การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล
ประกอบกับการเป็นคนชอบอ่านหนังสือและมีโอกาสเข้าอบรมตาม
หลักสูตรต่าง ๆ พัฒนาตัวเองมาเรื่อย ๆ

เธอมาร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับ
กลุ่มพื้นที่ภาคใต้รุ่น 2 ในนามของกลุ่มชุมชนภาคใต้ตอนบน

“การได้เข้ามาเรียนทำให้เราเอาไปใช้กับการทำงานในชุมชน
ได้เป็นอย่างดี เพราะมันทำให้เราเกิดกระบวนการจัดลำดับความคิด

“
เคยคิดว่าตัวเองเข้าใจระดับหนึ่ง
แต่พอลงพื้นที่ไปทำงาน
มันจะเกิดคลิกขึ้นมาว่าสิ่งที่เรียนมันใช้ได้จริงอย่างไร
โดยเกิดความคิดระหว่างลงไปทำงานนั่นเองว่า
จะนำสิ่งนี้ไปใช้จริงได้อย่างไร
”

ฐิตารัตน์ แก้วศรี

ในตัวเราจนสามารถเลือกใช้เรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะพื้นฐานข้อมูล เครื่องมือ ในชุมชนและถ่ายทอดต่อได้”

เธอล้ำว่าพอรู้จักเลือกใช้และถ่ายทอดได้ การลงไปสร้างความเข้าใจในพื้นที่ก็ทำได้ง่ายขึ้น เกิดการวิเคราะห์ข้อมูล การทำงานแบบตอบโต้ สร้างพื้นที่เข้มแข็ง

“ภาพรวมแล้ว เราเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่ตัวเราก่อนว่า เรามีความเข้าใจมากขึ้นระยะก่อนบางอย่างไม่ชัด อันนี้อาจเนื่องมาจากจริตตัวเอง มองว่าเราเป็นคนไม่มีความละเอียดอ่อนมากพอทางวิชาการ ไม่เคยใช้วิชาการแบบเจาะลึก พอผ่านกระบวนการนี้แล้วจึงเข้าใจ”

ฐิตารัตน์เล่าว่า ตอนที่มาเรียนกับโครงการพัฒนาศักยภาพ เคยคิดว่าตัวเองเข้าใจระดับหนึ่ง แต่พอลงพื้นที่ไปทำงานเป็นอีกระดับหนึ่ง จะเกิดคลิกขึ้นมาว่าสิ่งที่เรียนมันใช้ได้จริงอย่างไร โดยเกิดความคิดระหว่างลงไปทำงานว่าจะนำสิ่งนี้ไปใช้จริงได้อย่างไร ยกตัวอย่างการบริหารโครงการที่เคยคิดว่าแสนจะยุ่งยาก หลังผ่านกระบวนการมาเกิดความเข้าใจภาพมันชัดขึ้น

“โครงการฯ นี้มันจึงเหมาะกับคนที่นำไปใช้งานจริง”

ตอนที่มาเข้ากระบวนการเธอบอกว่ามีโครงการที่ทำอยู่แล้ว ถือว่าเป็นทุน การเข้ามาพัฒนาศักยภาพเท่ากับรับเพิ่ม มาบวกกันได้ ยิ่งนำความรู้กลับไปใช้ซ้ำ ทำซ้ำในทุกระบบ จะทำให้เกิดการพัฒนา

ฐิตารัตน์อธิบายความหมายด้วยกรณีตัวอย่างการวิเคราะห์ชุมชน กระบวนการเริ่มตั้งแต่สร้างความเข้าใจกับพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย คนทำงานเข้าไปทำความรู้จัก พูดคุย เพื่อวิเคราะห์ชุมชนให้เห็นถึงผลดีผลเสีย เห็นทุนอะไรต่างๆ

“ถ้าหากเอาเครื่องมือไปถึงก็ทางเลย มันใช้ไม่ได้ผลหรอก ต้องใช้เทคนิคกระบวนการที่เรียนไปใช้ ไม่ว่าจะ เป็นเทคนิคในการสื่อสาร จะสื่อสารอย่างไรให้ข้อมูลเหมาะกับจริตของคนที่เราไปคุยด้วย”

หลังทำให้กลุ่มเป้าหมายรู้จักวิเคราะห์ชุมชน กระบวนการต่อมา ต้องสร้างแกนนำขึ้นมา ซึ่งต้องเอาภาวะผู้นำที่เรียนกลับไปถ่ายทอด นอกจากนั้นทำอย่างไรให้กลุ่มเป้าหมายเกิดกระบวนการวางแผนทบทวนตัวเอง ถอดบทเรียนตัวเอง

เธอล้ำว่า กระบวนการที่ลงไปในพื้นที่ มันจะค่อยเป็นไปตามลำดับ แต่ไม่ได้หมายความว่าประสบความสำเร็จทั้งหมด หลักทฤษฎีเอง ต้องปรับไปตามบริบท หากไม่สำเร็จ อาจต้องกลับไปใช้ใหม่อีกรอบ

“เวลาเราลงพื้นที่ไปทำความเข้าใจกับชาวบ้าน อาจคาดหวัง 8 ส่วน 10 แต่พอไปถึงสถานที่จริงอาจจะมีอะไรไม่รู้เข้ามาก็ได้ กระบวนการที่เราไปต้องปรับ พอปรับแล้วผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้ 8 ตามคาดหวัง เราก็ต้องมาทบทวนว่าเกิดอะไรขึ้น เป็นเพราะอะไร เราก็ต้องลงไปทำซ้ำ”

ในหลักสูตร 7 โมดูล ในโครงการพัฒนาศักยภาพ ของ สจรส. เพียงพอหรือเปล่านั้นสำหรับใช้ทำงานจริง ฐิตารัตน์มองว่า ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เจอ จึงจะรู้ว่าอันไหนจะใช้อย่างไร ระดับไหน

สำหรับพื้นที่ที่เธอไปทำงานด้วยหลังจากนำความรู้ที่ได้ไปใช้จริง สิ่งที่เห็นเด่นชัดคือเกิดกระบวนการคิดที่เปลี่ยนไป

“อาจจำเป็นต้องเป็นสถิติไม่ได้ แต่สิ่งที่เราเห็นคือเขามีความเข้มแข็ง ในการจัดการ มีกระบวนการ มีการพูดคุย โดยเราแค่มีส่วนร่วมเข้าไป รับฟัง หรือเติมเพียงบางอย่าง อันนี้เกิดจากที่เราไปชวนเขาคุย ชวนเขาใช้เครื่องมือแบบนั้นแบบนี้ เป็นเครื่องมือใหม่ ก็เกิดสิ่งใหม่ขึ้น”

ในการวิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชน เธอนำไปปรับเปลี่ยนวิธีการ พูดคุยและการสื่อสาร ซึ่งในกลุ่มชาวบ้านอาจไม่หมายความถึงสื่อทั่วไป ที่คนทั่วไปคุ้นเคย เข้าใจ แต่หมายถึงผู้ส่งสารและผู้รับสาร มีเรื่องราวจะบอก เป็นความสัมพันธ์หลากหลายมิติระหว่างคนกับคน

“นิยามการสื่อสารของเราไม่ได้หมายถึงสื่อที่เรานั่งเสพ หรือ สื่อกระแสหลัก แต่เป็นการปฏิสัมพันธ์กัน มีเรื่องราว มีการขยายผล มีผลกระทบกลับมา เรายมองอย่างนี้มากกว่า”

ในการขับเคลื่อนงานสุขภาวะ ลีตารัตน์สนใจสื่อชุมชนมิติใหม่ การสื่อสารที่ต่างออกไปจากเดิม โดยเฉพาะการสื่อสารกับชาวบ้าน อาจจะเป็นระบบนั่งคุยกัน แบบปากต่อปาก นั่งเล่าสู่กันฟัง จัดแสดงละคร ขึ้นมาลึกเรื่องเกี่ยวกับชุมชน หรือมีต้นแบบอะไรสักอย่างที่ทำให้คน ในชุมชนเข้าใจอย่างใดอย่างหนึ่งล้วนแต่เป็นการสื่อสารในชุมชนที่เกิด ประสิทธิภาพจริง

สำหรับมุมมองการทำงานกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่ผ่านมามักจะมองว่า มีภาคประชาชน ภาครัฐ หน่วยงาน แต่ในยุคใหม่เธอเห็นว่าได้ถูกมองกว้างขึ้น มีทั้งภาคประชาชน ท้องที่ ท้องถิ่น นักวิชาการ ภาคเอกชน หรือภาคอะไรก็ตามที่มีอยู่และสัมผัสกันได้ ทั้งหลายเหล่านี้ ควรจะมองเป็นภาคีได้ทั้งหมด เพียงแต่จะไปเชื่อมต่อและช่วยอย่างไร หรือไม่ได้ช่วยหรือต่อ แต่อาจมองว่าส่งผลกระทบกันอย่างไร

“เราควรมีกระบวนการที่จะจัดการอย่างไร อันนี้ทำให้เรามองมากขึ้น”

ลีตารัตน์มองว่าคุณค่าโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เปิดโอกาสให้ ผู้เข้าร่วมออกแบบด้วยมาตั้งแต่ต้น ถามความต้องการของผู้เข้าร่วม พอผ่านการอบรม แต่ละหัวข้อน่ากลับไปใช้ได้จริงๆ จึงสอดคล้องกับงาน ที่ทำ

“หลักสูตรนี้มันก็เป็นหลักสูตรที่มาต่อกับงานของเราอยู่แล้ว 7 โมดูลนี้ มันเป็นการรวมบางหน่วย อาจใช้เป็นการเริ่มต้นในการทำงาน บางหน่วยใช้ทำอะไรในกระบวนการทำงาน แต่มองว่าทุกอันสามารถ นำไปใช้ได้ในทุกกระบวนการ”

ส่วนตัวเธอเองสนใจการสื่อสารสามารถไปเพิ่มศักยภาพและ มองว่าเรื่องนี้สำคัญเพราะบางคนมีกระบวนการคิด วิธีคิดที่ดี สังเคราะห์ ข้อมูลได้หมด มีเครื่องมือที่ดี แต่สื่อสารล้มเหลวก็ทำให้เสียโอกาส บางอย่าง

อย่างไรก็ตามเธอมีข้อสังเกตในการเข้าร่วมโครงการพัฒนา ศักยภาพฯ มองว่าบางทีคนที่เข้ามาอาจไม่พร้อมรับ เพราะกระบวนการ ภายในของตัวเขาเองยังไม่พร้อม

“จะเป็นได้ไหม ที่จะจัดกระบวนการเตรียมความพร้อมให้กับ บางคนก่อน” เธอว่า อีกประเด็นหนึ่งมองว่าเนื้อหาบางอย่างอาจยาก เกินไป เหมาะกับคนกลุ่มหนึ่งแต่ไม่เหมาะกับคนอีกกลุ่ม

5

ร่วมเรียนรู้แบบทีม คือปัจจัยความสำเร็จ

แสงนภา หลีรัตน์นะ ประธานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า จังหวัดชุมพรเล่าว่าเดิมทำงานด้านพัฒนาอยู่แล้วการเข้ามาทำงานประเด็นนี้เมื่อ 9 ปีก่อน เพราะเห็นปัญหาคุณภาพชีวิตที่แย่งของคนติดเหล้า บุหรี่ ยาเสพติด นอกจากนั้นเหล้าทำให้เทศกาลประเพณีความสุขต่างๆ แปรเปลี่ยนเป็นงานเศร้ากับความสูญเสียอยู่เสมอ

สำหรับงานงดเหล้า ที่เธอทำมา 9 ปี กับพื้นที่ชุมพร มียุทธศาสตร์ 4 ด้าน

- การทำชุมชนเข้มแข็ง ให้ชุมชนจัดการตัวเองได้ในเรื่องของการลดปัจจัยเสี่ยงในการดื่มเหล้า
- การเฝ้าระวัง และการบังคับใช้กฎหมายร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในการบังคับใช้กฎหมาย รูปแบบการจัดกิจกรรม ช่วงงานเทศกาลปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น
- ทำงานในนามเครือข่าย ผลักดันนโยบายงานประเพณีต่างๆ ร่วมกับหน่วยงานราชการ ให้งานเหล้านี้ปลอดภัยและปลอดภัยอุบัติเหตุ

“

แต่ก่อนไม่ได้เป็นแบบนี้
โครงการไหนเปิดรับสมัครก็ส่งตัวเราไป
ส่งคนนั้นคนนี้ไปแค่ 1-2 คน
แต่ตรงนี้เขาเปิดโอกาสให้เป็นทีม
... ทีมงานที่มาอบรมด้วยกัน
หากเดินไปในทิศทางเดียวกัน
ทำให้งานก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดด

”

แสงนภา หลีรัตน์นะ

- ผลักดันเครือข่าย จนเกิดเครือข่ายงานเด็กและเยาวชนในพื้นที่ และเครือข่ายงดเหล้าเชิงพื้นที่ในชุมพร 8 อำเภอ เครือข่าย กลุ่มเฉพาะ คนเลิกเหล้าที่เรียกว่าเครือข่ายคนหัวใจเพชร ของชุมพร และเครือข่ายวิทยากร ซึ่งเป็นแกนนำที่มีบทบาทหน้าที่ในการชวนคนเลิกเหล้า

ตลอดเวลาทำงานมา แสงนภาเล่าว่ามองเห็นสิ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วย

- ระดับชุมชน หลังดำเนินงานนำร่องมา 3 ปี พบว่าระดับชุมชน มีแกนนำที่ลุกขึ้นมาชวนคนเลิกเหล้ามากขึ้น ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างชุมชนคนอีสาน อพยพเข้ามาอยู่ชุมพรแห่งหนึ่ง พบคนกินเหล้า 100% มาเป็นชุมชนที่เลิกเหล้าได้ 95% ทำได้ เพราะมีการประชาคมในหมู่บ้าน สร้างกติการ่วมกัน โดยติดธงสีหน้าบ้านแสดงถึงการเลิกเหล้าระดับต่าง ๆ มีการทำพันธกรรมว่าในงานศพของเขาจะไม่เลี้ยงเหล้า หากมีการทะเลาะวิวาทจากการดื่มเหล้าในชุมชน คนที่รับผิดชอบร่วมคือ คู่กรณีกับร้านค้าที่ขายเหล้า งานแต่ง งานบวช งานบุญประเพณีต่าง ๆ จะไม่ยอมให้เลี้ยงเหล้าขายเหล้า ไม่ยอมให้รถเร่มาขายเหล้า

- จากชุมชนขยายผลไปสู่ระดับตำบลผลักดันสู่นโยบายของ อบต. สนับสนุนให้ตำบลขับเคลื่อน มี อสม.ระดับตำบล ร่วมกับ รพ.สต. ไปเขียนโครงการเพื่อขยายผลเรื่องนี้

- ส่งผลสู่นโยบายระดับอำเภอ สู่คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) กลายเป็นนโยบายของหลายอำเภอ

“บทบาทเราคือประสาน ให้กำลังใจ กระตุ้น หนุนเสริมให้หน่วยงานต่าง ๆ มาทำกิจกรรมงดเหล้าในทุกระดับสำหรับหน่วยงานที่ไม่มีงบประมาณ แนวคิด เราก็ชวนให้เขาคิด และชวนออกมาดูงานข้างนอก ออกมาพัฒนาศักยภาพให้เขา เห็นโลกข้างนอกว่าเขากำลังทำอะไรกัน จะได้กลับไปประยุกต์กับที่บ้านเขาได้”

เธอมองว่า ความสำเร็จของเครือข่ายงดเหล้าชุมพรทำให้การลดปัจจัยเสี่ยงมาเป็นนโยบาย เกิดกติกา ข้อตกลง ทุกระดับ ตั้งแต่ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด เกิดรูปธรรมในการลดเหล้าและการเกิดปัจจัยเสี่ยงได้

ส่วนสำคัญมาจากการปฏิบัติการมีแนวนโยบายในการที่ทำให้คนลดละเลิก และทำให้เกิดความเสี่ยงลดน้อยลงทุกระดับ ขณะที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดชุมพรก็ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากขึ้น ในช่วง 2-3 ปีหลัง หน่วยงานได้นำข้อมูลจากสิ่งที่ทำมาใช้ประโยชน์มากขึ้น ในการรณรงค์งดเหล้า ในงานประเพณีต่าง ๆ ของจังหวัดชุมพร จากที่ถูกให้ความสำคัญน้อยมาตลอดก็ได้พื้นที่มากขึ้น

“นั่นเป็นสิ่งที่เราภาคภูมิใจ ตอนนี้มีคนในชุมพร 3,000 กว่าคน มาร่วมโครงการฯ มีการศึกษาค้นคว้าออนไลน์ก็สามารถตรวจสอบว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นใครอยู่ที่ไหน”

เป้าหมายของเครือข่าย ต้องการทำให้คน หน่วยงาน หรือทุกองคาพยพ เกิดความตระหนัก และจัดการภารกิจของตนเอง ชาวบ้านรับรู้ หน่วยงานตระหนัก เอาจริงเอาจังกับเรื่องนี้ไปด้วยกัน

“เราอยากเห็นคนชุมพรอยู่ในสภาพชีวิตที่ไม่ต้องเสี่ยง นิยามความสุขไม่ใช่เรื่องงดเหล้าอย่างเดียว มีทั้งเรื่องอาหารปลอดภัย ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคม อาชีพ คุณภาพชีวิต โยงได้หมด เราทำเรื่องเหล้าแต่ไม่ใช่แค่เหล้า หมายถึงทุกมิติ”

เธอว่า โดยยอมรับว่าปัญหาอุปสรรคที่ผ่านมา มาจากหน่วยงานและระบบทุนยังมีอิทธิพลต่อเรื่องนี้โดยตรง เห็นได้จากการสนับสนุนการจัดงานที่ยังมีเหล้า เพราะคนเกี่ยวข้องหวังผลประโยชน์ ขณะที่คณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่มีผู้ว่าฯ เป็นประธาน สาธารณสุขจังหวัดเป็นเลขานุการ เครือข่ายเป็นส่วนหนึ่งในนั้น แต่คณะใหญ่แทบไม่ขับเคลื่อนจึงขยับไม่ได้ จึงหันไปร่วมงานกับคณะทำงานชุดเล็กที่ทำงานร่วมกันมากกว่า และมีจุดเด่นในการทำงานภาคประชาชน

จากการที่เธอและทีมงานกลุ่มปัจจัยเสี่ยงแอลกอฮอล์ จังหวัดชุมพร เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้รุ่น 1 เห็นว่ามีความสำคัญมากเพราะทำให้ภาพมองในการทำงานกว้างขึ้น

“คนที่อยู่ในชุมชน หรือหน่วยงานที่ปฏิบัติอยู่ก็จำกัดอยู่กับที่เดิม แต่การได้ออกมาข้างนอก ได้เห็นอะไรมากขึ้น เช่น การรับรู้เรื่องกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) เขาจะรู้ว่าถ้าคุณจะทำชุมชนเข้มแข็ง ต้องการสร้างชุมชนให้เกิดสุขภาวะแบบองค์รวม และแก้ปัญหาได้ถูกจุดจริงๆ ต้องทำเรื่องอะไรบ้าง เครือข่ายเองก็เช่นเดียวกัน เมื่อก่อนเราก็แค่รณรงค์ปิดป้าย ปัดอามาก็ทำแบบเดิมอีก แต่พอมาร่วมอบรมกับโครงการมันทำให้เรามองมิติของการพัฒนาได้ ครอบคลุมยิ่งขึ้น ไม่ทำซ้ำที่เดิม”

อันที่จริงเธอบอกว่าเคยมีการหยิบกรอบคิดเรื่องกฎบัตรออตตาวาไปสร้างแกนนำทางด้านเครือข่าย แต่ก็พบว่ายังไม่ชัดเจน ก็ไม่ถึงเป้าหมายสักที จนมาเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพฯ มีความเข้าใจจริงๆ

เธอมองว่าที่สำคัญคือทีม การรู้คนเดียวทำให้เหนื่อยกับกระบวนการขับเคลื่อนงาน แต่การมาเรียนรู้แบบทีม ทั้งนายก อบต. ผู้นำชุมชน คณะทำงาน ทำให้เข้าใจเป้าหมายในทิศทางที่ตรงกัน ไปด้วยกันและขยายต่อได้

“แต่ก่อนไม่ได้เป็นแบบนี้ โครงการไหนเปิดรับสมัครก็ส่งตัวเราไป ส่งคนนั้นคนนี้ไปแค่ 1-2 คน แต่ตรงนี้เขาเปิดโอกาสให้เป็นทีม มีข้อจำกัด องค์ประกอบหลายอย่างจึงจะมาร่วมได้ แต่พอทำได้ เรามองว่าเป็นความสำเร็จ เพราะทีมงานที่มาอบรมด้วยกัน หากเดินไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้งานก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดด”

จากโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เธอได้เรียนรู้ว่าถ้าจะแก้ปัญหาชุมชนในระดับนี้ให้ได้ ต้องดำเนินการในสิ่งเหล่านี้

- ทำคนให้เก่งขึ้น คิดได้ ทำเป็น เพราะถ้าทำคนอื่นเก่งขึ้น พวกเขาสามารถไปคิด ไปทำแทนคนกลุ่มเดิม หรือคนๆ เดียวที่ทำงานได้

- ทำให้เกิดการ ทำงานเป็นทีม ไม่ใช่เก่งอยู่คนเดียว ถ้าคนในชุมชนสามารถรวมตัวกันได้แล้ว ถึงความเก่ง ความสามารถของแต่ละคนมาใช้ประโยชน์ จะช่วยจัดการอย่างเป็นระบบได้

- สร้างสภาพแวดล้อมที่ดี รวมไปถึงการมีกฎ มีกติการ่วมกันที่จะทำให้คนในชุมชนได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีงาม ต้องมีระบบมารองรับ

“เมื่อก่อนมีคนที่ยากเข้าร่วมโครงการดล่้ากับเราแล้วไม่สามารถก้าวผ่านตรงนี้ได้ เกิดลงแดงบ้างอะไรบ้าง พอมีระบบมารองรับเราก็นึกออกว่าต้องมีการคัดกรองคนที่มีความเสี่ยงหรือคนที่ต้องการความช่วยเหลือ ส่งต่อให้กับระบบให้กับหมอหรือที่ให้บำบัดต่อ มันไม่ได้หมายความว่าเราจะช่วยเขาได้ทั้งหมด หรือต้องมีหน่วยงาน เช่น อบต. มาสนับสนุนงบประมาณหรือด้านอื่น มันต้องมีระบบอย่างที่ว่ามารองรับ”

นอกจากระบบ ทำให้มองถึงว่าถ้าสิ่งที่ทำยกระดับเป็นนโยบายสาธารณะได้ก็ยิ่งดี โดยทำให้คนเห็นว่าเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้มันไม่ใช่เรื่องของเราคงใครคนหนึ่ง แต่เป็นเรื่องที่สามารถทำให้นโยบายทำได้จริงและไปผลักดันให้ที่อื่นดำเนินการได้อีก

“ถ้าเราปลอดภัย แต่อีก 13 หมู่บ้านที่อยู่รอบตัวเราไม่ปลอดภัยก็ไม่ถูก เพราะฉะนั้นเรื่องนโยบายคือทำให้ชุมชนอื่นเขาเป็นเหมือนเรา เพื่อสร้างความปลอดภัยร่วมกัน”

แสงนภาเล่าว่า ในโมเดลการสื่อสารยังสอนให้รู้ว่าการสื่อสารให้มีพลังมันต้องทำอย่างไร จะชวนเขามาทำงานร่วมกับเครือข่ายอย่างไรที่คนเข้าใจตรงกัน

การมาเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ทำให้คนทำงานได้เห็นว่าจะทำให้ทะลุมิติเดิมไปได้มันต้องทำอีกขั้นหนึ่ง

“เหมือนเราเดินขึ้นบันไดไป 6-7 ขั้นแล้วต้น ก็เดินช้าๆ อยู่ จะไปถึงบันไดขั้นที่ 9 ไปไม่รอดเพราะว่ามีช่องว่างอยู่ตรงนั้น แล้วช่องว่างตรงนั้นเราดูไม่ออกว่าอะไร”

เธอมองงานตัวเองว่าปกติ ชาวบ้านก็ทำงานของเขา หรือ รพ.สต.มีหน้าที่ดูแล มีบทบาทให้คนเล็กเหล้าด้วย แต่ รพ.สต.ก็ได้แต่ทำหน้าที่ของเขา ไม่เคยมาชนมาต่อกัน จนกระทั่งวันนี้ได้จับเอาสองหน่วยงานมาชนกันต่อกันกัน จึงสามารถไปต่อได้

“เมื่อก่อนคิดแต่โครงการของเรา โครงการงดเหล้าเข้าพรรษา ก็ทำโครงการ รับสมัครผู้เข้าร่วม อบรมอาสาสมัคร ชวนคนเล็กเหล้า ให้เขาปรับเกียรติบัตรในหลังช่วงออกพรรษาก็ได้แค่นี้และก็ทำคนเดียว แต่พอเราร่วมกับ อบต. รพ.สต. หรือร่วมกับสาธารณสุขอำเภอ จำนวนคนที่อบรมอาสาสมัคร จาก 20 ได้เพิ่มเป็น 100 คน”

ด้วยเหตุผลข้างต้น ภายใต้งบประมาณที่มี ภายใต้การหนุนเสริมของสาธารณสุข ซึ่งมีอำนาจสั่งการให้ อสม. หรือแกนนำชุมชนประสานมาร่วม จากที่มีคนสมัครเข้าร่วมโครงการไม่กี่ร้อยคนพุ่งสูงถึง 3,000 คน ยังมีการพัฒนาต่อยอดที่เรียกว่าการคัดกรองและบำบัด

“จากต่างคนต่างทำ เมื่อมาร่วมมือกันจึงเป็นโอกาสเป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้ร่วมกันในโครงการพัฒนาศักยภาพฯ”

เธอเล่าว่าผลที่เกิดจากการนำเอาสิ่งที่เรียนไปใช้ มีเส้นทางเดินไปสู่เป้าหมาย สื่อสารกันง่ายขึ้น สามารถเดินไปตามแนวทางที่วางเอาไว้ ทุกคนเก่งขึ้น โดยไม่ต้องอธิบายเยอะ ทำงานสนุกกว่าเก่า

“ถ้าทำแบบนี้ การผลักดันนโยบายท้องถิ่นได้ก็จะทำให้เป็นวาระที่ยั่งยืนของชุมชน ถ้าเราทำแต่หน่วยงานเรา จะไม่มีหน่วยงานสนับสนุนต่อเนื่อง ก็ไม่สำเร็จจนกระทั่งเป็นนโยบาย อบต. หรืออำเภออะไรอย่างนี้ ก็สามารถจะขับเคลื่อนเรื่องนี้ต่อไปได้”

เธอได้พบว่าการเติบโตอย่างก้าวกระโดดในช่วงหลังที่ได้แนวคิดใหม่ เป็นความสำเร็จแบบครอบคลุม ไม่ใช่แบบผู้นำเดี่ยว แต่ยกระดับไปทั้งหมดมีกลไกรองรับทุกภาคส่วน

ความร่วมมือที่กล่าวถึงไม่ใช่ร่วมมือเฉพาะเครือข่ายตัวเอง หรือหน่วยงาน ยังครอบคลุมทุกมิติ

“หลักสูตรของโครงการพัฒนาศักยภาพฯนี้ดี เราอยากให้เข้มข้นเหมือนเดิม เพราะแม้การเรียนเหนื่อยยาก แต่ว่าผลที่ได้น่าพอใจ สามารถหยิบไปใช้ อย่างไรก็ตาม ปัญหาระยะทางของเราจากชุมพร-สงขลา ก็ยังไกล ใช้เวลามาก หน่วยงานที่มาร่วมก็ต้องใช้เวลา ควรจะแบ่งโซนได้บ้าง ได้บน ในการจัดหลักสูตร”

6

ลทช่องทาง ประชาสังคม-วิชาการ

เจกะพันธ์ พรหมมงคล เป็นผู้ดูแลเครือข่ายประชาคมงดเหล่า ภาคใต้ตอนบนและเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ ภาคใต้ทำงานร่วมกับสถาบันการจัดการระบบสุขภาพมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.ม.อ.) ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ รุ่นที่ 1

เขาเล่าว่าเครือข่ายประชาคมงดเหล่าซึ่งรับทุน สสส. เกิดตั้งแต่ปี 2546 ระยะเวลาเรียกตัวเองว่า สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล่า แต่ยังไม่มีการเครือข่าย

ปี 2553-2554 มีการสร้างเครือข่ายงดเหล่าทั่วประเทศ ปีถัดมาเกิดศูนย์ประสานงานระดับภาค แบ่งเป็น 10 ภาค อย่างกรณีภาคใต้ก็มี ใต้ตอนบน ใต้ตอนล่าง เป็นต้น

บทบาทเจกะพันธ์เป็นผู้ดูแลภาคใต้ตอนบน ทำหน้าที่เชื่อมแหล่งทุน อำนวยความสะดวกให้เครือข่ายระดับจังหวัดได้ทำงานอย่างราบรื่น

“

สมัยก่อน
ระหว่างนักวิชาการ
กับภาคประชาสังคมนี้ขัดกันแรง
แต่บรรยากาศตอนนี้มันเปลี่ยนไปหมดแล้ว
มันกลายมาเป็นความร่วมมือ
ทำงานร่วมกัน

”

เจกะพันธ์ พรหมมงคล

และพัฒนาศักยภาพเครือข่ายระดับจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ เทคนิค และยุทธศาสตร์

“การพัฒนาศักยภาพที่เราทำอยู่ จะเกี่ยวกับการบริหารจัดการ โครงการ เอกสารทางการเงิน และการเขียนโครงการให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหาของพื้นที่” เขาเล่า

รูปแบบการสนับสนุนดังกล่าวมีการเชิญเครือข่ายมาประชุม อบรม ขณะที่ทางเขาเองก็มีหน้าที่ในการลงพื้นที่ไปติดตามดูว่าสิ่งที่เขา ยังขาดหรือยังต้องการคืออะไร ช่วยประสานงาน จัดงาน ติดตามงาน

“ก็ต้องบอกว่าที่เราทำมาก่อนนั้นยังขาดทิศทาง เป้าหมาย แน่นนอนว่าคนที่เราจะสร้างจะให้เก่งเรื่องอะไรก็ทำไปตามปรากฏการณ์ ตามสภาพปัญหาที่พบ เช่น เขาเคลียร์เอกสารการเงินไม่เป็น ก็เวิร์คขอไป เอกสารการเงินให้ สรุปรายงานไม่ได้ ก็ไปสนับสนุนให้ทำรายงาน”

เขามองว่าโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายฯ ที่จัดโดย สจรส. ค่อนข้างมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการยกระดับเครือข่าย หากอธิบาย อย่างง่ายเปรียบเทียบกับเด็กนักเรียนในห้องเรียนทั่วไป ตรงนี้จะเป็นการ เรียนเพื่อสอบเลื่อนชั้นโดยเฉพาะ

“ถ้าเราทำอยู่แบบเดิมๆ อาจไปถึงเป้าหมายช้า เพราะเป็น การสุม่ทดลองทำกันเอง ที่เราขาดก็คือแนวคิดทฤษฎี” เขาว่า

ในทีมทำงานของเขามี 7 คน รับผิดชอบงานด้านพัฒนาศักยภาพ 3 คน มองว่าอาจทำงานอบรมไปเรื่อยๆ แต่จุดอ่อนตรงไม่มีหลักสูตร ที่แน่นอน ไม่มีการประเมินผลเป็นรูปธรรม วัดผลไม่ได้ว่าเกิดพัฒนา ได้ขนาดไหน ขณะที่ สจรส.จัดหลักสูตรชัดเจนทั้งทางทฤษฎีการเรียนรู้ ของคนและการบริหารที่จะให้เกิดผลสำเร็จ

“เป็นหลักสูตรที่มีระบบการจัดการที่ดีจับต้องได้ เห็นได้ นี่คือ ความต่าง” เจกะพันธ์ กล่าวและว่า

สิ่งที่ได้รับไปปรับใช้ทำให้ทีมงานเขาสามารถเขียนโครงการ ที่มีประสิทธิภาพกว่าเดิม โดยสมัยก่อนเวลาเขียนโครงการก็จะง่าย ๆ แต่ว่ามักไม่สอดคล้องในหลักการ เหตุผล และวัตถุประสงค์ บางทีกิจกรรม อาจไม่สอดคล้องเป้าหมาย เมื่อมาเข้าโครงการฯ ทำให้มีมุมมอง มุมคิด ที่คมขึ้น เกิดความเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัด กล่าวคือ

1. เขียนโครงการอย่างที่เราเรียกว่าเป็นจริง มีการอ้างอิงข้อมูล มีงานวิชาการ งานวิจัย เข้ามารองรับ

“ก่อนนี้มักก็อปปีโครงการของปีก่อนมาใช้ วนอยู่ไม่มีอะไรใหม่ ขาดการวิเคราะห์ ขาดการหาปัจจัย เมื่อเรามาอบรมกับ สจรส. ทำให้เรา รู้จักคำว่า ปัจจัยกำหนดสุขภาพ เช่น เรื่องเหล่านี้ เราไปรณรงค์เรื่องเหล่านี้ ไม่ดีต่อสุขภาพ ผิดศีล แต่ สจรส.สอนให้เราเห็นว่า ปัจจัยอะไรทำให้เกิดการดื่ม เป้าหมายโครงการต้องไปลดปัจจัย”

2. การบริหารจัดการเครือข่าย มองได้กว้างขึ้น หลากหลาย

“การจัดการบริหารเครือข่ายให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ในหลักสูตร ก็สอนเราให้วิเคราะห์เครือข่าย การเอาเครือข่ายมารวมกัน แล้วอะไรเป็น จุดคลิกที่ทำให้เครือข่ายสานพลังกันได้”

3. การประเมินโครงการ

“เขาจะให้เครื่องมือมาตัวหนึ่ง ให้ประเมินว่าโครงการของเรา มีความคุ้มค่าขนาดไหน มีความคุ้มค่ากับยุทธศาสตร์ของชาติหรือไม่ สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือเปล่า มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือไม่”

4. การจัดการความรู้ KM

“ที่ผ่านมามาภาคประชาสังคมมักทำงานโดยการพูดแต่เขียน ไม่เป็น รูปธรรมความสำเร็จไม่สามารถถ่ายทอดมาเป็นเอกสารได้ การจัดการความรู้เป็นสิ่งสำคัญมาก มีหลายแบบ ไม่ว่าจะเป็นการถอด บทเรียน การจัดการความรู้ที่ฝังลึก ความรู้ทั่วไป ผมคิดว่าก็ใช้การจัดการ ความรู้มาช่วยได้เยอะ”

5. การบริหารจัดการโครงการเชิงผลสัมฤทธิ์ สมัยก่อนเราก็ไม่ได้เก่งเรื่องตัวชี้วัด KPI ปริมาณ คุณภาพ

“การประเมินยุทธศาสตร์ภายใต้คำถาม 3 คำที่ผมจำแนกมาก-เวลาทำโครงการอะไรสักอย่าง ต้องตอบให้ได้ว่าไปไหน-ไปอย่างไร-แล้วเรากำลังอยู่ตรงไหนอันนี้สำคัญ สำหรับผมนี่ถือว่าฝังหัวเลย และใช้ได้ตลอด”

เจาะพันธึ่เล่าต่อว่า การเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพทำให้เครือข่ายประชาคมงดเหล่าภาคใต้ตอนบน และเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพภาคใต้เอาไปใช้ทำงานแก้ปัญหาในพื้นที่เกิดรูปธรรมความสำเร็จที่มากขึ้น แต่ก่อนงานจับต้องไม่ได้ ไม่เห็นพื้นที่ ไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงเชิงสภาพแวดล้อม ไม่มีนโยบาย ไม่มีกลไกมาขับเคลื่อนทำไปลอยๆ แต่พอเราอบรมเสร็จ เกิดการสรุปความรู้ สถานการณ์ปัญหา กลไกและบทเรียน “หลักสูตรนี้ตอบคำถามงานของเรา อย่างพอเราไปทำ KM ให้ชุมชน พวกเขา ก็ไปจัดการความรู้ของตัวเองได้ เขาเห็นว่าตัวเองคิดอะไร ทำอะไร ทำแบบไหน มีใครบ้าง ได้อะไร ส่วนผมเองก็ใช้ความรู้ที่ได้มา ใช้ช่องทางที่ได้รับการสนับสนุนจาก สจรส. ลงไปทำงานตอบโจทย์เครือข่าย”

ตอนนี้เจาะพันธึ่มองว่า เครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพภาคใต้ มีความพร้อมเป็นวิทยากรได้

เขายกตัวอย่างเครือข่ายเอดส์ที่สตูล สมัยก่อนทำงานมากชนิดหัวชนฝา แต่พอถามว่าสถานการณ์ปัญหาเขาคืออะไร รูปแบบปัญหาคืออะไร ความสำเร็จของเขาคืออะไร เขามองไม่เห็น แต่เมื่อเอาความรู้ไปพัฒนาเขา เขาเริ่มเข้าใจสถานการณ์ มองเห็นแนวโน้ม เห็นสถิติ เห็นบริบทของคนเป็นเอดส์ที่เปลี่ยนไป

“หลักสูตรการจัดการความรู้ทำให้เขาเห็นและจัดรูปแบบ ทำให้เครื่องมือเขาเปลี่ยน ทำให้เขาคิดเป็นระบบ เพราะไม่เช่นนั้นก็จะอบรม

เหมือนเดิม อย่างหล้ากับเอดส์ สัมพันธ์กันอย่างไร พอเราวิเคราะห์จากการบริหารโครงการก็พบว่า คนเป็นเอดส์เกือบครึ่ง กินเหล้ามาแล้วไปมีเพศสัมพันธ์ อันนี้เท่ากับเป็นการยกระดับให้เกิดการมองเชิงระบบ”

เขายังมองว่าโครงการพัฒนาศักยภาพ ดีมาก ตรงที่ลดช่องว่างของภาคประชาสังคมกับนักวิชาการ

“ถ้าเป็นสมัยก่อน ผมก็ว่าไม่เอาเหมือนกัน ที่ว่าเอาแต่เอกสารข้อมูล ชาวบ้านทำงานก็พูดกันไม่รู้เรื่อง เป็นช่องว่างที่มีมาตลอด ระวังห่างมีสูง”

พอผ่านโครงการฯ นี้ ทำให้เขารู้สึกว่ามีส่วนเติมเต็มซึ่งกันและกัน เพียงแต่ต้องถอยความก้าวร้าวลงไป นักวิชาการเองต้องนุ่มนวลลง

“สมัยก่อน ระหว่างนักวิชาการกับภาคประชาสังคมนี้ขัดกันแรง แต่บรรยายภาคตอนนี้นั้นเปลี่ยนไปหมดแล้ว มันกลายมาเป็นความร่วมมือ ทำงานร่วมกัน”

อันนี้เจาะพันธึ่มองว่า เกิดมาจากการถอดบทเรียน ทำให้ทาง สจรส.เองก็ยอมรับว่าต้องถอยความเป็นวิชาการลงบ้างจึงจะรู้ว่าภาคประชาสังคมอ่อนตรงไหน จะได้ร่วมมือช่วยกันปรับ

“อันนี้คือคุณค่า ความหมายของโครงการนี้นะ ที่ลดช่องว่างและสร้างสัมพันธ์ระหว่างประชาสังคมกับวิชาการ”

การนำความรู้จากการเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพไปใช้ส่งผลความเปลี่ยนแปลงสำคัญ 3 ประการ

1. การเปลี่ยนแปลงในเชิงบุคคล เมื่อเขาเอาความรู้ไป Workshop เกิดการพัฒนาจนคนเหล่านี้พร้อมเป็นวิทยากรได้ ไม่ว่าจะคนเล็กเหล่าเล็กบุหรี คนลดการใช้ความรุนแรง เด็กวัยรุ่นที่ก้าวพลาด

“เรามีวิทยากรมาจากคนที่มีปัจจัยเสี่ยงทั้งหมด เป็นคนที่ผ่านประสบการณ์มาด้วยตนเอง นี่จะเป็นบุญแก่สังคมของการทำงานในชุมชนบางที่สามารถพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ให้คนไปดูงานได้”

2. สภาพแวดล้อมเปลี่ยน โดยตอนนี้ชุมชนที่เข้าไปทำงานได้ทำงานจริงจัง กลายเป็นชุมชนช่วยทำงานให้

“สมัยก่อนการเลิกยาต้องไปโรงพยาบาล แต่ตอนนี้เลิกยา เหล้า ในชุมชนได้เลย เมื่อชุมชนไม่ขายเหล้า ไม่ขายบุหรี่ให้กับคนที่จะเลิก สอดส่องยาเสพติด สภาพแวดล้อมก็จะเปลี่ยนไป ในงานบวช งานแต่งงาน วัฒนธรรมการไม่เลี้ยงเหล้าก็จะมากขึ้นในภาพรวม”

3. ความสำเร็จในเชิงนโยบาย สมัยก่อนจะไม่มีปัจจัยอุดหนุน คนทำงานด้านปัจจัยเสี่ยง อย่างเช่นข้อกฎหมาย แต่ภายหลังคนทำงานร่วมกันผลักดัน ทั้งกฎหมาย เหล้า บุหรี่ การขับเคลื่อนสมัชชาสุขภาพ ลดยาเสพติดด้วยชุมชน

4. ปัจจุบันได้เกิดกลไกสำคัญระดับอำเภอ ตำบล ที่ทำเรื่องปัจจัยเสี่ยงทำให้เกิดคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ เรื่องเหล้า บุหรี่ จะเข้าไปเป็นประเด็น ซึ่งแต่ก่อนจะไม่มีใครสนใจเรื่องนี้

เจกะพันธ์มองว่า ในการพัฒนาศักยภาพที่ผ่านมา หน่วยงานกลางต่าง ๆ มักนั่งคิดเอาเองว่าชาวบ้านเขาต้องเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น วิเคราะห์ว่าด้อยเรื่องสื่อ ก็จะอบรมทำคลิป ทำสื่อ แต่ไม่ได้บอกว่าจะไปเปลี่ยนแปลงอะไร ทั้งที่สื่อจะเป็นเครื่องมือในการสร้างความเปลี่ยนแปลง อีกประการหนึ่งคือไม่รู้จักเครือข่ายที่แท้จริง ส่วนมากคิดเอาเอง ต่างกับ สจรส.ที่เขารู้จักเครือข่าย เขาเลยออกแบบหลักสูตรมาให้สัมพันธ์กับเครือข่าย

โครงการนี้มองว่าดี แต่ควรเปิดกว้างให้ผู้สนใจ รวมทั้งผู้ที่เรียนแล้วนอกจากนำไปใช้งานก็ต้องถ่ายทอดขยายความรู้ต่อไปด้วย ทั้งในแนวราบและแนวตั้ง ในตัวโครงการพัฒนาศักยภาพฯ หากจะต้องปรับให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้ได้ มองเนื้อหาของกรอบที่มองว่ายังเป็นเนื้อหาที่ยังเข้าใจยากอยู่สำหรับภาคประชาสังคม มาจากคำบางคำ ศัพท์เฉพาะ ศัพท์แสงทางวิชาการ และข้อมูลที่มาก อาจต้องปรับส่วนนี้

สิ่งที่ยังขาดอีกส่วนเขามองว่า การเปิดโอกาสให้เครือข่ายได้มีการสนทนากันเอง

“หมายความว่า เมื่อนักวิชาการหรืออาจารย์ Input เข้ามาแล้วน่าจะมีสักช่วงหนึ่งที่ให้เครือข่ายได้มีโอกาสสนทนา แลกเปลี่ยน เพราะบางคนครูสอนจำได้ 50 บางคน 70 บางคน 30 จึงเห็นว่ามันจะให้เครือข่ายได้แลกเปลี่ยน สนทนา นอกจากได้แลกเปลี่ยนความรู้ มันจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ผ่านมา การสนทนายังน้อยไม่เกิดการเชื่อมทำให้เสียโอกาส”

หลังจาก Workshop การมีระบบติดตามประเมิน และพาเครือข่ายอื่นไปเรียนรู้ด้วย ซึ่ง สจรส.ดำเนินการ เจกะพันธ์มองว่าเป็นรูปแบบที่ถือว่าดีมาก ๆ แต่เสนอว่ารูปแบบไม่ควรเป็นทางการมาก อาจจัดโต๊ะกลมกลุ่มชาวบ้าน และเพิ่มงานในเชิงมิติทางวัฒนธรรมเข้ามาบ้าง

7

เคลื่อนสื่อชุมชน ด้วยยุทธศาสตร์

อานนท์ มีศรี นายกสมาคมสื่อชุมชนภาคใต้ นครศรี-ธรรมราช เขาจบมาทางวิศวกรรมศาสตร์ แต่สนใจจับงานสื่อชุมชน ปี 2547 โดยมองเห็นว่าสื่อจะเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ ซึ่งงานเขามาเริ่มเห็นผลในปี 2552

“เราเริ่มมาจากวิทยุ ที่ทำกันมานาน พอ สสส.เข้ามา มีแผนงานเป็นชุดย่อยๆ ในนั้น จะมีโครงการพัฒนาสื่อสาธารณะภาคใต้ เพื่อต้องการให้คนทำสื่อเพื่อประชาชนรวมตัวกันทำการสื่อสารเพื่อสุขภาพะ เนื่องจากที่ผ่านมานักสื่อสารมีเยอะก็จริง แต่ต่างคนต่างทำและสื่อเรื่องสุขภาพยังไม่มี”

ในปี 2559 ซึ่ง สสส.สนับสนุนผ่าน สจรส. ได้ทำสื่อชุมชนมีช่องทางวิทยุ และสื่อออนไลน์ทุกรูปแบบเป็นสื่อชุมชนท้องถิ่นที่จะมาขับเคลื่อนด้านสุขภาพะทางสังคม มีการรวมพลคนทำสื่อของภาคประชาชน โดยมีฐานที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ่านสมาคมสื่อชุมชนภาคใต้ นครศรีธรรมราช มีรายการวิทยุสุขภาพเป็นหลัก ใช้ชื่อว่าสมัชชาทางอากาศ ลิงค์รายการไปทุกภาคของประเทศไทยภาคๆ ละ 2 สถานี

“

นำเอาไปปรับใช้ โดยเฉพาะ
ก็ต้องการนำไปจัดวางเป็นยุทธศาสตร์
เพราะว่ามันมีหนึ่งหลักสูตร
ที่เรียกว่าการบริหารโครงการ
และการจัดทำยุทธศาสตร์

”

อานนท์ มีศรี

มีสื่อออนไลน์ www.scma_channel.com เป็นเว็บไซต์กลาง ใช้ในการเขียนข่าว ถ่ายทอดสดผ่าน YouTube โดยประเด็นร่วมของภาคใต้มี 4 ประเด็นหลัก คือ

- ความมั่นคงด้านอาหาร
- สถานการณ์ชายแดนใต้
- แผนพัฒนาภาคใต้
- เด็กและเยาวชน

เมื่อเขาได้รับมอบหมายให้เป็นคนทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการสื่อสาร มีการเชื่อมต่อกับโทรทัศน์ช่อง Thai PBS ผลิตนักข่าวพลเมืองเป็นที่รู้จักทั่วประเทศจากการทำข่าวไฟไหม้พรุควนเค็ง ทำเรื่อน้ำลึงปากปารา โรงงานถลุงเหล็กที่ทำศาลา และประเด็นความมั่นคงด้านอาหารที่ชุมพร

“กรณีจากข่าวป่าพรุควนเค็ง เราสื่อให้เห็นว่าหลังจากที่เราเสนอข่าวออกไป ผลที่ตามมาไฟไหม้ป่าพรุควนเค็งลดลงจนไม่มีข่าวไฟไหม้อีก เพราะนักข่าวพลเมืองเปิดโปงว่าพรุควนเค็งมันโดนทำลายด้วยน้ำมือคนไม่ใช่ธรรมชาติ นำไปสู่การแก้ปัญหาเรื่องนี้ได้เมื่อถึงทุกภาคส่วนเข้ามาจึงเห็นพลังของสื่อ”

ปี 2559 งานสร้างสุขภาคใต้ สจรส.เป็นเจ้าภาพจัดในปีที่ 8 ที่ศูนย์ประชุม ม.อ. ทางกลุ่มได้รับการเชิญให้เข้ามาเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างสุขภาคใต้ด้านการสื่อสาร ทางสมาคมฯ เริ่มมีบทบาทต่อเครือข่ายในภาคใต้ สามารถเชื่อมสถานีวิทยุ 8 จังหวัดเคลื่อนโครงการพัฒนาเครือข่ายสื่อสารธารณะภาคใต้ ภายใต้วัตถุประสงค์หลักคือ

- เป็นการสร้างเครือข่ายสื่อเพื่อสุขภาพของภาคใต้
- ออกแบบกำหนดช่องทางในการสื่อสารด้านสุขภาพของภาคใต้ โดยชักชวนสื่อชุมชนมาชวนประชุม มากำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันสร้างการสื่อสารสังคมเพื่อการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายสื่อเพื่อสุขภาพภายใต้ความร่วมมือของกองบรรณาธิการสื่อสร้างสุขภาคใต้

ปี 2559 กองบรรณาธิการสื่อสร้างสุขภาคใต้ จัดรายการ “กินอิ่ม นอนอุ่น บนแผ่นดินใต้” เชื่อมโยงสถานีวิทยุ 8 สถานีในภาคใต้ กำหนดประเด็นร่วมจากกลุ่มเครือข่ายที่ทำงานร่วมกัน

จังหวัดชายแดนใต้พูดถึงเรื่องราวชายแดนใต้ การแพทย์จากภูมิวัฒนธรรม ใช้เครือข่ายวิทยุ ม.อ.ปัตตานี และเครือข่ายยะลา

นคร พัทลุง สงขลา พูดเรื่องความมั่นคงด้านอาหาร

กระบี่ ตรัง พูดเรื่องท่องเที่ยวในชุมชน

สุราษฎร์ธานี ชุมพร พูดเรื่องปัจจัยเสี่ยงอุบัติเหตุ เหล้า บุหรี่ เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส

รายการนี้จัดวันเสาร์ อาทิตย์ เวลา 10 โมง เชื่อมต่อสัญญาณจากทุกสถานีในเครือข่ายและแต่ละสถานีต้องสลับกันจัดรายการกระจายเสียงผ่านคลื่นวิทยุและระบบออนไลน์ ที่สามารถฟังย้อนหลังได้ทาง Ligor Chanel ของ YouTube

“ตอนนี้เราก็มียุทธศาสตร์สื่อเพื่อสุขภาพทางสังคมของพื้นที่ภาคใต้ โดยเครือข่ายสื่อเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้เป็นแกนกลางครบ 14 จังหวัด กองบรรณาธิการสื่อสร้างสุขภาคใต้นัดประชุมกันทุก 3 เดือน”

อานนท์เล่าว่า การสื่อสารของเครือข่ายใช้รูปแบบ On Air/On Line/On Ground โดยเฉพาะ On Ground คือการจัดวงคุยในเวทีชุมชน

“สมมติว่าไปจัดเวทีที่สุราษฎร์ฯ เราใช้เครือข่ายที่สุราษฎร์ฯ เข้าไปยังเวที On Ground สื่อทำหน้าที่ทั้ง On Air/On Line ไปด้วย ทำคลิปสั้น จัดเป็นรายการวิทยุ อาจสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในวงนั้น อย่างเช่น นายก อบต. ฯลฯ เมื่อนำไปสื่อสาร ส่งต่อมันจะเกิดพลังผ่านกระบวนการ On Air/On Line/On Ground ของเรา”

นายกสมาคมสื่อชุมชนภาคใต้เล่าว่า แม้ทำงานมามากแต่จุดอ่อนยังอยู่ตรงความรู้ความเข้าใจการสื่อสารด้านสุขภาพ ด้านการจัดกระบวนการ องค์ความรู้เครือข่าย เราได้เข้ามาร่วมโครงการพัฒนา

ศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้รุ่น 1 ทำให้เห็นชัดขึ้น ในการจัดการสู่ระบบ วิธิตัด การวางรูปแบบ การสร้างเครือข่าย จนนำไปสู่การสื่อสาร

“เราก็นำไปใช้ โดยการเอาสิ่งที่ได้ไปคุยต่อในวง บก. แล้วนำเอาไปปรับใช้โดยเฉพาะ ก็คือการนำไปจัดวางเป็นยุทธศาสตร์ เพราะว่ามันมีหนึ่งหลักสูตรที่เรียกว่าการบริหารโครงการและการจัดทำยุทธศาสตร์”

เขาเล่าว่า ก่อนหน้านั้นมีแต่คำเรียกลอยๆ ว่ายุทธศาสตร์ แต่ว่าก็ไม่มีรูปแบบ เขาเองไม่มีความรู้จะทำแบบนี้ อาจทำมาแบบไร้หลักวิชาการ แต่อบรมเสร็จก็เอาหลักวิชาการนี้ไปเติมเต็มใช้เป็นการตอบโจทย์ การขอสนับสนุนงบประมาณในปีที่ผ่านมาได้

หลักสูตรถอดบทเรียน นำไปใช้ในการถอดบทเรียนเครือข่าย สื่อสร้างสุขภาคใต้ว่า ที่มองปัจจัยความสำเร็จ จุดเด่น จุดด้อย โดยระหว่างที่อบรมไป ก็ประยุกต์ใช้ไปกับงานด้านสื่อไปพร้อมกันเลย

“เมื่อถอดบทเรียนแล้วก็มาคิดทำวิสัยทัศน์ร่วมของสื่อสร้างสุขภาคใต้ เลยเกิดคำว่า สื่อสร้างสุขภาคใต้ขับเคลื่อนสังคมอันจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง” เขาเล่า พอได้วิสัยทัศน์ก็มากำหนดยุทธศาสตร์ ซึ่งได้ร่วมทำเป็นยุทธศาสตร์สื่อเพื่อการขับเคลื่อนสังคม ประกอบด้วย

- รูปแบบสื่อเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะ
- สร้างอัตลักษณ์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นประเด็นสื่อสุขภาวะทางสังคม
- กลยุทธ์ สร้างความเชื่อมั่น อัตลักษณ์สื่อ

การทำยุทธศาสตร์ดังกล่าวภายใต้แผนการทำงานที่ประกอบด้วย แผนงานกลาง แผนงานขับเคลื่อนในพื้นที่ และแผนงานสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพ

“เหล่านี้มาจากชุดที่เราอบรมหมดเลย เราก็นำไปสร้างกำหนดยุทธศาสตร์ ตอนนี้เราเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์ที่เราวางไว้แล้ว ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ เราก็บอกว่าจะต้องสร้างเครือข่ายสื่อให้ครบทั้ง

14 จังหวัดภาคใต้กลยุทธ์ของเราคือการสนับสนุนแผนงานวิชาการ สนับสนุนการขับเคลื่อน และการปฏิบัติกรร่วมกัน”

ตอนนี้เขาเคลื่อนงานในปีที่ 2 ไปด้วยยุทธศาสตร์โดยเริ่มใช้ยุทธศาสตร์หลังผ่านหลักสูตรพัฒนาศักยภาพฯ เมื่อปลายปี 2560 ส่งผลให้เครือข่ายสื่อฯ ทำงานเป็นระบบมากขึ้น

ปัจจุบันกอง บก.สื่อสร้างสุขภาคใต้มีคน 40 คน ประชุมทุก 3 เดือน วนไปตามพื้นที่ต่างๆ 40 คนนี้ก็ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปด้วยกัน ทำงานเป็นระบบมีทิศทางที่ชัดเจน มีเป้าหมายของยุทธศาสตร์ที่จะขับเคลื่อนดังนี้

- ต้องให้ได้ถึงจริยธรรม
- เครือข่ายสื่อต้องเต็มพื้นที่ 14 จังหวัดภาคใต้
- ต้องพัฒนาสู่มืออาชีพให้ได้

สำหรับการสร้างอัตลักษณ์ มาจากที่เห็นว่าเครือข่ายสื่อชุมชน ไม่มีความเชื่อมั่นจากประชาชน สิ่งที่เขาเลยทำงานวิจัยเพื่อตอบโจทย์ อัตลักษณ์

“จริยธรรมสื่อเพื่อสุขภาวะทางสังคม เป็นแนวปฏิบัติเพื่อกำหนดจริยธรรมสื่อเพื่อเป็นแนวปฏิบัติเป็นงานวิชาการ เราต้องการกำกับดูแลกันเอง เพื่อให้อยู่ในกรอบ ในการสื่อสารของพวกเรา โดยหัวข้อที่ใช้วิจัยเรียกว่า แนวปฏิบัติเพื่อกำหนดจริยธรรม”

สิ่งที่ได้จากโครงการพัฒนาศักยภาพฯ นอกจากที่กล่าวมาแล้ว อานนท์มองว่าเป็นการได้เครือข่าย เวทีนี้ทำให้เรารู้จักกันมากขึ้น เพราะในเวทีทุกคนต้องมาเล่าบริบทของตัวเอง การที่เราทำงานสื่อทำให้เรารู้เครือข่าย รู้ข้อมูลที่ลึกมากขึ้น

“ที่ได้อีกอย่างคือได้ตัวบุคคลมาทำงานสื่อมากขึ้น จากที่เราู้จักกันเฉพาะแต่ในกลุ่มสื่อด้วยกัน แต่เราได้คนทำงานอย่างเช่น ประเด็น ปัจจัยเสี่ยงงดเหล้า ก็มีคนทำสื่อ แต่เขาก็ไม่มีช่องทาง เขาก็เกาะเกี่ยว เขาเข้ามาพัฒนาศักยภาพให้เขาทำสื่อ”

อานนท์มองว่า โครงการพัฒนาศักยภาพฯ มีข้อดี คือ รูปแบบมีทั้งการบรรยายและเวิร์คชอป สลับกับแลกเปลี่ยนเนื้อหา นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง แต่ก็เหมาะกับมีความสนใจกับเรื่องเหล่านี้เป็นทุนเนื้อหาตรงกับสิ่งที่เราต้องการจะทำ เน้นความรู้เฉพาะคนสื่อกันได้ แต่ก็อาจจะเหมาะกับคนกลุ่มหนึ่งที่มาเข้าร่วม อาจต้องออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับคนหลายกลุ่มที่ทำงานร่วมกับ สสส. ซึ่งมีหลายระดับความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ไม่เท่ากัน “ผมมองว่า แต่ละคน พื้นความรู้ประสบการณ์ ไม่เหมือนกัน หลักสูตรที่ใช้สอน ปริญาตรึบางคนยังไม่รู้เลย เพราะองค์ความรู้ฐานที่มาของที่เรียนมาต่างกันรับรู้ได้ต่างกัน บางคนที่มาพร้อมยอมรับว่าไม่เข้าใจ แต่ที่รับรู้และใช้งานได้มีความสุขที่ได้เข้าร่วมโครงการ”

อานนท์มองว่า หลักสูตรนี้ส่วนใหญ่หากเป็นเรื่องที่คนสนใจตรงกับงาน ก็ถือว่าจะได้พลังมาก จำเป็นจะต้องพิจารณาในคนที่มาเข้าหลักสูตรว่าจะต้องเป็นสิ่งที่เขาทำสัมผัสอยู่ โครงการนี้จะตอบโจทย์ปัญหาและโครงการก็ไปอุดช่องว่างในการจัดการอย่างเป็นระบบต้องควบคู่กัน แต่ถ้าไม่ทำกิจกรรมเหล่านี้ก็ไม่รู้ว่าจะเอาไปใช้ทำอะไร

สำหรับคนที่เข้าโครงการแล้วก็ต้องดูว่าจะเอาไปใช้ประโยชน์และขยายผลอย่างไรกับคนที่เกี่ยวข้องของเขาเองโดยเฉพาะในโครงการที่เกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก อย่างเช่น เครือข่ายสื่อ เครือข่ายงดเหล้า เป็นต้น

“ปัญหาที่เห็นอยู่สำหรับคนทำงาน สสส. ที่ขาดการพัฒนาศักยภาพฯ ก็คือ ทำตามโครงการ ทำตามตัวชี้วัด เสร็จแล้วก็จบ ยังไม่อาจไปต่อ สมมติว่าเราตั้งบันได 5 ชั้น โครงการตอบโจทย์บันไดขั้นที่ 1 พอปีต่อมา ก็ยังอยู่ขั้นที่ 1 เพราะไม่รู้ว่าจะไปไหน ไปต่อไม่ได้ เพราะคิดในเชิงทะเลาะลงไม่ได้ สมมติว่าเราวางเป้าหมายว่า 5 ปีไปสู่อะไร แต่ถ้าไม่มีความรู้หรือได้รับการพัฒนาศักยภาพ ไม่ว่าจะปีไหนก็ยังไม่ทำแบบเดิม ไม่ขยายผล”

ประเด็นทางสื่อสำหรับชาวบ้าน คือ คนที่ทำงานเป็น ทำงานเก่งแต่ไม่สามารถอธิบายหรือเล่าเรื่องได้ จะพื่อนักเล่าเรื่องที่ทำงานเก่งน้อยกว่า ทำให้นักปฏิบัติการในพื้นที่ขาดโอกาส

“ผมว่าถ้า สสส. ต้องการพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงถึงตรงนั้นด้วย ต้องดึงคนเหล่านั้นขึ้นมา สร้างนักกิจกรรมเหล่านี้ ที่ทำงานเก่งมาเป็นนักเล่าเรื่องให้ได้ด้วยก็จะเสริมพลังให้คนมีศักยภาพเพิ่มขึ้นอย่างมาก”

อานนท์มองว่า ในระบบงาน สสส.เองก็ยังไม่ถึงตัวจริงของคนทำงานในพื้นที่ชุมชน การไปทำกับบางหน่วยงาน เช่น ท้องถิ่น บางทีก็แค่ทำไปตามภารกิจเท่านั้นเลยขาดความจริงจัง ต้องลงไปถึงคนที่สนใจทำงานในเรื่องนั้นอย่างจริงจัง

การพัฒนาศักยภาพฯ หากได้คนกลุ่มหนึ่งที่เป็นกลุ่มหลัก สจรส. มีหน้าที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง แล้วขยายไปยังฐานราก จึงจะเปลี่ยนแปลงได้จริง

8

ก้าวข้ามยุค ทำกิจกรรมเพื่อให้ได้กิจกรรม

บทบาทของ สมนึก นุ่นด้วง เป็นทั้งนักวิชาการสาธารณสุข ชำนาญการ ประจำ รพ.สต.นาท่อม อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ขณะเดียวกันเป็นที่เล็งโครงการ สสส. เมื่อได้เข้าร่วมโครงการ พัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ในรุ่น ที่ 2 จึงนำไปใช้ได้กับงานทั้งสองส่วน

“เริ่มแรกเลยคือการนำไปใช้พิจารณาโครงการของชุมชนน่าจะอยู่ ถ้าเราไม่มีความรู้ตรงนี้ ก็ไม่อาจสร้างตัวชี้วัดวัตถุประสงค์ได้”

เขาเล่าว่า ในระบบราชการ การทำโครงการต่างๆ ไม่มีตัวชี้วัด มาตอบวัตถุประสงค์ บางครั้งมีกิจกรรมก็จะได้แต่กิจกรรม พองานเสร็จ ก็คือได้เท่านั้น

“พอมาเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพ เราสามารถบอกได้ว่า เรามีวัตถุประสงค์ที่มันสอดคล้องกับปัญหา และมีตัวชี้วัดที่สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ได้ จากนั้นเราก็ได้รู้ว่าเมื่อเราทำกิจกรรมแล้วต้องการ ผลลัพธ์ ไม่ได้ทำกิจกรรมเพื่อให้ได้กิจกรรม เพราะฉะนั้นเมื่อเรารู้ว่าผลลัพธ์ มันคืออะไร บางทีกิจกรรมมันเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อไปถึงผลลัพธ์”

“

มันไม่ใช่แบบเดิมว่าหิ้วกระเป๋าเอกสาร จากงานสัมมนากลับบ้านมาวางทิ้ง ในวันนี้ผมหยิบเอกสารกลับมาเปิดเป็นช่วงๆ เมื่อเราติดขัดอะไรก็หยิบเอกสารมาเปิด เพราะว่าสิ่งที่เขาสอนก็ถูกออกแบบมาให้ตรงกับสิ่งที่ทำ สัมผัสอยู่ทุกวัน ทางวิทยากรเองก็รู้ว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ เป็นการตอบโจทย์ของผู้เรียนที่ต้องการนำไปใช้โดยตรง สิ่งสำคัญคือการนำไปใช้งานจริง เป็นตัวทดสอบเลยว่าที่เราคิดว่าใช่ ทักษะนั้นจริงหรือไม่

”

สมนึก นุ่นด้วง

ขณะที่ประเด็นการตั้งเป้าหมายต้องมาคิดว่าเราจะไปถึงเป้าหมายนั้นได้อย่างไร ต้องมาสร้างเครื่องมือที่ไปถึงเป้าหมายหรือกลับมาถึงกิจกรรมที่ไปถึงเป้าหมาย เขาตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับที่ผ่านมานางานพัฒนาต่างๆ ชาวบ้านมักติดอยู่แค่กิจกรรม ตอนนั้นชวนให้เขามองมากกว่านั้น ไปถึงผลลัพธ์เห็นคุณค่าของโครงการ

“บางทีผลลัพธ์หนึ่งก็จริงแต่ว่าคุณค่าเป็นหนึ่ง สอง สาม สี่...”

ยกตัวอย่าง โครงการสร้างคนรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพที่หมู่ 11 ตำบลโคกม่วง อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ซึ่งกิจกรรมเด่นคือชาวบ้านช่วยกันทำฝาย เขามองว่าฝายคือผลผลิต ผลลัพธ์คือการนำน้ำมาใช้ประโยชน์ในประปาหมู่บ้าน เมื่อประปาหมู่บ้านไหลมาแล้ว ชาวบ้านก็นำน้ำประปาไปปลูกผัก เลี้ยงปลา นั่นเป็นคุณค่าที่เกิดต่อขึ้นมาเป็นผลกระทบ

พอมีน้ำประปาใช้ ได้ปลูกผัก พ่อแม่ลูกมาปลูกผักร่วมกัน เกิดความสัมพันธ์ในครัวเรือน บ้านนี้มีผัก บ้านนี้มีปลา มีการแลกเปลี่ยนผลผลิต เกิดความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือน

“ผักขายได้ เป็นเศรษฐกิจครัวเรือน พอมีน้ำเขาปลูกกล้วย ปลูกพริก กลายเป็นต้นทุนในการสร้างอาชีพ ทำกล้วยฉาบและเครื่องแกง นั่นคือเศรษฐกิจในครัวเรือน เกิดกลุ่มอาชีพคนมารวมกัน ถามสารทุกข์ สุขดิบ สร้างสัมพันธ์ภาพในชุมชน หากมีคนแก่ที่มานั่งปอกขมิ้น หั่นตะไคร้ ทำเครื่องแกง ตอบโจทย์ความสุขของคนสูงอายุในชุมชนได้อีก นั่นคือคุณค่าของโครงการที่เกิดมาจากฝายที่เป็นผลผลิต” สมนึกเล่าและว่า

แต่ก่อนที่ไม่ได้มาเรียนตรงนี้ก็มองไม่ออก ทำฝายก็แค่มองว่ามีฝาย มีน้ำ มองว่าฝายคือผลผลิต น้ำคือผลลัพธ์ มองแค่นั้นเมื่อทำโครงการไม่ค่อยมีโอกาสมองไกลหรือกว้างเชื่อมถึงผลกระทบหรือคุณค่า

“ความเข้าใจใหม่ที่เกิดจากการลงมือทำจากโครงการพัฒนาศักยภาพ ซึ่งมีอยู่ตลอดเวลา โครงการนี้ไม่ใช่การอธิบายอย่างเดียว เพราะทุกคนที่มาร่วม มีทักษะในการทำงานติดอยู่แล้ว แต่เกี่ยวกับการ

เชื่อมโยงกับกรอบวิธีคิดหรือว่าการเชื่อมระหว่างอนุมานกับอุปมัย เราก็นึกไม่ถึงจนกว่าเราได้มาเรียนรู้”

สมนึก เริ่มทำโครงการชุมชนน่าอยู่กับ สสส.ตั้งแต่ปี 2552 ในบทบาทผู้รับผิดชอบโครงการมาเป็นผู้ดูแลโครงการ พี่เลี้ยงโครงการ ตอนนี้อยู่แล้ว 6-7 พื้นที่ เขายังมองว่าโครงการหลายพื้นที่ยังติดภาพการมองกิจกรรมเป็นหลัก แม้ว่าโครงการเขียนไว้และจะไปสู่ผลลัพธ์อย่างไร แต่ว่าเมื่อทำกิจกรรมจริงๆ ชุมชนยังไม่รู้จักเก็บผลลัพธ์

“นั่นจึงเป็นบทบาทพี่เลี้ยงที่ต้องลงไปชี้ให้เห็นว่าชุมชนจะต้องมองเห็นผลลัพธ์ ซึ่งตรงนี้เราจะใช้บันไดผลลัพธ์ที่เรียนมาจากโครงการพัฒนาศักยภาพฯ มาสอน ที่สำคัญแม้จะมีผลลัพธ์สุดท้ายเราต้องไม่ลืมผลลัพธ์กลางทาง การเห็นตรงนี้จะทำให้โครงการที่ทําไปแม้ไม่ถึงเป้าหมายสุดท้ายก็ไม่เสียเปล่า”

เขาอธิบายต่อว่า บางทีเราทำโครงการเพื่อเป้าหมายให้คนได้บริโภคผักปลอดสารพิษ แม้ไปไม่ถึงตรงนั้นแต่เท่ากับได้สอนให้คนได้ปลูกผักแล้ว นั่นคือคุณค่าระหว่างทางที่สำคัญพอกับเป้าหมาย

คนที่ผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพสมนึกถือว่าพบจุดเปลี่ยนได้หากอยู่ในระบบเดิม วิธีคิดเดิม ปฏิบัติการเดิม จะวนอยู่ตรงที่เดิม แต่พอมารับการเรียนรู้ใหม่ก็จะพบว่าที่ทำอยู่บางอย่างมันไม่ใช่ สิ่งที่เราได้ทำให้เราทำโครงการดีขึ้น เก็บผลลัพธ์หาคุณค่าของโครงการให้ชุมชน การนำหลักการที่เรียนไปปรับใช้ชี้ให้เห็นว่า แม้โครงการจะยังไม่ถึงจุดหมายปลายทางก็ได้ผลลัพธ์อะไรบ้างแล้ว ส่วนที่ขาดอยู่จำเป็นต้องมาปรับแผนโครงการหรือไม่ ถ้าไม่ปรับจะเดินไปถึงเป้าหมายหรือไม่เป็นสิ่งที่ต้องชวนคิด

“การเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ทำให้เราจะได้สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา สิ่งที่ได้สามารถนำไปพัฒนาโครงการติดตาม ประเมินผลโครงการ ความรู้ที่เราไปสอนชาวบ้าน แต่เขาจะรู้เท่าหรือรู้มากกว่านั้น ก็จะเป็นอีกประเด็น แต่สิ่งเหล่านี้จะถูกถ่ายทอดสู่ชุมชน”

สมนึกเล่าว่า วันนี้ชุมชนสามารถทำบันไดผลัดพีหรือการตั้งผลัดพีเป็นระยะๆ อย่างเขาบอกว่า คนน้ำหนักจะลดลง แต่บันไดผลัดพีคือว่า ถ้าให้น้ำหนักลดต้องออกกำลังกายก่อน ถ้าออกกำลังกายแล้วผลัดพีกลางทางอาจจะมึนตึ๊งว่าออกกำลังกายมีกลุ่มขึ้นมา ซึ่งกลุ่มก็จะเป็นหนึ่งของบันไดผลัดพี ซึ่งการที่รวมกลุ่มเป็นความสำเร็จแล้วระดับหนึ่ง กลุ่มสร้างกติกาขึ้นมา เพื่อลดความอ้วนก็เป็นบันไดผลัดพีอันดับสอง กลุ่มไปออกกำลังกาย ไปปฏิบัติการเป็นบันไดผลัดพี อันดับสามเมื่อประเมินออกมาแล้วว่าน้ำหนักลด นั่นคือปลายทาง

จุดเด่นของโครงการพัฒนาศักยภาพฯ

1. ทำให้รู้จักคุณค่าของโครงการ ส่วนมากโครงการต่างๆ ของ สสส. หรือหน่วยงานที่ดี มักไม่ได้เขียนเอาไว้ในโครงการว่าทำแล้วจะเกิดคุณค่าอะไรบ้าง มักเขียนเอาไว้เฉพาะผลลัพธ์ ผลผลิต พอเรามาเรียนรู้แล้วก็สามารถไปค้นหาได้ด้วยตนเอง

2. วิทยากรมีความพร้อม เมื่อมาเรียนแล้วได้เอกสารกลับไป ถ้าไม่เข้าใจ สามารถกลับไปเรียนรู้ด้วยตนเองได้

3. มีช่องทางในการประเมินผู้เข้าร่วมผ่านเว็บไซต์ที่ให้เข้าไปตอบคำถาม แสดงว่าเมื่อสอนแล้วไม่ได้ปล่อย แต่ติดตามต่อ ทำให้ผู้ที่เข้าเรียนนำไปใช้ไม่ทิ้งสิ่งที่เรียน การเข้าไปประเมินตัวเอง แสดงว่าผู้เรียนยังเข้าไปสัมพันธ์อยู่กับสิ่งที่เรียน

4. มองว่า หลักสูตร สสส.ปรับตัวมากขึ้น การสอนไปพร้อมกับการปฏิบัติลงมือทำไปด้วยกัน จะทำให้เกิดทักษะเพื่อประเมินว่าเกิดทักษะจริง

“มันไม่ใช่แบบเดิมว่าหิ้วกระเป๋าเอกสารจากงานสัมมนากลับบ้าน มาวางทิ้ง ในวันนี้ผมหยิบเอกสารกลับมาเปิดเป็นช่วง ๆ เมื่อเราติดขัดอะไรก็หยิบเอกสารมาเปิด เพราะว่าสิ่งที่เขาสอนก็ถูกออกแบบมาให้ตรงกับสิ่งที่ทำสัมผัสอยู่ทุกวัน ทางวิทยากรเองก็รู้ว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ เป็นการ

ตอบโจทย์ของผู้เรียนที่ต้องการนำไปใช้โดยตรง สิ่งสำคัญคือการนำไปใช้งานจริงเป็นตัวทดสอบเลยว่าที่เราคิดว่าใช่ ทักษะนั้นจริงหรือไม่”

จุดควรเติมเต็มสำหรับคนทำงานโครงการ สสส. สมนึกมีความเห็นว่า

- คนที่เป็นพี่เลี้ยง อาจมองหรือประเมินคุณค่าไม่เป็น ถ้ามองไม่เห็นก็จะสูญเสียไป จำเป็นที่จะต้องพัฒนาจนเห็นความหมายระหว่างบรรทัดให้ได้

- ในส่วนผู้รับทุนจะต้องมาช่วยกันเค้นให้เขาเขียนรายงานให้ได้ เพราะพี่เลี้ยงไม่ได้ลงไปเห็นตรงนั้น เหมือนกับคนทำงานตลอด ถ้าไม่เห็นก็จะสูญเสียไป

คำว่าชุมชนน่าอยู่ที่เขาทำงานสัมผัสอยู่มองว่า ชุมชนเข้มแข็งต้องมีกลไกเชื่อมงานในชุมชนที่มีส่วนร่วมจากทุกคน

“อันนี้ตอบจากทฤษฎี แต่ความจริงถ้าเราจับชุมชนสักแห่งมาดู มันจะเห็นโครงสร้างที่จัดตั้งมา โครงสร้างเหล่านี้แข็งตัวไม่ได้ทำอะไรเหมือนไม่มีชีวิต อย่างเช่น มีผู้ใหญ่บ้านอยู่คนเดียว และก็ไม่ได้มีบทบาทในด้านรู้ปัญหา แก้ปัญหา อาจมีกรรมการที่ถูกจัดตั้งแบบตัวหนังสือตัวตนไม่รู้รู้ไหน ขาดการประชุม ขาดการเชื่อม”

กระทั่งโครงการ สสส. ลงไปพื้นที่ จะเกิดแกนนำรับผิดชอบโครงการ กลุ่มแกนนำเหล่านี้เองจะไปล่าผู้ใหญ่ กรรมการ หาคณะเพิ่ม มีการประชุมทุกเดือน อาจสร้างจุดเปลี่ยนภายใน 1-3 ปี อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงจะเกิดได้จริง เขามองปัจจัยสำคัญคือ

- ต้องมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัด เพื่อแลกเปลี่ยนรับฟังความเห็นกันภายใต้กลไกเหมาะสม

- มีแผนงานในชุมชน เพื่อสามารถเชื่อมแผนไปยังแหล่งทุนต่างๆ ทำให้งานดำเนินไปได้ พื้นที่ที่มีโครงสร้าง ชุมชน กลไก แต่ไม่สามารถทำแผนมักได้แต่นั่งรอว่าเมื่อไรที่ราชการจะให้งบประมาณมา

- เชื่อมแผนงานกับงบประมาณ รู้จักการจัดการกับงบประมาณที่ได้มา บางพื้นที่ใช้งบไม่เป็น ได้งบมาก็ใช้แบบกระจุก สร้างความขัดแย้งแตกแยก บางที่เงินไม่ได้ตอบโจทย์ชุมชนเข้มแข็ง

“เหล่านี้หากทำสำเร็จสิ่งที่จะต้องทำต่อคือ ต้องขยายผลความสำเร็จจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่งให้ได้ ผลักดันไปสู่นโยบายให้ได้”

สมนึกเล่าว่า ทฤษฎีกับความจริงอาจไม่สอดคล้องกันเห็นได้จากบางชุมชนสามารถทำบันไดผลลัพท์ แต่บางชุมชนกลับมองว่าถ้าต้องทำขั้นต่อนับไดผลลัพท์ที่มองว่ายุงยากเขาจะไม่เอาด้วย เพราะฉะนั้นการใส่วิชาการลงไปในชุมชนก็ต้องมาดูว่า ชุมชนนั้นพร้อมที่จะรับหรือไม่ มันก็จะเกิดหลายพื้นที่ที่หายไปเนื่องจากความพร้อมจะรับทฤษฎีและวิชาการไม่เท่ากัน

“บางคนมองว่าทำไมโครงการ สสส. ยุงยาก โครงการรัฐทำง่ายแค่กระดาษ 2 ใบได้เงิน ไม่ต้องเขียนรายงานส่งแต่บิล หลายพื้นที่จึงหายไปเพราะไม่พร้อมที่จะรับวิชาการทฤษฎีแบบใหม่ได้ ติดอยู่กับวิธีการเดิม แต่วิธีการใหม่นี้แหละจะสอนให้เขาเข้มแข็ง ขณะที่ในรูปแบบเดิมที่เขาเคยเจอไม่เคยสอนอะไรเขาเลย ชุมชนเขาจึงไม่เข้มแข็ง แต่ชุมชนที่ผ่านกระบวนการนี้ไปได้ ขึ้นปี 1 ปี 2 ก็จะเดินต่อไปได้ในทางที่ดี”

เขามองว่ากระแสเหล่านี้สามารถเปลี่ยนได้ หากต้องใช้เวลาให้เขาเกิดการเรียนรู้ ทั้งให้เรียนรู้กันเองระหว่างจากพื้นที่ที่ทำแล้วสำเร็จ

“ในมุมมองการพิจารณาโครงการ สสส. อาจมองว่าบางพื้นที่ไม่ผ่านผมกลับมองว่าถ้าไปดึงเข้มให้ออกทำงาน ตัวนี้อาจไปช่วยแทนที่จะกลับเป็น 0 มันอาจจะขึ้นไป 1-2-3 ขึ้นมาได้”

การพัฒนาศักยภาพจึงมีหลายวิธี โดยห้องเรียนเหมาะสำหรับคนที่มีพื้นฐานทางการศึกษา หรือประสบการณ์ทำงานนั้นๆ แต่ว่าทักษะความจริงในชุมชน มันเหมาะสำหรับคนที่ลงมือปฏิบัติให้เขาเรียนรู้

ในกระบวนการแทนที่จะตัดเขาออกในกระบวนการที่เท่ากับว่าเป็นการตัดโอกาสของบางชุมชนที่กำลังก้าวไปสู่การพัฒนาแล้วเขาจะกลับไปสู่จุดเดิม

“ถ้าเราใจเย็นให้ออกาส เขาจะไม่เป็นศูนย์เพราะมาที่หนึ่งแล้วก็เดินต่อไปถึงสองหรือต่อๆ ไปได้ พื้นที่แบบนี้ผมใช้คำว่า “หัดไถ่” เรียนรู้ในกระบวนการ อาจจัดไปเรียนรู้ทำกับชุมชนอื่นที่เข้มแข็งกว่าแบบคู่ขนานกันไปหรืออาจเติมพี่เลี้ยงไปในพื้นที่ให้มากขึ้นไปอีกเพื่อช่วยดูแล นอกจากนั้นอาจใช้วิทยากรที่รู้จักจริงหรือประสบความสำเร็จ แบบรู้จักจากการลงมือทำ มาเติมเต็มส่วนนี้เรามีโอกาสช่องทางในการพบกันมากกว่ากลุ่มระดับแกนนำด้วย”

เขามองว่า การสื่อสารทางวิชาการก็น่าสนใจ เปรียบเทียบว่าเด็กประถมคุยกับเด็กประถมจะง่ายกว่าคุยกับเด็กมหาวิทยาลัย ทั้งที่เรื่องเดียวกันแต่คนละภาษา การคิดจะสร้างคนที่เป็นวิทยากรเพิ่มมากขึ้น ผู้รับผิดชอบโครงการที่เด่นๆ ก็ควรมาเข้ากระบวนการนี้ เมื่อเขารู้แล้วก็นำไปคุยกับพื้นที่ที่ยังไม่มีโครงการ หรือกำลังดำเนินโครงการ

“อาจใช้หลักสูตรนี้แต่ปรับภาษาให้เข้าใจกันได้หลากหลายทุกระดับ ถ้าเราหยิบจุดตรงนี้ไปปรับใช้ได้จะเป็นจุดเปลี่ยน ประโยชน์จะเกิดกับชุมชนอย่างมากมาย ทำอย่างไรให้หลักสูตรนี้ออกไปในวงกว้างกว่าอยู่ในมหาวิทยาลัย ไปให้ถึงคนทำโครงการจริงๆ แต่สิ่งที่ สสส. ทำก็ส่งผลไปถึงหน่วยงานอื่น เช่น สปสช. ที่เอารูปแบบบางอย่างไปใช้ เช่น การมีพี่เลี้ยงโครงการ เป็นต้น”

9

ถึงบางอ้อ! อยู่ไหน-จะไปไหน- ไปอย่างไร-ไปถึงหรือยัง

ปี 2560 ถาวร คงศรี เป็นตัวแทนดูแล โครงการครอบครัว
อบอุ่น 5 พื้นที่ในจังหวัดพัทลุงประกอบด้วย ฝาละมี ศาลาไม้ไผ่
หุทยาน ท่งยาว และหุเร่ แต่ละแห่งขับเคลื่อนต่างประเด็นออกไป
แต่ปลายทางแล้วเน้นการสร้างสัมพันธ์ภาพในครอบครัวให้
ครอบครัวอบอุ่น

“ทำมา 1 ปี ก็ได้ไปเรียนกับโครงการพัฒนาศักยภาพภาคี
เครือข่าย ของ สจรส.” ถาวรเล่า เขาเข้าร่วมโครงการในรุ่น 2 กลุ่ม
ครอบครัวอบอุ่น

บทบาทถาวรในฐานะพี่เลี้ยง เขาเล่าว่าลงไปดูแลทุกอย่าง
ตั้งแต่ขึ้นโครงการ ณ จุดที่ชาวบ้านไม่รู้ว่ามีปัญหาอะไร เขาเอาแนวคิด
ลงไปช่วยวิเคราะห์ปัญหา

“ผมยกตัวอย่างที่ฝาละมี จากการพูดคุยวิเคราะห์กันในกลุ่ม
ผู้สูงอายุในวัด ใช้แผนภูมิต้นไม้ปัญหา สิ่งที่เขาสะท้อนเขาบอกว่าถ้า
เศรษฐกิจดีคนก็ไม่ต้องออกจากชุมชนไปทำงานที่หาดใหญ่หรือที่อื่น
ครอบครัวเขาก็น่าจะอบอุ่นมากกว่า เราก็ลองมาดูว่าเศรษฐกิจมีปัญหา

“

การใช้ความรู้ในชุมชน
มองว่า ต้องเตรียมให้เสร็จไปจากบ้าน
พร้อมหยิบยื่นให้ชาวบ้าน
การเอาวิชาการเพียวๆ
ไปใช้กับชุมชนมักไม่ได้ผล

”

ถาวร คงศรี

อะไร มาเล่นกับประเด็นรายรับรายจ่ายจนพบว่าทุกอย่างในชีวิตประจำวันของคนที่ต้องใช้เงินซื้อหมดแต่คนไม่มีอาชีพ”

ใช้ประเด็นที่ค้นพบเป็นตัวหลักขึ้นต้นโครงการไปพร้อมกับใช้รูปแบบบริหารของสภาผู้นำ ซึ่งส่วนมากล้วนมีทุนเดิมที่ขับเคลื่อนมาจกธุรกิจ. ในโครงการชุมชนน่าอยู่ที่ดีดำเนินมาก่อน

“ครอบครัวอบอุ่นมาเติมให้กับชุมชนน่าอยู่นั่นเอง ถ้าครอบครัวไม่อบอุ่นก็แสดงว่าชุมชนไม่น่าอยู่ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีฐานทุนไม่เหมือนกัน”

ถาวรเล่าประสบการณ์จากการขับเคลื่อนชุมชนน่าอยู่บ้านหุยาน ตำบลนาท่อม พบว่าปัญหาในครอบครัวมีทั้งไม่มีเวลาให้กัน กินเหล้า ทะเลาะ พุดหยาบค้าย สามีชอบเที่ยวกลางคืน เป็นต้น เขาพยายามสร้างกิจกรรมครอบครัวจกวันอาทิตย์เป็นตัวเชื่อมคน ใช้สำนักสงฆ์หุยานเป็นพื้นที่ในการสร้างกิจกรรม จัดตลาดนัดหุยาน จัดกิจกรรมให้เด็ก ขณะที่ผู้ใหญ่มาร่วมประชุม เป็นต้น

“เราพยายามทำงานเชื่อมประสานกับส่วนอื่นด้วย เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) เมื่อทำงานร่วมกับหลายส่วน คนเห็นความสำคัญของกิจกรรมชุมชน จึงพร้อมมีส่วนร่วมทำอย่างต่อเนื่องก็กลายเป็นต้นแบบให้พื้นที่อื่นมาเรียนรู้”

ผลสำเร็จของงานเหล่านี้ เขามองว่าเป็นฐานที่พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง จากการเริ่มขับเคลื่อนชุมชนน่าอยู่จนมาถึงครอบครัวอบอุ่น ต่อยอดมาสู่การมีรายได้ของครัวเรือนในปัจจุบัน ด้วยเพราะครัวเรือนจะมีรายได้จากกิจกรรมในชุมชนที่เขาช่วยกันทำ ไม่ว่าจะปลูกผัก แปรรูป รวบรวมผลผลิตขาย โดยเฉพาะบ้านหุยานนอกจากกลายเป็นวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงผึ้งที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ ผลสืบเนื่องตามมาทำให้มีคนรุ่นใหม่ในพื้นที่เห็นช่องทางต่อยอดผลิตกล่องเลี้ยงผึ้งส่งขายทั่วประเทศผ่านระบบออนไลน์ จนรับคำสั่งซื้อกันแทบไม่ทัน

ถาวรเล่าว่าการไปเรียนในโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ได้ประโยชน์จากการไปเรียนแต่ละครั้ง โดยได้นำความรู้ ทักษะ กลับมาใช้ในฐานะพี่เลี้ยง แกนนำที่ไปช่วยเหลือเครือข่าย 73 พื้นที่ที่เขาดูแล

“อย่างงานเครือข่ายครอบครัวอบอุ่น เมื่อเราลงไปฟังเสียงสะท้อนของพวกเขา เราก็จะเห็นว่านั่นคือข้อมูล เห็นปัญหาว่าเขาต้องการอะไร มันก็คือข้อมูลที่ได้มาโดยตรง แสดงให้เห็นความต้องการด้านต่างๆ”

ในบทบาทหัวหน้าพัฒนาครอบครัว ต.นาท่อม และเครือข่ายพัฒนาสังคมของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พมจ.) พัทลุง ถาวรสามารถประยุกต์ข้อมูลการรับฟังเสียงสะท้อนจากชาวบ้านมาเป็นองค์ความรู้ เพื่อใช้ในการพัฒนารู้งจกการจัระบบข้อมูลเพื่อใช้ในการทำงานและต่อยอด

ก่อนที่เขาจะเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพฯ 73 พื้นที่ซึ่งเขาไปช่วยดูแลอยู่ จะมีการออกแบบกิจกรรมว่าต้องลงไปพูดหรือหาคนที่มีประสบการณ์ต้นแบบหัวหน้าศูนย์ครอบครัว นายก นักพัฒนา มาพูดให้ชาวบ้านฟัง หลังทีมเขาไปอบรมมาเราก็ได้แนวคิดมาปรับการทำงานใหม่โดยการพากลุ่มเป้าหมายไปดูพื้นที่ที่มีความชัดเจนในเรื่องนั้นๆ หันกลับมาดูตัวเอง ตั้งคำถามว่าเห็นอะไรบ้าง ต้องการทำอะไร ที่จุดหมายปลายทางที่ชุมชนตัวเอง

ถาวรกล่าวว่า แนวความคิดดังกล่าวได้มาจากหลัก 2-3 คำถามของอาจารย์พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ ผู้อำนวยการ สจรส.ที่ว่า กำลังทำอะไร อยู่ตรงไหน จะไปไหน ไปอย่างไร ไปถึงหรือยัง

ด้วยการอธิบายง่ายๆ อย่างนี้ กลุ่มเป้าหมายจึงได้ “ถึงบางอ้อว่ามันเช่นนี้เอง มันเกิดการเห็นภาพ จัดให้เขาแลกเปลี่ยนกันเอง เราในฐานะวิทยากรก็ไม่ต้องพูดอะไรมาก แคโยนโจทย์ลงไปให้เขาคิดเขียนแล้วมาเล่ากันเอง”

นั่นคือสิ่งที่เขาเอาไปใช้กับเครือข่ายจนสามารถขยับงานครอบครัวในระดับจังหวัด ส่วนงานพีเลียง Node ชุมชนนำอยู่ 3 พื้นที่ แทนที่จะนั่งพูดบรรยายแบบเก่า เขาทำหน้าที่วิทยากรแบบให้เห็นของจริงอีกเช่นกัน เรียนรู้สัมผัสแล้วให้กลับไปทำในพื้นที่

“ผมมองว่า ถ้าฟังบรรยายไม่ค่อยได้อะไร การนำคนมาดูของจริงแบบสัมผัสใกล้ชิด ทุกอย่างจะชัดสำหรับชาวบ้าน นี่คือนวัตกรรมใหม่จากการเข้าอบรม มันช่วยย่อให้เราไม่ต้องใช้พลังมาก”

ถาวรมองว่าบทบาทพีเลียงมีความสำคัญและพีเลียงต้องพัฒนาตัวเอง การพัฒนาศักยภาพของ สสส. ในภาพกว้างๆ ข้างบนมองว่ายังไม่สอดคล้องกับการนำมาใช้ในพื้นที่ชุมชนที่บริบทต่างกัน

“การใช้ความรู้ในชุมชนมองว่า ต้องเตรียมให้เสร็จไปจากบ้าน พร้อมหยิบยื่นให้ชาวบ้าน การเอาวิชาการเพียวๆ ไปใช้กับชุมชนมักไม่ได้ผล”

เขาอธิบายคำว่า พีเลียงเตรียมความรู้ให้เสร็จไปจากบ้าน หมายถึง การทำความเข้าใจประเด็นอย่างแจ่มชัด และหาวิธีย่อย สื่อสารถ่ายทอดกับกลุ่มเป้าหมาย โดยไม่สร้างความปวดหัวให้ชาวบ้านต่อ

“เพราะคนที่ไม่เข้าใจตรงนี้ อาจสร้างความมึนงงให้ชาวบ้านไปกันใหญ่ วิธีสำหรับผมอาจจะต้องไปหาแกนนำในพื้นที่ ทำการบ้านกับแกนนำก่อน ย่อยเป็นเรื่องเล่าให้ฟังได้ว่า หากชุมชนจะสำเร็จต้องทำแบบนั้น แบบนี้ เล่าไปแบบมีคอนเซ็ปต์ของมัน”

เขามองเห็นว่างานบางประเภทแทบไม่มีวิชาการเลย มีแต่สันทนการ ความสนุก การแสดงออก แต่คนอยากมีส่วนร่วม หากหาจังหวะใส่เรื่องราวที่ดีเข้าไป จะออกมาเป็นผลลัพธ์ได้

“ชุมชนก็คงเหมือนกัน สิ่งที่อยู่ธรรมดาก็สามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ ยกตัวอย่างพื้นที่ควนยวน ผมเข้าไปเป็นพีเลียงก็ได้ พีเลียงเพิ่มมาอีก 1 คน อันนี้เกิดจากที่เขาเริ่มมีความสุขกับการทำชุมชน

นำอยู่ มีความเข้าใจอย่างจริงจัง เมื่อมาแลกเปลี่ยนกับเราก็สามารถเอาความรู้ไปพัฒนากลุ่มของเขาได้ สำคัญต้องเป็นการถ่ายทอดความรู้แบบเข้าใจ”

ถาวรมองว่า เมื่อไปเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพฯ แล้วสามารถนำกลับมาเชื่อมโยงงานที่ทำอยู่แล้วได้มาก

“ผมสามารถเอาเทคนิคที่เรียกว่า การเชื่อมประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มาเชื่อมชุมชนหุยานให้เป็นชุมชนท่องเที่ยววันวิถี โดยเชื่อมกับมหาวิทยาลัยทักษิณมาช่วยทำแบรนด์ การต่อยอดนวัตกรรมเราเอาเทคนิคดังกล่าวมาใช้เพราะเรากำลังมีปัญหาเรื่องนี้” เขาเล่าและมองว่า

ในการทำงานของคนที่ผ่านมาโครงการพัฒนาศักยภาพฯ จะเกิดสิ่งใหม่ สามารถทำงานที่ใหญ่กว่าเดิม และมีจุดเด่นในการต่อเชื่อมประสานงาน

“ทำให้ตำบลของเราดีขึ้น พื้นที่ที่เราดูแลได้รับโอกาสมากขึ้น ชุมชนนำอยู่ที่เราดูแล ก็มีโอกาสต่อยอดและบูรณาการงานทุกส่วนได้หมด เป็นเครือข่าย”

หลังโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ถาวรยังเสนองบประมาณจาก สจรส. มาทดลองทำงาน ตามแนวทางอย่างที่เรียนมา ลองเอาไปทำกิจกรรม เขาจึงได้รับอนุมัติงบวิจัยเรื่องขยายผลพื้นที่หุยาน โดยเอากรอบคิดที่ได้จากการบริหารโครงการที่ได้ไปเรียนมานั้นนำมาใช้อย่างไร ซึ่งอยู่ระหว่างกำลังดำเนินการ โดยพื้นที่ที่หุยานขับเคลื่อนประเด็นอาหารปลอดภัยของชุมชน เขาจับหลักจากการเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพฯ มาใช้ อย่างเช่นการค้นหาข้อมูล การออกแบบ การเก็บข้อมูลเพื่อที่เราจะได้ใช้ในเชิงวิชาการสำหรับให้ที่อื่นได้เรียนรู้

10

ปรับวิธีการ สื่อชุมชนรับยุคใหม่

กลุ่มเครือข่ายสื่อสร้างสุขพัทลุงที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ในรุ่นที่ 2 ประกอบด้วย ธีญชนก หอมขาว สมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังรายการไทยพีบีเอส กองบก.สื่อชุมชนภาคใต้ พงศ์ไพโรจน์ ชังคะรัตน์ ปาบอนชิตีเรดิโอ FM 107.25 MHz ฌรภากาญจน์ บุญนวล นักจัดรายการวิทยุพัทลุงชิตีเรดิโอ 99.75 MHz

พงศ์ไพโรจน์ ชังคะรัตน์ เล่าว่า ที่ผ่านมามีหน้าที่สื่อชุมชนเชื่อมกับสื่อหลักโดยมีวิทยุกระจายเสียงในพื้นที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงมาราว 10 ปีมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายสื่อ โดยสมาคมสื่อสร้างสุขภาคใต้ที่นำโดย **คุณอานนท์ มีศรี** เป็นนายกสมาคม บทบาทสื่อที่ผ่านมามีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพเชื่อมโยงกับ สสส. และสื่อที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่างๆ เป็นงานจิตอาสาทั้งหมด

“

เราสามารถเปลี่ยนวิธีนำเสนอ
วิธีคิดของเราให้ต่างจากเดิม
การเขียน การเล่าเรื่อง การทำสื่อ
เราสามารถถ่ายทำเฟสบุ๊คไลฟ์ของเราเองได้
ผลิตสื่อยุคใหม่ได้หลายแบบ
สามารถรวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย
ขยายเครือข่าย

”

พงศ์ไพโรจน์ ชังคะรัตน์

เมื่อเกิดการรวมตัวขององค์กรสื่อเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น เพราะได้รับการสนับสนุนงบประมาณ วิชาการจากเครือข่าย เกิดผลลัพธ์คือเครือข่ายที่เชิญชวนมา เช่น ชุมชนท่องเที่ยว (ตลาด-ป่าพะยอม ต้นไม้ชายคลอง ไตโหนด ป่าไผ่ นาโปแก ทะเลน้อย) สามารถเปลี่ยนวิธีคิดในการเผยแพร่สุขภาพและในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยการออนไลน์ทางวิทยุหรือเมื่อมีเวทีลงไปร่วมให้ความรู้ ความคิด สร้างแรงบันดาลใจด้านสุขภาพ ถ้าขาดอะไรที่missingไปเติม

“ที่ผ่านมามันเราก็ทำสะเปะสะปะ ไม่มีหลักการ ไม่ได้มีกรอบเป้าหมายที่ชัดเจน เมื่อได้รับการสนับสนุนเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพ เราก็เลยสมัคร เพราะที่ผ่านมามันเราก็ไม่มีโอกาสพูดคุยในเวทีต่างๆ เนื่องจากไม่มีทฤษฎี ไม่มีหลักคิด พอไปอบรม สิ่งที่เรารู้คือได้รู้ว่ากรอบแนวคิดเป้าหมาย กลวิธี ต้องเป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้”

พอไปอบรมมาพวงศิไฟโรจน์มองว่า สามารถพัฒนาตัวเองทำให้บุคคลดีขึ้น กล่าวพูดในที่ชุมชน กล่าวแสดงตัวตน เสนอความคิดสามารถลำดับขั้นตอนการทำงาน

ความรู้ใหม่ที่ได้กลับมาคือ ความรู้ในการปฏิบัติการเข้าถึงเป้าหมายแบบเจาะลึก นอกจากนั้นเป็นการออกแบบการผลิตและการใช้นวัตกรรมใหม่ๆ

เขามองว่าหลักสูตรที่ได้ไปเรียนเปิดกว้างให้องค์ความรู้ ฝึกปฏิบัติไปดูของจริง ศึกษาในพื้นที่และกลับมาสรุป ที่สำคัญวิทยากรเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ล้วนเชี่ยวชาญจริงๆ ทั้งภายในและภายนอก ส่วนการบ้านที่ให้กลับมาทำก็เชื่อมโยงกับงานที่เราทำจริงๆ

“การบ้านผมวิเคราะห์เรื่องสื่อ On Air-On Line-On Ground มันมีขั้นตอนในเรื่องของการสร้างกระบวนการคิดออกมาถึงการนำเสนอ และมีการประเมินผลให้เราเห็นว่าที่นำเสนออันนั้นมีคนฟัง ผู้ฟัง มีผู้ร่วมแสดงความคิดเห็น”

เขาเห็นว่าที่ผ่านมาไม่รู้ตรงนี้ ลุยหน้าไปอย่างเดียวทำอะไรก็หายไปหมด นั่งพูดออกไมค์ จึงมาคิดได้น่าจะพัฒนาโดยต้องหาคนที่น่าเชื่อถือมานั่งพูดคุย ให้ข้อมูลเพิ่มความเชื่อถือ

“จากแนวคิดใหม่ที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการฯ เราสามารถเปลี่ยนวิธีนำเสนอวิธีคิดของเราให้ต่างจากเดิม การเขียน การเล่าเรื่อง การทำสื่อ เราสามารถถ่ายทำเฟสบุ๊คไลฟ์ของเราเองได้ ผลิตภัณฑ์ใหม่ได้หลายแบบ สามารถรวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย ขยายเครือข่าย ตอนนี้อยู่เรามีเครือข่ายทุกภาคส่วนราชการเขาก็เห็นความสำคัญ แล้วก็มาใช้บริการผ่านเรา เราเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งของจังหวัดพัทลุง ทุกส่วนราชการที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องจะมีหนังสือเชิญให้ไปร่วมงานแถลงข่าว”

ผลที่ตามมา เขาเห็นจำนวนครั้งที่ผู้ฟังได้ตอบกับเรา หรือเฟสบุ๊คไลฟ์ที่มีคนมาชมมากขึ้น พร้อมกับการตอบคำถาม สนทนา ผลจากสิ่งที่สื่อออกไปมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยในประเด็นพลังงานและสิ่งแวดล้อม ตำบลไชยบุรีทั้งตำบลเปลี่ยนจากการใช้เชื้อเพลิงมาเป็นพลังงานแสงแดดเต็มพื้นที่ แก้ปัญหาการทำ พรบ.รถให้ถูกกฎหมายเพื่อลดปัญหาเกี่ยวข้องเขาต้องตอบเป้าหมายในการผลักดันคุณภาพชีวิตของชาวพัทลุงด้านอาหารการกิน การออกกำลังกาย และใช้ชีวิตพอเพียง

ธัญชนก หอมขาว สมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังรายการไทยพีบีเอส เล่าว่า เดิมเธอเป็นกลุ่มจิตอาสาของพัทลุง หลังจากมาสนใจเคลื่อนไหวเรื่องสื่อ พยายามหาความรู้ด้านนี้มาตลอด แต่ก็ได้แต่ทฤษฎีมาตลอดไม่ค่อยลงถึงการปฏิบัติในเวที สจรส.จึงได้เชื่อมกับสื่อชุมชน มองเห็นภาพ

“พอไปอบรมมาแล้ว ก็ได้ประเด็นมา On Ground ในพื้นที่ ขณะที่การ On Air ของเครือข่ายดำเนินไป” เธอเล่าว่า การลงพื้นที่เป้าหมายการทำงานชุมชน กรณีตลาดซึ่งเป็นกระแสท่องเที่ยวที่ได้รับคความนิยมในอำเภอควนขนุน ก็จะมีผู้ประกอบการและประชาชนในฐานะที่เป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค นักท่องเที่ยว

“อย่างตลาดสวนไผ่จะไปบ่อย ส่วนมากแจกโบซัวร์ แนะนำชาวบ้าน เมื่อมีเวทีเสวนา เราก็พร้อมเข้าไปช่วยตามศักยภาพโดยพวกเขาจะรู้จักพวกเราในฐานะ กอง บก.สมาคมสื่อชุมชนภาคใต้”

หลังเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เธอมีความรู้เพิ่มจากการอบรม ทำให้กล้าแสดงความคิดเห็นเผยแพร่สิ่งดี ๆ

“มองว่าความรู้ที่ได้จาก สจรส. ได้มาตอบความรู้ที่เรามีอยู่แล้ว ให้เข้ารูปแบบมากขึ้น เมื่อชาวบ้านถามเราก็ตอบคำถามเขาได้ จากแต่ก่อนคิดอะไรพูดอย่างนั้นตามประสาที่ว่าเรามีจิตอาสา แต่ขาดความรู้”

วิทยชนกเล่าว่า ทุกวันนี้เมื่อลงไปชุมชน ดูกิจกรรม ถ่ายทอดเฟสบุ๊คให้ชาวบ้าน เขาก็ตื่นใจเกิดการเชื่อมต่อกับชาวบ้านชัดเจน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ส่วนของการพัฒนาบุคลิกภาพ

วิทยชนก หอมขาว

“อันนี้มาจากเห็นวิทยากรที่มาสอนมีบุคลิกภาพที่ดี เราอยากมีบุคลิกแบบนั้นบ้าง มองว่าการเข้าไปหาชุมชน ชาวบ้าน เขาจะเชื่อมั่นเราจากบุคลิกของเราเป็นอันดับแรก”

เธอมองว่า “เครือข่ายสื่อมีส่วนต่อการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่อำเภอควนขนุนโดยเฉพาะการท่องเที่ยว สมัยก่อนคนอยากออกสื่อจะติดภาพว่าต้องเอาเงินไปจ้างวิทยุ ทำสปอร์ต ชาวบ้านคิดแบบนี้ แต่ตอนหลังโทรศัพท์ทำหน้าที่ให้ แต่ตามความคิด องค์ความรู้ของชาวบ้านไม่มี ทางกลุ่มได้เป็นจิตอาสาช่วยตรงนี้”

นอกจากนี้กลุ่มสื่อมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร “เราไม่ได้เรียนมาทางนิเทศศาสตร์แต่อยากทำเพราะใจรักอยากทำแต่ไม่มีทฤษฎีมารองรับ การอ่านเองไม่ค่อยได้ผลเท่ากับลงมือปฏิบัติ อย่างที่ได้ร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ แล้วลงพื้นที่ปฏิบัติจะได้มากกว่าลงมือทำเห็นของจริงแล้วเอามาใช้ได้ อีกอย่างพลังกลุ่มที่เห็นว่าเป็นคนอื่นทำได้เราก็ต้องทำได้ ก็อาจเป็นแรงจูงใจให้ทำด้วย ยิ่งประกอบกับงานที่ทำอยู่สอดคล้องกับสิ่งที่เรียนก็เอามาใช้ทำได้เลยนับเป็นหลักสูตรลัดที่เอามาใช้ได้จริง ๆ” เธอเล่าและว่า อยากให้ สจรส.พัฒนาคนกลุ่มนี้ต่อเนื่อง ให้คำปรึกษาติดต่อ ให้ความรู้ที่ต่อเนื่อง ไม่เช่นนั้นจะขาดช่วงสูญหายน่าเสียดาย นอกจากนั้นหลักสูตรควรปรับใช้ตามบริบทของแต่ละพื้นที่และหน่วยงาน

ณราภาญ์ บุญนวล นักจัดรายการวิทยุพัทลุงซีดีเรดิโอ เล่าว่า รายการที่จัดเป็นรายการ สาระ บันเทิง

การเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ทำให้ได้พบกับเพื่อนภาคีหลายภาคส่วน แต่ละพื้นที่แต่ละบริบทมีความแตกต่างกัน ก็ได้นำเอาแต่ละพื้นที่มาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ตัวเอง

“เกี่ยวกับสุขภาพปกติก็พูดเรื่องนี้ออกอากาศอยู่แล้ว แต่ข้อมูลที่ได้อาจไม่เต็มที่ มันยังไม่เจาะลึก ยังไม่เข้าถึง พอคนในพื้นที่มาให้ข้อมูล ได้ไปดูพื้นที่ ตอนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ได้ไปดูงาน

ที่เทศบาลปริก เราไปเห็นที่ปริกว่าไม่ได้แตกต่างจากพัทลุง แต่มีระบบการจัดการที่ดี พอไปเห็นจึงนำแนวคิดกลับมานำเสนอที่ตำบลปรางหมู่ในพื้นที่ของตัวเอง”

เหตุผลและหลักการ จากการไปดูงานที่ปริกมานำเสนอผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ตัวเอง ผู้นำเห็นด้วยและก็รับปากเชิงนโยบาย มองเห็นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่น่าคุณภาพชีวิตที่ดีให้พี่น้องประชาชนแต่ยังไม่ดำเนินการเนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างเป็นข้อจำกัด หลังให้ข้อมูลกับคนในพื้นที่ก็ได้รับเสียงตอบรับ

“ประเด็นสำคัญจากการไปอบรมคือไปเห็นของจริง แล้วเกิดแรงบันดาลใจตามมาว่า บ้านเราก็ทำได้ ในส่วนงานตัวเองคือมีพลังในการสื่อสารมากขึ้น” เธอกล่าวและว่า มองหลักสูตรคือต้องต่อยอด ติดตามและพัฒนาต่อ สำหรับผู้เข้าร่วมอย่าทิ้งกัน ถ้ามีอะไรดีๆ ควรสนับสนุนคนกลุ่มนี้ต่อ และสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดในเครือข่ายตลอดเวลา

กวินเทพ หมิ่นเพชร จากศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพซึ่งทำงานร่วมกับเครือข่ายสื่อเล่าว่าจบนิเทศศาสตร์จากเกษมบัณฑิต การที่ได้มีโอกาสไปลงพื้นที่ของโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เมื่อกลับมาจึงได้ลงมือทำโครงการจัดการขยะของหมู่บ้านของตำบลแพรกหา อำเภอควนขนุน

“แต่ก่อนผมไม่ค่อยมีความกล้าในการเป็นผู้นำ แต่หลังจากไปอบรมมาแล้ว ได้เพิ่มศักยภาพด้านบุคลิกในเรื่องนี้ขึ้นมา ทำให้เรากล้าขึ้น อันนี้เกิดจากที่เราได้ลงไปพื้นที่ ได้เห็นต้นแบบคนเหล่านั้นว่าขั้นตอนการคุยกับชาวบ้านว่าเขาจะร่วมมือกับเราแค่ไหน” เขาเล่าและว่านำมาใช้กับงานที่ผมมีบทบาทอยู่คือศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพที่รับผิดชอบจังหวัดพัทลุงทั้งหมด เมื่อเราลงพื้นที่ก็ได้ใช้ส่วนนี้ไปทำงาน

ในบทบาทของสื่อเมื่อเขาลงพื้นที่จะทำการไลฟ์สดกิจกรรมทางสุขภาพและสังคมในรายการต่างๆ และกำลังสร้างช่องทางของตัวเองทางสื่ออินเทอร์เน็ต มีเพจของตัวเอง “น้ำใจใจดี” เพื่อเผยแพร่ โดยเขามองว่าสามารถทำสื่อสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านและผู้รับสื่อ ทำให้เข้าใจคำว่าสื่อที่เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง

11

ปั้นผู้ใหญ่บ้าน เป็นนักเขียนโครงการ

ที่บ้านกล้วยเถา หมู่ 5 ตำบลดอนประดู่ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง มีประชากร 700 คน เคยมีกลุ่มนักศึกษาเข้าไปทำงานวิจัยในหมู่บ้าน จึงนำข้อมูลมาเข้าที่ประชุม ทำแผนหมู่บ้าน มี พิทยา ทองหนู้อย นักวิชาการ จาก รพ.สต.ดอนประดู่ คอยช่วยเหลือทางวิชาการ ภายหลังพิทยา ต้องย้ายไปรับตำแหน่งที่อื่นตามหนทางราชการ

พนม อินทร์ศรี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ในฐานะผู้นำยุคใหม่ รับช่วงงานเดินหน้าต่อภายใต้แรงเสียดทานหลายอย่าง

เขาเอาข้อมูลจากงานวิจัยเข้าที่ประชุม จัดเรียงลำดับความสำคัญ พบว่าที่ผ่านมามีว่าจะอยู่ในเขตเทศบาลตำบลดอนประดู่ แต่เทศบาล ไม่ได้ดำเนินการในการจัดเก็บขยะ จึงเลือกจัดการปัญหาขยะตามความต้องการชาวบ้าน ขอรับการสนับสนุนจาก สสส. ในกลุ่มงานชุมชน น่าอยู่

“

สำหรับชาวบ้านอย่างเรา
เนื้อหาที่มาเรียน
หากเป็นภาษาอังกฤษ
ก็จะเข้าใจยากสักหน่อย
แต่เข้าใจในหลักการใหญ่ๆ ได้
ไม่มีปัญหาอะไร

”

พนม อินทร์ศรี

ปีแรกโครงการ สสส. เอาขยะไปทำปุ๋ย ปีต่อมามีการจัดตั้ง
ธนาคารขยะ ปีที่สามเกิดการส่งเสริมการปลูกผักในครัวเรือน จากปุ๋ยหมัก
ผลผลิตจากขยะ

“ทำงานกับ สสส.มา 3 ปี เราเห็นระบบในการจัดการมากขึ้น
เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชน ชาวบ้านรู้จักการจัดการขยะ แทนที่จะทิ้ง
เพื่อนพาก็รู้จักการแยกขยะ แปรรูปสร้างรายได้”

พนมเล่า เมื่อจัดการปัญหาขยะสำเร็จ ยังเห็นการลดลงของ
ไข่เลือดออกอีกด้วย

พนมมาร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.
ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ รุ่น 2 มาพร้อมกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและ
คณะกรรมการหมู่บ้านรวม 4 คน

“เมื่อเราเข้ามาเรียนก็นำไปใช้ในการเก็บข้อมูล การเขียนโครงการ
การให้ความรู้กับชาวบ้าน งานต่างๆ เริ่มมีความเป็นขั้นเป็นตอน ทำให้
ชาวบ้านเข้าใจได้ง่ายขึ้น”

เขาเล่าว่า จากเดิมที่ไม่มีหลักในการพูดจูงใจชาวบ้าน พอได้เข้า
พัฒนาศักยภาพ รู้หลักการพูด สามารถพูดเป็นระบบมีความมั่นใจ

“เราเองก็ไม่ได้เรียนเรื่องแบบนี้มาก ก่อนหน้านี้ก็ทำกันเอง
แก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่ได้ใช้หลักการวางแผนอะไร จนนักวิชาการจาก
รพ.สต.ดอนประดิษฐ์ (พิทยา ทองหนู้อย) มาช่วยงานหมู่บ้าน แนะนำเรา
มาเข้าโครงการของ สจรส. แต่พอเขาย้ายไปอยู่ที่อื่นตามหน้าที่ราชการ
เราก็ต้องพึ่งตนเองแล้วละ”

พนมมีความมั่นใจว่าทำได้ หลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนา
ศักยภาพฯ เขายังมั่นใจว่านำความรู้ไปใช้หลายอย่าง เช่น การทำแผน

ในชุมชนของเขาใช้หลักการบริหารโดยสภาผู้นำชุมชน แบ่งออกเป็น
หลายฝ่าย เช่น สุขภาพ-สิ่งแวดล้อม-บริหารจัดการ-ชุมชน-ผู้สูงอายุ-
ส่งเสริมอาชีพ

ชุดสภาผู้นำชุมชนจะมีการประชุมทุกเดือน ใช้เวลาก่อนการ
ประชุมชาวบ้านเพื่อสรุปปัญหาแต่ละด้าน ข้อมูลที่ได้ก็เตรียมทำแผน
หยิบมาทำโครงการเมื่อมีความพร้อม

“ปัญหาของหมู่บ้านผมคงเป็นเรื่องคนมีความแตกแยกในหมู่บ้าน
เราก็ใช้เทคนิคที่เรียนไปใช้เกี่ยวกับภาวะผู้นำ การเข้าถึงชาวบ้าน อย่าง
การที่รู้อะไรให้จริง ลงไปคุยกับเขา จึงจะเกิดความน่าเชื่อถือ ส่วนผู้นำ
ที่เอาแต่พูดชาวบ้านเขาก็ไม่เชื่อ”

พนมเคยเรียนระดับอนุปริญญาด้านการพัฒนาชุมชนจาก
วิทยาลัยชุมชนสงขลา แต่เนื้อหาจากการเรียนจากโครงการพัฒนา
ศักยภาพฯ ทำให้เขาได้หลักการเพิ่มเติมหลายเรื่อง ซึ่งเมื่อนำไปพูดแล้ว
ก็ทำให้มีผู้นำหันมารับฟังสำหรับลูกบ้าน

“เราก็ต้องไปคิดเองว่าส่วนไหนนำไปพูดแล้วจูงใจคนให้มา
เชื่อถือได้ สิ่งที่ผมนำไปใช้ได้จึงน่าจะเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำ การสร้าง
กลุ่มและการสื่อสาร เพราะเหล่านี้มีความจำเป็นในยุคปัจจุบัน”

เมื่อเกิดความขัดแย้งในชุมชนเขาใช้วิธีอธิบายด้วยหลักการ
วิชาการ ทำความเข้าใจสองฝ่ายแล้วค่อยจูงใจหาทางออกว่าจะไปทาง
ไหนดี แต่แม้จะใช้วิธีการใด ๆ ก็ต้องยอมรับว่าในชุมชนจะมีบางครัวเรือน
ที่ไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรมหมู่บ้าน ไม่ว่าจะรูปแบบไหนกลุ่มนี้จะไม่ยุ่งกับใคร
จะอยู่ส่วนตัวเด็ดขาดไม่เกี่ยวข้องกับใคร อันนี้ก็ต้องเรียนรู้ว่าจะจัดการ
อย่างไร

“ปัญหาแบบนี้ผมเองมองว่าอาจต้องใช้สิ่งที่เคยไปเห็นมาจากที่อื่น ที่วางมาตรการว่าถ้าประพัตติตัวแบบนั้นชุมชนจะไม่ช่วยเหลืออะไรเขา โดยการมาทำกิจกรรมสังคมต่อไปอาจมีการบันทึกลงทะเบียนเอาไว้ ถ้าไม่เคยมาร่วมก็ถือว่าในกิจกรรมต่างๆ คนอื่นก็จะไม่ไปช่วย นับเป็นมาตรการทางสังคมแต่อีกมุมหนึ่งถ้าทำอย่างนี้ก็สร้างแรงกดดันกับผู้นำโดยตรงเหมือนกัน”

บ้านกล้วยเภา ขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านคุณธรรม แต่พนมเห็นวาระหว่างกฎหมายกับคุณธรรมมันแย้งกันอยู่ อยากให้สำนักทำดีอยู่ที่คนมากกว่าอย่างไรก็ตามสถานการณ์หมู่บ้านดีกว่าเก่ามาก ดูจากคนที่เข้าประชุมเฉลี่ย 80-90%

“ผมนำโครงการหลายโครงการลงมายังหมู่บ้าน ไม่ว่าจะจากหน่วยงานเกษตร พัฒนาชุมชน วัฒนธรรม ผู้นำแห่งยุค ที่ผมไปเกี่ยวข้อง งานพัฒนา กิจกรรมหลายอย่างทำให้ชาวบ้านยอมรับ สร้างความเชื่อถือ”

สิ่งที่เรียนจาก สจรส. เขาและทีมงานยังถ่ายทอดแลกเปลี่ยนสู่คนอื่น มองว่าแต่ละคนที่ผ่านการเรียนรู้ มีความรู้มากขึ้นจากแต่ก่อนที่พูดอะไรแบบ “โง่งมงาย” โดยไม่มีหลักการอะไร เมื่อรู้มากขึ้นก็เย็นลง รู้จักการใช้คำพูด มีการพัฒนาตัวเอง “อย่างไรก็ตาม สำหรับชาวบ้านอย่างเราเนื้อหาที่มาเรียนหากเป็นภาษาอังกฤษก็จะเข้าใจยากสักหน่อย แต่เข้าใจในหลักการใหญ่ๆ ได้ ไม่มีปัญหาอะไร” เขาว่า โดยเป้าหมายการพัฒนาสำหรับเขามองเรื่องสังคม ความเป็นอยู่ สุขภาพ ทำอย่างไรให้อยู่ดี ไม่ต้องหาเงินไปจ่ายค่ารักษาให้หมอ มองเรื่องการกิน การออกกำลังกายด้านสังคมก็อย่าให้มีการทะเลาะวิวาท

เขามีความคิดอยากนำวิถีที่มีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ของคนรุ่นเก่ากลับมา เริ่มฟื้นฟูวิถีชาวบ้านนำปิ่นโตมาช่วยงาน ไม่เน้นว่าทำกิจกรรมแล้วเขาจะได้เงินตอบแทน เพราะถ้าเราเอาทุกอย่างดีเป็นค่าเงิน คุณค่าของคนทางสังคมจะหมดไป

ประโยชน์จากการมาเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ในทางอ้อม พนมยังมองว่า

- เป็นการได้รู้จักกับเครือข่ายในการทำงาน

“เราทำเรื่องขยะ เมื่อมาพบคนที่ทำเรื่องนี้บางแห่งทำได้ดีกว่าเราก็ได้เรียนรู้จากเขา ขณะเดียวกันได้เรียนรู้เรื่องอื่นไม่ว่าเรื่องของสื่อ เรื่องครอบครัวรอบอุ้นมาปรับใช้กับเราได้ง่ายเพราะเรียนรู้กับคนทำงานจริง จากประสบการณ์เขาก็รู้ช่องทางการหางบประมาณเพื่อขยายโอกาสของชุมชนที่ต้องไม่ปิดตัวเอง หยุดนิ่ง แข็งแรง”

- กระตุ้นให้เขาอยากเรียนรู้อีกหลายเรื่อง อย่างเช่นหัวข้อ การจูงใจในมน้ำใจคน จิตวิทยาในการทำงาน

“ผมรู้ดีว่าหากพูดกับชาวบ้าน พูดแต่หลักวิชาการไม่นานเขาก็ลุกหนี ทุกวันนี้คนมีเวลาให้น้อย จะทำอย่างไรจะถ่ายทอดความรู้ในเวลาจำกัด 10-20 นาที ได้ให้เขาเข้าใจ มาทำงานร่วมกับเราได้”

ทุกวันนี้โครงการขยะของบ้านกล้วยเภาทำให้เทศบาลตำบลดอนประดู่มาเอารายงานผลการดำเนินงานของที่นี่ไปรายงานกับจังหวัดในเรื่องการจัดการขยะตามนโยบายรัฐบาล ผู้ใหญ่บ้านพนม จึงนำเสนอว่าหากเทศบาลเอาหมู่บ้านเป็นต้นแบบควรมีงบประมาณสนับสนุนหมู่บ้านกล้วยเภาด้วย ก็เลยได้รับการสนับสนุนงบ สปสช.ผ่านมาจากเทศบาล

อาจมองว่า บทบาทเทศบาลควรส่งเสริมให้ชาวบ้านได้งบประมาณนี้ อยู่แล้ว แต่พนมเล่าว่าจบ สปสช.มีหุ้นส่วนกับท้องถิ่น ถ้าท้องถิ่น ไม่สนับสนุนมันก็ยากลำบากที่จะได้มา

“ปัญหาคือทางท้องถิ่นไม่ได้แจ้งให้กับชาวบ้านหรือชุมชนให้ทราบ เกี่ยวกับส่วนนี้ มีคนถามผมว่าการเสนอโครงการ สปสช.เขียนยาก หรือเปล่า ผมบอกว่าไม่ยากผมก็มีส่วนในการเขียนโครงการ ทำให้มี โครงการดีๆ เกิดขึ้น 2-3 โครงการแล้ว”

พนมมองว่า การเขียนโครงการไม่ใช่เรื่องยากถ้ามีความรู้ และการได้มาเรียนกับ สจรส. เป็นการพัฒนาในเรื่องนี้โดยตรง โดยเฉพาะ ประเด็นของหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ ก็ได้ใช้ส่วนนี้มาก สำคัญ ต่อการพิจารณาโครงการว่าจะผ่านหรือเปล่า แต่คนส่วนมากยังไม่เข้าใจ และจะพลาดกับตรงนี้

โดยทั่วไปเจ้าหน้าที่เทศบาลอาจแนะนำหัวข้อของการเขียน โครงการกว้างๆ แต่พอลงลึกรายละเอียดแล้ว เขาก็ไม่ได้อธิบายให้ ชาวบ้านได้เข้าใจ ประกอบกับไม่ได้อยู่คลุกคลีกับปัญหาเหมือนชาวบ้าน จะเขียนแทนก็ไม่ได้ เห็นแต่ภาพกว้างหรือเห็นแต่งบประมาณที่จะได้มา

เมื่อให้คนไม่รู้จริงมาเขียน ก็จะอ้างปัญหาลงลึกไม่ถึง คนพิจารณา โครงการก็มองไม่เห็นความสำคัญที่แท้จริง

พนมได้เป็นวิทยากรในเรื่องการจัดการขยะของตำบลตอนประคู้ ซึ่งชุมชนไหนสนใจดำเนินการ เขาก็บอกเข่าว่าก็ให้เขียนโครงการไปที่ เทศบาล บางชุมชนของงบประมาณไปแล้วเขาก็เข้าไปช่วยชาวบ้าน ตอนนี้นพนมสามารถสอนการเขียนโครงการได้ แต่สุดท้ายปัญหามักเกิด จากผู้ใหญ่บ้านแห่งนั้นไม่เอาเสียเอง อ้างว่ายุงยาก อยากรอยู่แบบสบายๆ เหมือนเดิม

นอกจากได้ความชำนาญการเขียนโครงการจากการเข้าร่วม โครงการพัฒนาศักยภาพฯ สิ่งที่ได้และนำมาใช้ก็คือ “การสื่อสาร” ซึ่งจำเป็นในโลกยุคใหม่ เขาทำกลุ่มไลน์ 2 กลุ่มคือ กลุ่มชาวบ้าน และ กลุ่มกรรมการหมู่บ้าน พอเวลามีข่าวสารอะไรก็จะส่งทางนี้

“อันนี้ก็ถือเป็นการประกาศกระจายเสียง มีคนอ้างว่าไม่ได้ยิน ไม่มีหลักฐานแต่ในไลน์จะปรากฏอยู่”

ปัญหาสำคัญที่ผู้ใหญ่บ้านพนมต้องเผชิญต่อ เขายอมรับว่า เป็นความเหลื่อมล้ำทางพื้นฐานความรู้ของชาวบ้าน เป็นปัญหาเชิงวิธิติด ที่ติดกับแบบเดิมการจัดการความรู้จะเปลี่ยนแปลงสังคมได้ ถ้าไม่เข้าถึง ตรงนี้ก็ลำบาก โดยเฉพาะวิธิติดที่ค่อนข้างดีอันนี้ไม่ฟังใคร

อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงคงต้องอาศัยแบบค่อยๆ เป็น ค่อยๆ ไป เขาเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วคนรับไม่ได้ต้องค่อยเป็น ค่อยไป

“สำหรับผม หลังทำงานมาระยะเวลาหนึ่ง การได้เพิ่มเติม ความรู้ส่งผลทำให้เกิดความเชื่อถือ แรงเสียดทานลดลงบ้าง เดี่ยวนี้ ใครมาตำหนิลบหลังก็จะมีคนคอยเถียงแทนให้”

12

ประกาศ ความมั่นใจชาวบ้าน

กลุ่มเครือข่ายครอบครัวอบอุ่น จากตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ ในรุ่น 2 ประกอบด้วย เสี่ยงยม ศรีทวี ผอ.รพ.สต.บ้านฝาละมี ตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง นิยม ณ พัทลุง ประธานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ บุญพา พรหมแก้ว ประธาน อสม.หมู่ 1 ตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง และนุชนาจ ไหมแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 ตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

นิยม ณ พัทลุง ประธานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์

มีบทบาทในการเป็นผู้นำโครงการชุมชนน่าอยู่มาก่อน จนเปลี่ยนชุมชนมาปลูกผักปลอดสารพิษ ลดปัญหาหลักเล็กขโมยน้อยสำเร็จ ก่อนใช้ฐานชุมชนน่าอยู่มาขับเคลื่อนครอบครัวอบอุ่นต่อในปี 2560

“มองว่าความเข้าใจของคนในชุมชนต่อโครงการแบบนี้ดีขึ้นมาก หลายหย่อมบ้านเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มีการทำปุ๋ยใช้เอง ทำน้ำหมักมากขึ้น หลายคนเลิกการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า”

“

ต้องยอมรับว่าที่ผ่านมา การพูดต่อหน้าคนอื่น เราขาดความมั่นใจ เพราะไม่มีตำแหน่งสังคมอะไรในชุมชน การถ่ายทอดความรู้ จึงทำไม่ได้เท่าทุกวันนี้ แต่เมื่อผ่านอบรมมาแล้ว ก็มีความมั่นใจในความรู้ จนเปลี่ยนตัวเอง กล้าพูด กล้าทำ

”

นิยม ณ พัทลุง

เธอเล่าว่าตอนที่ทำงานกับ สสส.แรกๆ ไม่ได้มีเทคนิคอะไร ก็ทำไปตามหน้างานโครงการ เมื่อเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพภาคี เครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ นำเทคนิค SWOT มาใช้ ทำให้รู้ว่าหากจะเดินไปตามทิศทางให้ถึงเป้าหมายที่ต้องการ จะเดินแบบไหน อย่างไร ทำให้งานขยายออกไป มีกลุ่มอื่นมาร่วม อย่างเช่น งานของ โรดเอดส์ และกลุ่มงานผู้สูงอายุ เป็นต้น

“เมื่อไปอบรมเห็นเทคนิคมาแล้ว เราเห็นความชัดเจน คนทำงาน เรามีความมั่นใจเพราะต้องยอมรับว่าที่ผ่านมาการพูดต่อหน้าคนอื่น เราขาดความมั่นใจ เพราะไม่มีตำแหน่งสังคมอะไรในชุมชน การถ่ายทอด ความรู้จึงทำไม่ได้เท่าทุกวันนี้ แต่เมื่อผ่านการอบรมมาแล้วก็มีความมั่นใจ ในความรู้ จนเปลี่ยนตัวเองกล้าพูดกล้าทำ”

นิยมเล่าว่า แม้ว่าไม่ได้ทำตามขั้นตอนเชิงทฤษฎีที่อาจารย์ สอนมาโดยตรง แต่ว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ตามบริบทของชุมชน เองได้ อย่างเช่น การที่จะไปถึงเป้าหมายปลายทางจะทำอย่างไร ก็วิเคราะห์ในแบบของชุมชน ที่นี้เอง โดยหาส่วนร่วมกับชาวบ้าน

เมื่อเราเอาเทคนิคกลับมาใช้ พบว่าความร่วมมือในชุมชนเพิ่มขึ้น วัดจากจำนวนผู้ร่วมกิจกรรมมากขึ้นเป็นลำดับ

“การทำให้อยู่ให้เห็น แม้ทำมาแล้ว เราเห็นว่าใช้ได้ก็มาทำ ต่อเนื่อง ขยายกลุ่มคนเข้าร่วม สร้างภาคีเครือข่ายให้กว้าง อันนี้เป็น แนวคิดจากการเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เมื่อเรารู้ว่าขั้นตอน ที่จะเดินไปสู่จุดหมายต้องทำอะไร เราก็มาปรับ ไปให้ถึงตามแบบ ของคนในหมู่บ้านเราเอง”

การปรับไปตามบริบท เป็นส่วนสำคัญของงานนำหลักวิชาการ มาใช้ นิยมยกตัวอย่างเป้าหมายของบ้านฝาละมีที่ต้องการจะลดหนี้สิน หากเลือกเป้าหมายแค่พ่อบ้านแม่บ้าน ทำไม่สำเร็จ จนกว่าจะเด็ก กมาร่วม ทำให้ชาวบ้านทุกระดับรู้จักตัวเอง ฟังตัวเองได้มากขึ้น สามารถ ขยายการทำงานโดยมีกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเป็นฐานขับเคลื่อนการทำงาน ประกอบด้วย กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มสวัสดิการชุมชน เชื่อกันว่าถ้าทำตามแนวทางนี้

จะทำให้หลุดจากวงจรหนี้้นอกระบบที่เป็นปัญหาอยู่ แล้วจะค่อยคลี่คลาย ปัญหาของชุมชนได้ในที่สุด

“ผลผลิตของเรา สมาชิกเพิ่มขึ้น หนี้สินลดลง ผลลัพธ์มีการออม เพิ่มขึ้น คนร่วมมากขึ้น สำหรับผลกระทบ คนสนใจ จากคนไม่เคยร่วม ก็มาร่วม คนหมู่บ้านอื่นกล่าวถึง แต่เรายังเข้ายากที่จะเข้าไปถึงนโยบาย ท้องถิ่น”

นุชนาจ ไหมแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1

กล่าวว่า การไปเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ กับ สจรส. ทำให้มองเห็นว่า เราต้องการพัฒนาอะไร ถ้าอยากไปถึงจุดเป้าหมาย ต้องกำหนดอะไรก่อน

“อย่างเป้าหมายของเราอยากให้ชาวบ้านลดหนี้สิน เราก็ไม่มีหลัก วิชาการอะไรมาก่อน เราก็ประยุกต์ความรู้ที่ว่า ก่อนที่เขาจะลดหนี้สิน ได้นั้น ชาวบ้านจะต้องรู้จักตัวเองวิเคราะห์ตัวเองได้ว่าการทำให้หนี้สิน ลดลง การออมเพิ่มขึ้นจะทำอย่างไร จะใช้วิธีไหน” เธอเล่าว่าในการ ปฏิบัติจริงเริ่มให้ชาวบ้านวิเคราะห์ตัวเองผ่านการทำบัญชีครัวเรือน เชื่อมกับเรื่องการเงินตัวเอง อย่างเช่น การปลูกผักกินเอง

“เราไม่รู้หรือกว่าความรู้ที่ไปเรียนมามันอยู่ในจุดไหนใน กระบวนการบ้าง แต่เราสามารถนำมาบูรณาการให้กับชาวบ้านในพื้นที่ เราเองก็ต้องไปเรียนรู้ตัวเขาว่า วิธีชีวิตเขาอยู่แบบไหน เราจะใช้วิธีไหน แทรกซึมถึงตัวเขาให้ได้”

ในฐานะผู้นำท้องที่มองว่า อยู่ๆ จะไปเสนอหลักการบางอย่าง กับชาวบ้านที่อ้อๆ ไม่ได้ ต้องคุยกับเขาเรื่อยๆ เราแนะนำในฐานะที่ตัวเธอ เองเป็นประธานสตรี พยายามไปหาสิ่งดี ๆ กลับมาให้ชาวบ้านรับรู้

“บางทีก็บอกได้ไม่หมด ถ้ามีโอกาสอยากพาเขาไปดูของจริง ที่สัมผัสได้จริง ให้เขาเห็น เหมือนอย่างโครงการที่เราพาไปดูงาน บางคน เห็นแล้วกลับมาใช้ประสบผลสำเร็จก็มีอยู่มาก”

นุชนาจเล่าว่า หลักสำคัญจากโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ของ สจรส.ที่นำมาใช้กับชุมชนเธอได้ คิดว่าน่าจะเป็นหลักของการระดม ความคิดให้มองปัญหา แล้วมานั่งคุยกันว่าควรแก้อย่างไรลงกลับไปใช้กับ

ชาวบ้าน ส่วนนี้น่าจะเป็นพื้นฐานนำมาใช้ได้จริง ส่วนอื่นมองว่ายังเป็นวิชาการที่ชาวบ้านอย่างเรายอมรับว่ายังไม่ถึง

“หลักที่หยิบมาใช้มากเกี่ยวกับหลักของการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การจัดบันทึก การแก้ปัญหาในระดับชาวบ้านคงทำได้เท่านั้น คือรวบรวมข้อมูล ทำให้เขาได้รู้ตัวว่าทำอะไรให้หลุดจากตรงนั้นได้ แต่ว่า Ottawa Charter คืออะไร ชาวบ้านก็คงงง”

เธอเล่าว่า ที่ฟังมาจาก ดร.พงศ์เทพ สุธีรัฐฉิ ผอ.สจรส. วิทยากรคนสำคัญของโครงการ ประโยคที่ว่า “เราต้องรู้ว่าเราจะไปไหน เราจะไปกับอะไร ไปอย่างไร” อันนี้เข้าใจได้ง่าย อย่างคิดว่าจะทำให้ชาวบ้านหมดหนี่ ก็อธิบายได้ว่าควรไปในแนวทางอย่างไร

“อาจารย์สอนว่า เราต้องสร้างภาคีเครือข่าย เราก็ทำ เราก็มีภาคีเครือข่ายเกิดขึ้น มีความมั่นใจในการทำงาน กล้านำเสนอ พูดคุยในประเด็นต่างๆ เพราะถือว่า เรามีความรู้กลับมา มองเห็นช่องทางในการพัฒนาหมู่บ้าน คำพูด หรือคำแนะนำ สามารถเอากลับมาใช้ในหมู่บ้านได้หลายๆ เรื่อง”

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งเธอมองว่า ในกระบวนการเรียนรู้มีการนำกรณีหมู่บ้านของตัวเองไปวิเคราะห์ ทำให้รู้ว่าควรกลับมาทำอะไรแบบไหน เมื่อนำกลับมาใช้หลักในการทำงานมากขึ้น เกิดการคุยปรึกษา หาข้อสรุปหาประเด็นร่วมที่ตรงกัน เกิดมิติใหม่คือเมื่อเกิดปัญหา ทุกคนจะมีส่วนร่วมในการช่วยกันแก้ช่วยกันทำไปจนถึงจุดหมาย

“เป้าหมายชุมชนเรา คือ อยู่ดี กินดี มีสุข เราก็คงทำหลายอย่างต่อไปเรื่อยๆ พื้นฐานคือทุกคนต้องดูแลพึ่งตัวเองได้ ในทุกด้าน แม้อาจารย์สอนเราเยอะมาก แต่ที่เราจับมาใช้คือมุมมองชุมชนเราเอง ได้ว่าอยู่ตรงไหน แต่คงดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป เราคงพัฒนาหมู่บ้านแบบปลูกต้นไม้ที่ค่อยเติบโตงอกงาม”

เสีรัมย์ ศรีทวี ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (ผอ.รพ.สต.) บ้านฝาละมี

เล่าว่า ก่อนหน้านี้ถ้าจะทำอะไรก็เอาข้อมูลมาประเมินสถานการณ์ในพื้นที่ให้ชาวบ้านฟัง ส่วนมากมาจากข้อมูลที่ชาวบ้านสำรวจสรุป เวลาที่มีการประชุมชาวบ้าน ก็คืนข้อมูลชาวบ้านกลับไป

“

เมื่อเราไปพัฒนาศักยภาพ ทำให้รู้ว่าหากอยากทำให้คนสุขภาพดี จะต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง เช่น พฤติกรรม สิ่งแวดล้อม รายได้ การศึกษา กลไกที่จะมาช่วยดูแลสุขภาพ ระบบบริการสุขภาพ สถานบริการ คณะกรรมการที่เข้ามาช่วย เป็นต้น ทำให้รู้ว่าไม่ใช่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอย่างเดียว ต้องมีทุกภาคส่วนมาเกี่ยวข้องด้วย นั่นเป็นสิ่งที่ได้มาจากการไปเรียน

”

เสีรัมย์ ศรีทวี

“เมื่อเราไปพัฒนาศักยภาพทำให้รู้ว่าหากอยากทำให้คน
สุขภาพดี จะต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง เช่น พฤติกรรม สิ่งแวดล้อม
รายได้ การศึกษา กลไกที่จะมาช่วยดูแลสุขภาพ ระบบบริการสุขภาพ
สถานบริการ คณะกรรมการที่เข้ามาช่วย เป็นต้น ทำให้รู้ว่าไม่ใช่
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอย่างเดียว ต้องมีทุกภาคส่วนมาเกี่ยวข้องด้วย
นั่นเป็นสิ่งที่ได้มาจากการไปเรียน”

เส็งยมมีบทบาทเชื่อมระหว่างชาวบ้านกับวิชาการ เอาสิ่งที่
ชาวบ้านเข้าใจยกมาพูดให้ชาวบ้านเข้าใจง่าย ๆ อย่างมีคำพูดจากอาจารย์
ที่ว่า “การเปลี่ยนแปลงของโลก” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” หรือมีภาษาอังกฤษ
ปนอยู่ ชาวบ้านไม่เข้าใจ เขาทำหน้าที่ขยายความ

“อย่างคำว่าการเปลี่ยนแปลงของโลก เราก็บอกว่าไม่ต้องไปดู
ถึงโลกให้ดูแค่บ้านเราว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างในการพัฒนายุคปัจจุบัน”

เขามักใช้วิธีชวนชาวบ้านไปดูหมู่บ้านที่ประสบผลสำเร็จ เช่น
โครงการอาหารปลอดภัย โครงการอาหารเด็ก กิจกรรมแบบนี้นอกจาก
ได้เห็นแนวทาง เกิดแรงบันดาลใจแล้ว ทำให้ได้พบกับภาคีเครือข่าย
เกิดการแลกเปลี่ยนกันอีกด้วย

“เราพบว่า แม้แต่ตำบลใกล้เคียงกันก็แตกต่างกันแล้วในแง่ศักยภาพ
ทัศนคติ จริยธรรม ผู้นำที่แตกต่างกัน การได้มองเห็นหรือคุยกับที่อื่น
จึงเป็นประโยชน์กับชุมชน เพื่อมาปรับกระบวนการทำงาน” เขาเล่า
ว่า อันนี้เป็นกรอบแนวคิดผู้นำที่ได้มาจากโครงการพัฒนาศักยภาพฯ

เมื่อเขาและทีมงานเข้าอบรมแล้วยังได้ความรู้กลับมาส่งต่อ
บอกเล่าคนอื่นในหมู่บ้านแบบค่อยเป็นค่อยไป ได้ผลในกลุ่มแกนหลัก ๆ
บ้านฝาละมีมีกลุ่มด้านสุขภาพ กลุ่ม อสม. กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่ม
ผู้สูงอายุ แต่ในส่วนท้องถิ่นและฝ่ายปกครอง ความร่วมมือก็ยังไม่ดีนัก

ผอ.รพ.สต.ฝาละมีมองว่า การเอากรณีศึกษาข้อมูลของพื้นที่
ไปวิเคราะห์เพื่อการเรียนรู้ในโครงการพัฒนาศักยภาพฯ พบว่าเป็นสิ่ง
ที่ดีเพราะสุดท้ายเกิดการพัฒนาตนเอง สามารถเขียนโครงการเองได้
ช่วยพัฒนาการเขียนโครงการ

“แต่ก่อนหากชาวบ้านคิดจะเขียนโครงการ ต้องให้เรามาช่วยคิด
ช่วยเขียน แต่วันนี้เขาเขียนสรุปรายงานโครงการเองได้ เราทำหน้าที่แค่
พี่เลี้ยง” เขาเล่า ขณะที่ภาวะผู้นำของชาวบ้านก็ดีขึ้น ได้รับความมั่นใจในการ
ทำงานมากขึ้น ก่อนหน้านี้นานหากจัดประชุมไม่กล้าพูด ก็กลายมาเป็น
จัดประชุมเองได้ บริหารจัดการเองได้ แต่ก่อนผู้นำกลุ่มมักได้แต่ว่ากล่าว
คนอื่น ก็เริ่มมาเข้าใจความแตกต่างของคนอื่นมากขึ้น

ในเชิงผลลัพธ์เขามองว่า ได้เกิดกติกาสุมชน เช่น ใครอยาก
เข้าร่วมโครงการพัฒนาอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะเกิดขึ้นต้องเป็นสมาชิก
กลุ่มออมทรัพย์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีคนสมัครมาร่วมมากกว่าเมื่อก่อน
ผลเชิงสุขภาพจะได้เกิดกระแสการไม่เลี้ยงน้ำอวดลมในงานเลี้ยง จากฉันทา
มติในชุมชนที่เกิดขึ้นมาเอง

เส็งยมมองว่า คุณค่าของโครงการทำให้เกิดผลที่น่าพอใจ เช่น

- ได้พัฒนาตัวเองเพิ่มมากขึ้น รู้ว่าการทำงานกับคนอื่นหรือ
ทีมงานต้องทำอย่างไร
- รู้เรื่องการบริหารจัดการโครงการ ตลอดจนการประเมินผล
โครงการ
- รู้จักการทำงานเป็นทีม
- เกิดการมีภาวะผู้นำเพิ่มขึ้น
- สามารถขยายเครือข่ายหรือขอความร่วมมือจากหน่วยงาน
อื่นได้ดีขึ้น
- การแก้ปัญหา รู้จักการทำแผน ใช้ยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหา
โดยเอาข้อมูลมาประกอบกัน
- เกิดการประชุม มีการคืนข้อมูล สรุปผลการดำเนินโครงการ
ให้ชาวบ้านฟัง ให้ข้อมูลชุมชนได้รับรู้ ก็เกิดความร่วมมือ
การทำงานส่วนต่าง ๆ
- ทีมงานเป็นต้นแบบการทำงานกับชุมชน

“อย่างไรก็ตามต้องยอมรับว่าแม้ส่งทีมไปพัฒนาก็ไม่สามารถ
เปลี่ยนชุมชนได้ เราก็คิดว่าจะทำอย่างไรให้ท้องถิ่นท้องถิ่นที่มาพัฒนา
แบบนี้บ้าง มาให้ความสำคัญตรงนี้”

13

ติดปีก บริหารจัดการโครงการ

ฉิรดา ยศวัฒน์ทะกุล ผู้ประสานงานโครงการภาคประชา-
สังคมร่วมควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ขับเคลื่อนการงดเหล้า
ในพื้นที่จังหวัดสงขลาแล้วว่า ภารกิจหลักประกอบด้วย

- การสร้างชุมชนต้นแบบเชิงรูปธรรมในการงดเหล้า
- การเฝ้าระวังการทำความผิดของธุรกิจเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
- งานส่งเสริมบุญประเพณี เป็นฮีโร่ในพื้นที่การรณรงค์
- การพัฒนาศักยภาพเฉพาะกลุ่ม อย่างเช่น กลุ่มผู้นำศาสนา
กลุ่มเยาวชน และกลุ่มคณะเครือข่ายการทำงานของเรา

“เรารับผิดชอบในจังหวัดสงขลา แต่พื้นที่งานยังไม่ครอบคลุม
ทุกอำเภอ เนื่องจากตัวเองเพิ่งมาสานงานต่อในช่วงปี 2559” ฉิรดาเล่า
เนื่องจากก่อนหน้านี้เธอมีบทบาทเป็นเลขานุการของนายกสมาคมธุรกิจการ
ท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา ทำหน้าที่ประสานงานส่งเสริมอาหารปลอดภัย
เพื่อสุขภาพ อร์อยได้ไร่แอลกอฮอล์ งานปัจจุบันก็เป็นการประสานงาน
ทำงานกับเครือข่าย

“

เราก็อยากให้เปิดหลักสูตรที่หลากหลายกว่านี้
คนต่างจังหวัดจะได้ประโยชน์
แทนที่จะไปเรียนที่กรุงเทพฯ เสียเวลาเดินทาง
แบบนี้จะสะดวกมากกว่า

”

ฉิรดา ยศวัฒน์ทะกุล

สำหรับกิจกรรมอีเว้นท์สำคัญต่างๆ ของจังหวัดสงขลา อย่างเช่น เทศกาลอาหารสองทะเล งานเทศกาลอาหารหอย งานเทศกาลกินเจ เธอเข้าไปรณรงค์ส่งเสริมหรือดูแล

ระยะเวลา 3 ปีที่ทำงานเครือข่ายงดเหล้า เธอพบว่า

- โครงสร้างการทำงานแต่ละที่ไม่เหมือนกัน เธอเองก็ไม่คุ้นกับโครงสร้างของงานด้านสุขภาพ
- ปัญหาการเชื่อมเครือข่าย ยังมีลักษณะมองงานของตัวเอง การเชื่อมโยงยังยาก ที่ทำได้แค่หน่วยงานราชการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและอำเภอ
- ปัญหาการทำงาน ที่หาคนมาทำงานค่อนข้างยาก

“ผลสำเร็จช่วงสองปีแรกมองว่าไม่เกิดผลมากนัก ไม่สามารถทำงานครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัด ก็ท้อเหมือนกัน จนในปี 2560 ซึ่งเป็นปีที่ 2 ก็เริ่มได้เครือข่ายชุมชนมากขึ้น แต่มันไม่สามารถควบคุมธุรกิจแอลกอฮอล์ได้ชัดเจน”

ธิดาเล่าว่า เมื่อมีโอกาสเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ของ สจรส. สิ่งที่ได้นำมาใช้พัฒนางานที่ทำอยู่คือ

1. การเขียนโครงการ

ในเรื่องการเขียนโครงการที่ผ่านมาพบว่า เราใช้ภาษาพูดเสียเยอะ แต่พอมาเรียนจะได้ศัพท์ที่เป็นภาษาเขียนมากขึ้น มันทำให้การเขียนโครงการอ่านง่ายขึ้น รู้จักใช้คำ คนอ่านเข้าใจมากขึ้น เราก็ดึงประเด็นหลักเขาเอามาเติม เอามาเป็นส่วนหนึ่งในโครงการของเราได้ แล้วเราสามารถทำให้เห็นตัวชี้วัด ตอบโจทย์ส่วนกลางได้ชัดเจน

2. วิธีการถอดบทเรียนโดยใช้โมเดลต้นไม้

เมื่อก่อนใช้วิธีนั่งโต๊ะ ให้คุย นั่งจด ตอนหลังเธอมีคลิป ชาร์ทที่มีโมเดลต้นไม้ ให้ทุกคนเห็นกันหมด พบว่ามันดีกว่า จากเดิมทุกคนเขียนในสมุดของตัวเองหรือบันทึกข้อมูลในหน้าจอตลอด ต่างคนก็ต่างเห็นของตัวเอง ตอนเพื่อนเสนอก็ไม่อาจรู้ว่าเก็บอะไรไปบ้างหรือเปล่า แต่เมื่อ

มานั่งเขียนแผ่นเดียวให้ทุกคนเห็น มองภาพ เห็นปัญหา เห็นเป้าเดียวกัน จะเป็นกระบวนการช่วยกันคิด เกิดการเติมเต็มของกลุ่มโดยอัตโนมัติ ผู้เข้าร่วมมีความเห็น ความรู้ มีส่วนร่วมมากขึ้น เนื่องจากเพิ่มขึ้นด้วย

3. การบริหารจัดการภายในองค์กร

เธอยกตัวอย่างปัญหาในการสร้างคณะทำงาน จนกระทั่งปี 2560 หลังเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพฯ นำหลักการบริหารจัดการภายในองค์กรไปใช้ จนได้คณะทำงานที่ค่อนข้างชัดเจน

4. การบริหารจัดการโครงการ

เธอมองว่าที่ผ่านมาเคยใช้เครื่องมือจากที่อาจารย์หลายท่านได้สอนมา เมื่อมาเรียนทำให้มองชัดขึ้นโดยเฉพาะการบริหารจัดการโครงการ การนำตัวชี้วัดมาใช้ในการดำเนินโครงการ กรอบแนวความคิดที่จะนำมาช่วยย่อยให้เป็นงานของตัวเอง

“อย่างเช่นแผนภูมิปัจจัยการสร้างความยั่งยืนของชุมชน พอได้เรียนกับโครงการฯ นี้ นำไปใช้คุยกับชุมชน แก่นนำ ก็สามารถสื่อสารกับเขาได้ว่าเราอยากได้อะไร ชาวบ้านเข้าใจ”

เธอบอกว่า การชวนคนงดเหล้าส่วนมากต้องคุยกับแก่นนำ เพื่อวิเคราะห์ร่วมกับเขาว่าจะใช้กระบวนการไหน มีกิจกรรมอะไรกับกลุ่มชาวบ้านที่เขาไปรณรงค์ ได้ผลมากน้อยอย่างไร เทคนิคแบบเดิมนั่งขีดๆ เขียนๆ คล้ายกับการจดเลคเชอร์ในเอกสาร แต่พอมีเครื่องมือรูปแบบจากโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ภาพวาดวงกลมหรือมิติ เกิดความน่าสนใจและสามารถดึงการมีส่วนร่วมได้

นอกจากพัฒนางานที่ทำอยู่แล้ว ยังช่วยให้นำไปทำงานกับโครงการอื่นได้อีก หรือนำไปต่อยอดให้กับชุมชนได้เขียนโครงการเองได้ โดยเป็นผู้ถ่ายทอดต่อ

“ได้แนวคิดของอาจารย์กุลทัต หงษ์ชยางกูร จาก สจรส. ที่สอนในเรื่องภาวะผู้นำและการบริหารองค์กร เราจึงได้สร้างความไว้เนื้อเชื่อใจกับกลุ่มเป้าหมาย พูดคุยกับเขาต่อเนื่อง บางทีเธอก็เรียนรู้จากพวกเขา

มันเป็นการสร้างกลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้กัน และสามารถนำไปทำงาน ต่อ ยอดให้เราทำงานร่วมกันบ่อย ๆ งานพลังกันเองในกลุ่มทำงาน”

สิ่งที่เธอเรียนมา เมื่อมีการรวมกลุ่ม เธอยังถ่ายทอดความรู้ต่อ ในกลุ่ม

5. แผนภูมิความยั่งยืนซึ่งอาจารย์พงศ์เทพ สุธีรวิมุติ ผอ.สจรส. สอน ส่วนนี้เธอนำไปถ่ายทอดให้เครือข่ายคือมูลนิธิเพื่อนหญิงเอาไป ใช้ต่อ สะท้อนกลับมาว่าได้ผลชัดเจนมาก โดยทำให้เห็นปัจจัย สาเหตุ ของการเกิดปัญหาจากความรุนแรงในผู้หญิง สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัย น่าจะเกิดมาจากอะไรบ้าง

เธอดูตามองโครงการอบรมพัฒนาต่างๆ มักมีเสียงสะท้อนว่า ผู้เข้าร่วมเอามาใช้ประโยชน์น้อย เธอกลับมองว่า ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรียนนั้น จะตรงความต้องการของผู้เข้าอบรมด้วยหรือไม่ ขณะที่ผู้เข้ารับการอบรม ต้องประเมินตัวเองเหมือนกันว่าตัวเองด้วยเรื่องอะไร ขาดอะไร อยากรู้ อะไร งานที่ทำอยู่ต้องการความรู้เรื่องอะไร

“สิ่งที่ได้ ทุกคนมักทำอยู่ในเนื้อหาของเขาอยู่แล้ว แต่เขาไม่รู้ว่ามี มันเป็นเครื่องมือ ซึ่งอาจารย์ หลักสูตรเขาจะสอนว่าอันนี้มันคือ เครื่องมือ พอได้ความรู้มาจะเอาไปใช้ในรูปแบบเครื่องมือ ผลตอบรับมัน ได้มากกว่าที่จะนำไปใช้แบบสะเปะสะปะ ตรงจุดและประเด็นมากกว่าด้วย”

สำหรับโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ของ สจรส. เธอดูตามองว่า ค่อนข้างทำได้ครบองค์ประกอบ โดยเฉพาะการไม่ได้เน้นการเลคเชอร์ อย่างเดียว ปัญหาของการเลคเชอร์ที่ผ่านมา มักมีข้อจำกัดตรงไม่ได้เข้า เนื้อในของคนที่ปฏิบัติงาน แต่หลักสูตรพัฒนาศักยภาพฯ ทำทั้งเรียนในห้อง ปฏิบัติและลงพื้นที่ ได้ความรู้สู่สาธารณะในวงกว้าง

การได้เห็นของจริง เห็นพลังผู้นำชุมชน โดยชุมชนที่ สจรส. จัดลงไปมี 4-5 ชุมชน เช่น ควนรู ทำข้าม ปริก ชะแล้ แต่เราก็เชื่อว่า ทั้ง 4 พื้นที่ เรามีดีของเขาอยู่แล้ว เป็นชุมชนเขาเองที่มีความเข้มแข็ง นอกจากได้โอเดีย ปลุกพลัง แรงบันดาลใจ สร้างกำลังใจ แล้วยังช่วยคิด

ต่อยอดงานที่ทำอยู่แล้วต่อไปได้มากกว่าจะนั่งคุยแต่ในห้องเรียน

การได้รู้จักกับพื้นที่ สร้างโอกาสให้เราลงไปเรียนรู้ต่อได้อีก อาศัย การรู้จักคุ้นเคยส่วนตัวจากการได้เจอกัน เป็นโอกาสจากที่เราได้ทำงาน

พอเราลงไปในชุมชนที่พร้อม มันทำให้เรามีกำลังใจทำงาน มากขึ้น

“อย่าง Ottawa Charter อย่างที่อาจารย์สอน หลักการต่างๆ เป็นของระดับประเทศ ระดับโลก เป็นความรู้ที่การลงพื้นที่จำเป็นต้องรู้ แม้ว่าเราแทบไม่เคย เพราะทำงานในวงแคบ แต่ถามว่าจำเป็นไหม มันก็ เป็นเรื่องจำเป็น บางคนมองแค่หน้างานอย่างเดียว เช่น มองแค่ชุมชน จะเอา Ottawa Charter ไปคุยกับชุมชนคงไม่รู้เรื่อง แต่ถ้าเรารู้ ก็จะเป็น ฮັบที่จะย่อยและถ่ายทอดลงไปยังชุมชนได้ นอกจากนั้น มองว่าการจะไป คุยกับชุมชนอื่น ๆ ก็จำเป็นจะต้องมีความรู้ด้วย”

เธอมองว่า ในหลักสูตรนี้ชาวบ้านทุกวันนี้ บางคนทำงานเยอะ มีศักยภาพที่กว้าง ในคำพูดเชิงวิชาการอาจเข้าใจยาก แต่เขาจะจับในหลัก ตัวงานได้ ส่วนคนอีกกลุ่มหนึ่งก็ต้องทำหน้าที่ถ่ายทอดให้กับคนที่ไม่เข้าใจ ภาษาวิชาการ

6. ได้เครือข่ายจากการเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เกิด ประโยชน์ในการทำงานต่อ เพราะได้พบเพื่อนจากหลายพื้นที่ หลายจังหวัด เราได้รู้ว่าแต่ละคนทำเรื่องอะไร คล้ายหรือต่างอะไรจากเรา มองเห็น ความหลากหลาย

สุดท้ายเธอดูตามองว่า แม้หลายคนใช้วิธีการเรียนรู้การพัฒนาผ่าน การอ่านหนังสือหลายเล่มความรู้ก็ย่อมเกิด แต่เมื่อเข้าหลักสูตรนี้ เหมือนกับการตบให้เข้ารูปเข้ารอย โดยทางทีม สจรส.เขามีวิธี กระบวนการ จัดระเบียบอะไรบางอย่างให้

“เราก็อยากให้เปิดหลักสูตรที่หลากหลายกว่านี้ คนต่างจังหวัด จะได้ประโยชน์ แทนที่จะไปเรียนที่กรุงเทพฯ เสียเวลาเดินทาง แบบนี้จะ สะดวกมากกว่า”

14

ค้นพบ

หลักบริหารงานสู่เป้าหมาย

ผศ.ณชพงศ์ จันจุฬา จากภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นนักวิชาการที่ขับเคลื่อนสุขภาวะชุมชนท้องถิ่น สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

“สสส.ต้องการอาจารย์มหาวิทยาลัยทั่วประเทศมาช่วยงานท้องถิ่น อยากให้มหาวิทยาลัยเป็น Node สนับสนุนท้องถิ่น” เขาเล่าความเป็นมา แต่เพื่อไม่ให้กระทบบทบาทหน้าที่ของอาจารย์ จึงวางตำแหน่งของการสนับสนุนในฐานะนักวิจัยกับท้องถิ่น

ผศ.ณชพงศ์ เสนอโครงการไปที่ สสส. ได้ทุนมาทำงานวิจัยสุขภาวะชุมชนชายแดนภาคใต้ ลักษณะการทำงานไปสนับสนุนท้องถิ่น

“เรามีหน้าที่ไปร่วมกับท้องถิ่นในการแก้ไขหรือพัฒนา โดยใช้งานวิจัยเป็นฐาน ในตำบลสุขภาวะเดิมที่เราเคยทำงานร่วมกันอยู่แล้ว เราก็เข้าไปดูแลตำบลพื้นที่ในเครือข่าย อย่างของมดดูแล 42 ตำบล”

“

เมื่อก่อนเราทำงานกับ สสส. เราทำกิจกรรมตามโครงการ แต่ให้งานเสร็จแล้วรู้สึกว่างเปล่า แต่พอมีรากความคิดเข้ามาช่วย โดยเฉพาะการทำให้เข้าใจ การขับเคลื่อนงานสุขภาวะ ว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมันมีที่มาที่ไปทำให้เรามีพื้นฐานว่า เวลาที่เราจะบริหาร กำหนดทิศทางหรือกิจกรรม เราก็จะพยายามใส่ปัจจัยต่างๆ เพื่อจะให้ชุดความคิดของคุณ เข้าใจทิศทางที่เราต้องการว่าคืออะไร ไม่ได้มองจบสิ้นแต่งานที่ตัวเองได้ กิจกรรมทำให้เราทำงานมีความสุขเพราะเราเข้าใจ

”

ผศ.ณชพงศ์ จันจุฬา

สสส.มุ่งให้งบประมาณสนับสนุนการวิจัย เพื่อแก้ไขปัญหาตำบล และสร้างการเรียนรู้ระหว่างนักวิชาการกับพื้นที่ ตำบลละประมาณ 2 เรื่อง หน้าทีระหว่างทีมนักวิชาการมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่น เป็นคู่ความร่วมมือ พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกันตาม 8 ประเด็นของ สสส.เริ่มดำเนินการ เมื่อปลายปี 2559

“ทีมนักวิจัยกับท้องถิ่นก็จะคุยกันว่า จะแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ได้อย่างไร ใช้ความรู้จากงานวิจัยไปสนับสนุนกระบวนการในการแก้ไขปัญหาพัฒนางานวิจัยร่วมกัน”

เขาเล่า มีการออกแบบแผนงานว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มา เป็นคู่ความร่วมมือ สามารถเรียนรู้ระหว่างกัน ใช้โจทย์วิจัยของพื้นที่ ท้องถิ่นเป็นตัวนำกระบวนการ เป็นไปตามวิธีการ สามารถดำเนินการ ไปตามแผน ภายใต้ข้อจำกัดของสถานการณ์พื้นที่สามจังหวัดชายแดน ภาคใต้

“เป้าหมายสำคัญ เราอยากให้นักวิชาการกับท้องถิ่นมาพบกัน สร้างการเรียนรู้ ทำวิจัยร่วมกัน แต่ในการทำงานจริง ความหลากหลาย ในชุดความรู้ของตัวท้องถิ่นเอง ศักยภาพความสามารถที่ต่างกัน ก็ทำให้การเรียนรู้การมีส่วนร่วมของเป้าหมายแต่ละพื้นที่อาจไม่เท่ากัน แต่พอเป็นไปได้”

ผศ.ณชพงค์เล่าว่า งานของเขาเป็นการพัฒนาศักยภาพของ อาจารย์กับนักวิจัยท้องถิ่นที่ต้องการให้ท้องถิ่นมีความสามารถหรือ ศักยภาพในการแก้ไขปัญหาตัวเอง โดยเรียนรู้การวิจัยไปพร้อมกับอาจารย์ พัฒนาตัวความรู้ไปพร้อมกับท้องถิ่น และพัฒนานโยบายสาธารณะ เนื่องจากสิ่งที่ได้จากตัวงานจะนำไปสู่การขับเคลื่อนกิจกรรมบางอย่าง ไปสู่การแก้ไขปัญหาสาธารณะ เป้าหมายหลักคือให้ชุมชนเข้มแข็ง จัดการ ตัวเองได้

“ซึ่งเราก็พบความจริงอันหนึ่งว่าท้องถิ่นยังอ่อนเยาว์ต่อการ แก้ไขปัญหาที่ใช้ฐานข้อมูลในการพิจารณาตัดสินใจ ซึ่งจะเป็นข้อจำกัด ในเรื่องของศักยภาพบุคลากรในท้องถิ่น สะท้อนระบบการบริหารงาน บุคคลที่อาจยังไม่สอดคล้องกับการพัฒนาของท้องถิ่น”

เขาเล่า ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในภาพรวม กับชุมชนยังแตกต่างกันมากในความเป็นจริง แทนที่ อปท.จะมีส่วน สนับสนุนชุมชนแต่ อปท.ยังขาดความรู้ในการแก้ปัญหา มักทำงาน เฉพาะหน้าเป็นไปตามสถานการณ์

“เรายังหวังว่างานที่ทำได้ต้องตอบโจทย์สังคม เมื่ออาจารย์กลับจาก พื้นที่มาเจอกัน ช่องว่างระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่น อันนี้ดีขึ้น ดูจากการรายงานความก้าวหน้าของโครงการ การติดตามประเมินผล เห็นชัดว่าความเข้าใจของอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีต่อท้องถิ่นดีขึ้น” งานที่ต้องตอบโจทย์สังคมด้วย

ผศ.ณชพงค์มองว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยอาจเป็นพวกรู้ลึก แต่ไม่ได้รู้รอบ และคำว่าลึก จริง ๆ อาจเป็นเพียงการลึกในเชิงทฤษฎี ไม่ใช่ลึกที่จะนำไปใช้ได้ บางอย่างชาวบ้านทำได้ดีกว่า แต่มีจุดอ่อนในระบบ การจัดการข้อมูลความรู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ให้เป็นโครงสร้างทาง ความคิดอาจไม่ชัด

“อย่าคิดว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยรู้มากกว่าพื้นที่ไปทุกเรื่อง ส่วนใหญ่เอาตัวเองเป็นตัวตั้งแล้วยังไปนิยาม ยัดเยียดความต้องการ ยัดเยียดปัญหาให้เขา สุดท้ายจะพบว่าบางเรื่องไม่ใช่ข้อเท็จจริง ใช้เวลา ไม่ได้พอ เครื่องมือไม่มากพอ ให้ความสำคัญตัวร่วมไม่มากพอ”

เขาเล่า “พอเปิดใจมากขึ้นจึงจะได้เรียนรู้ว่าท้องถิ่น ชุมชน มีปัญหาอะไร จะเข้าไปช่วยเหลือสนับสนุนอะไรได้ เมื่อต่อติดกันได้จะมี ประเด็นอื่นๆ ตามมาทำให้อาจารย์มีพื้นที่วิจัย ขณะที่ท้องถิ่นเองก็มี ที่พึ่ง เราถือว่าประสบความสำเร็จ”

ฝั่งชาวบ้านเองมองว่า มีความรู้ในการพัฒนาอยู่แล้วแต่ยังขาดวิธีการ ส่วนใหญ่ตื่นเต้นดีใจอยากทำงานกับอาจารย์ เพราะมีปัญหาที่ยากแก้ไขมานานแล้วคิดไม่ออก ทำไม่ได้ เมื่ออาจารย์เข้าไปจะสร้างความมั่นใจในการแก้ไขปัญหบางอย่าง

ทางด้านอาจารย์เองหลังจากได้ออกนอกรั้วมหาวิทยาลัยแล้ว ได้เรียนรู้ศักยภาพตัวเองว่าจะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาอะไรให้ชาวบ้านได้มองเห็นทิศทางการทำงานวิจัย พบประเด็นท้าทายให้ทำมากมาย

สำหรับปัญหาพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผศ.ณชพงศ มองว่ามักจะมาจากการคิดที่ยังไม่ถูก

“เป็นความรู้สึกคล้ายกับว่า หากคนกำลังเดินอยู่ในจุดที่คิดว่า หากเดินต่ออาจไม่ปลอดภัย เลยเลือกจะอยู่กับที่ ถ้าเรามีไฟฉายส่องไป เห็นว่ามีทางเดินไปได้ เรายุติศ เส้นทาง หรือเรารู้ว่ามีหลุมบ่อ ยังหาวิธีเดินไปได้ ผมมองว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยอาจเป็นไฟฉายที่ส่องทางให้กับ อบท.ได้ แต่เขาคงไม่ให้เราส่องไฟอย่างเดียว แต่ให้เดินไปด้วยกัน”

หลังเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ในรุ่นที่ 2 ที่จัดโดย สจรส. ผศ.ณชพงศเล่าว่า ทำให้เราเข้าใจไปที่มาของการทำงาน เข้าใจเป้าหมายได้ชัดเจน

“เมื่อก่อนเราทำงานกับ สสส. เราทำกิจกรรมตามโครงการ แค้ให้งานเสร็จแล้วรู้สึกว่าร้อ แต่พอมีรากความคิดเข้ามาช่วย โดยเฉพาะการทำให้เข้าใจการขับเคลื่อนงานสุขภาวะว่าเป็นสิ่งสำคัญเพราะมันมีที่มาที่ไป ทำให้เรามีพื้นฐานว่าเวลาที่เราจะบริหาร กำหนดทิศทาง หรือกิจกรรม เราก็จะพยายามใส่ปัจจัยต่างๆ เพื่อจะให้ชุดความคิดของคนเข้าใจทิศทางที่เราต้องการว่าคืออะไร ไม่ได้มองจบสิ้นแค่งานที่ตัวเองได้ กิจกรรมทำให้เราทำงานมีความสุขเพราะเราเข้าใจ”

เขาเล่าว่า ได้นำแนวคิดไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาจากเมื่อก่อน “ผมไม่รู้ว่าจะไปไหน ผมรู้แค่ว่าเขาให้ผมเดินไปข้างหน้า เราเดิน 5 กิโลเมตร 10 กิโลเมตร ก็รู้แค่นั้น แต่พอบอกว่าเราจะไปเชียงใหม่ เป้าหมายเรารู้ว่าจะไปเชียงใหม่” เขายกตัวอย่างเปรียบเทียบ พอเดินไปเจอทางขาด หากไม่รู้ว่ากำลังไปเชียงใหม่ อาจจะหยุดเดินได้ แต่เมื่อได้รู้ว่ากำลังไปเชียงใหม่ ต้องหาทางอื่นไปเชียงใหม่จนได้ หลักการนี้เองช่วยให้การบริหารงานสู่เป้าหมายได้ชัด

สำหรับหลักในสวนบริหารงานเขามองว่า แต่ละโมดูลในโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ทำให้เข้าใจวิธีการกระบวนการชัดเจน แต่สิ่งหนึ่งที่หลักสูตรนี้มีให้คือการเสริมเกี่ยวกับกระบวนการ วิธีคิดของการทำงานหลายส่วนที่จะทำให้งานทำได้ดีขึ้น

“เหล่านี้หากให้เราเรียนรู้เองมันจะช้ามาก เพราะแม้แต่พนักงานเองก็ไม่ได้เรียนมาโดยตรงในทุกเรื่อง”

มองว่า ในส่วนนักวิชาการทั่วไปบางอย่างคิดว่ามีความรู้ แต่ไม่ได้จริง การมีหลักสูตรแบบนี้มาช่วยทำให้เข้าใจงานแบบนี้ได้มากขึ้น

“ยกตัวอย่างผมเองพื้นฐานเรียนเศรษฐศาสตร์เกษตร เรียนการจัดการทรัพยากร ผมก็จะเรียนรู้หลักการจัดการในเชิงของทฤษฎี แต่ขั้นตอนการปฏิบัติหากต้องลองผิดลองถูกมันก็เสียเวลา หรือเสียเวลาแล้วอาจผิดอีก การมีเครื่องมือมาช่วยกระบวนการนี้ก็ช่วยให้งานไหลลื่นราบรื่นดีขึ้น”

การทำงานกับหลายเครือข่ายของมหาวิทยาลัย ทำให้เขาได้นำความรู้ที่ได้ไปคุยต่อ ทั้งบรรยายกับทีมอาจารย์ ทีมงานและเครือข่ายอาจารย์ที่มาทำงานร่วมมีความแตกต่างกัน บางคนอาจไม่รู้เรื่องทางสังคมเลย

“การที่มาอบรมจึงไม่ใช่เราอบรมคนเดียว แต่อบรมแล้วต้องไปคุยกับเครือข่ายทีมงาน จนความรู้ แชร่ประสบการณ์กันทั่วประเทศ”

อย่างไรก็ตาม ผศ.ณชพงศ์มองว่า ในโลกที่เปลี่ยนทุกวัน ต้องตามทันกับปัญหาว่ามันคืออะไร การอบรมกับกลุ่มอาจารย์ไปแล้วเท่ากับว่าเขามีความรู้ ถ้าอบรมใหม่ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น ต้องมีกระบวนการสื่อสารในการสร้างหลักสูตรใหม่ให้ตอบโจทย์ในการแก้ปัญหาได้อย่างต่อเนื่อง โดยเขากล่าวว่า บอกไม่ได้ว่าเป็นหลักสูตรอะไร แบบไหน

แต่ได้มองเชิงโครงสร้างทางความคิดได้ปรับไปตามพลวัต โดยโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เอง ต้องมาทบทวนคนที่ผ่านหลักสูตรว่าสุดท้ายนำหลักสูตรไปแก้ปัญหาอย่างไรได้บ้าง แล้วจึงจะค่อยปรับตัวหลักสูตรโดยอาจทอดระยะเวลาให้เวลากลับไปทำงาน ติดตามดู ผ่านระยะหนึ่งก่อนทบทวนหลักสูตร เพราะเมื่อเจอปัญหาใหม่มาหลักสูตรจะได้ออกแบบได้ทันว่าจะเติมตรงไหนอย่างไรได้

“ก็คงไม่ใช่เฉพาะพื้นที่ภาคใต้อย่างเดียวเพราะคนทำงานแบบนี้มีทั่วประเทศ ก็ต้องปรับให้ใช้ได้ส่วนกลาง ที่ผ่านมามีคนทำงานกับ สสส. ไม่เข้าใจว่า สสส.ทำอะไร มองแค่กิจกรรมที่ตัวเองรับทุน อันนี้น่ากลัว ปัญหาคือไม่มีใครไปเปิดให้เขาเข้าใจงานเลยย่ออยู่ที่เดิม”

15

เคลื่อนท้องถิ่น ด้วย Wisdom

ประภัสสร ขวัญกะเมาะ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) นาเกตู อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ ในรุ่นที่ 1 กลุ่มชุมชนนำอยู่ปัตตานี

เธอเล่า งานด้านสุขภาพของตำบลนาเกตูซึ่งมี 7 หมู่บ้าน ประชากร 7,204 คน ขับเคลื่อนมาก่อนโดยทำงานกับกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ระดับพื้นที่ จนเป็นนโยบายท้องถิ่นและขอสนับสนุนงบประมาณขับเคลื่อนจาก สสส.เมื่อปี 2555

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ศจร.ม.อ.) มีบทบาทในการให้ความรู้กับ อบต.นาเกตู ตั้งแต่ปี 2555 โดยโครงการแรกเกี่ยวกับพืชสมุนไพรตำบลนาเกตูดึงปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่มาดำเนินการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาสมุนไพรในตำบล ส่งผลชาวบ้านให้ความสำคัญกับสมุนไพรขยายไปสู่โรงเรียน นอกจากนี้ ปราชญ์ชาวบ้านยังแปรรูปสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์จนเป็นที่นิยมมีจำหน่ายจนถึงปัจจุบัน

“

เทคนิคที่เรียนแล้วเอาไปใช้นั้น
ก็คือการให้ข้อมูล การสื่อสารประชาสัมพันธ์
การสร้างฐานองค์ความรู้ในการตัดแยกขยะ
ถ้าเราสร้างองค์ความรู้ให้กับชาวบ้าน
เขาจะนำความรู้ไปใช้ได้
แล้วก็จะสร้าง ปลุกฝังวินัยให้กับเด็กด้วย

”

ประภัสสร ขวัญกะเมาะ

ผลลัพธ์จากโครงการทำให้สมุนไพรทุกชนิดในพื้นที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นสมุนไพร ชาวบ้านหันมาใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพโรคพื้นฐานได้ทั่วไป

หลังปี 2555 อบต.นาเกตุนับสนุนโครงการต่อ โดยส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร เช่น พักข้าว รวงจืด ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ขณะที่ปราชญ์ชาวบ้านสมุนไพรคือลุงเอี่ยม ณ สงครามกลายเป็นวิทยากรถ่ายทอดกับหน่วยงาน องค์กรอื่นๆ และได้เป็น อสม.ดีเด่นด้านภูมิปัญญาชาวบ้านของจังหวัดปัตตานี สิ้นค้ายาสมุนไพร 16 รายการของลุงเอี่ยมได้เป็นโอท็อปที่รับรองโดยเกษตรกร มีการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้ชาวบ้านในพื้นที่ไปพร้อมกับการจ้างงานคนสูงอายุละแวกบ้านมาช่วยผลิต

บ้านลุงเอี่ยมกลายเป็นแหล่งเรียนรู้พืชสมุนไพรนอกจากยาแล้วมีการนำสมุนไพรมาทำน้ำหมัก น้ำยาล้างจานผสมสมุนไพร และยังทำน้ำสมุนไพรจำหน่ายในนามกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพ

“แต่ก่อนเราทำไปโดยธรรมชาติคือคิดอะไรก็ทำอันนั้น แต่หลังเข้าหลักสูตรพัฒนาศักยภาพฯ ทำให้มีกระบวนการจัดข้อมูลความรู้ใช้กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เอาความต้องการของประชาชนมาพัฒนางานโดยการนำเสนอข้อมูลต่างๆ แล้วให้ชาวบ้านสะท้อนกลับมาที่ อบต.”

ประภัสสรเล่าว่า หลังจากการเข้าอบรมพัฒนาศักยภาพฯ จึงหันมายึดเอาข้อมูลพื้นฐานข้อมูลชุมชนเป็นตัวหลัก พยายามค้นหาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ออกมา

“เราไม่เคยนึกถึงทุนมาก่อน อย่างภูมิปัญญาของลุงเอี่ยมหลังจากอบรมแล้วเราก็มานึกได้ว่ามีทุนเรื่องอื่นอีกมาก ไม่ว่าจะทุนวัฒนธรรม ดนตรีไทย โนรา นวดแผนไทย ออกมาเรื่อยๆ”

เธอเริ่มออกค้นหาในตำบลนาเกตุนพบว่าผู้นำศาสนาอิสลามเป็นผู้มีความรู้ที่จะสั่งสอนตามหลักศาสนาในการดูแลสุขภาพประชาชนได้

“ขณะที่ด้านการสื่อสาร แต่ก่อนเราขาดมากในเรื่องการประชาสัมพันธ์ หลังจากมาอบรมก็พบว่า การสื่อสารเป็นเรื่องจำเป็นได้มาเรียนรู้การสื่อสารออนไลน์หลายรูปแบบที่สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่เพื่อให้นำมาเกิดเป็นที่ยอมรับสู่สังคมภายนอก เมื่อนำมาใช้กลายเป็นว่าเราเป็นที่รู้จัก หลายหน่วยงาน องค์กร มาดูงานที่เรา” เธอเล่า

ทั้งหลายเหล่านี้เองนำมาสู่โครงการอื่นๆ ที่ตามมาในภายหลังอีกมากมาย ไม่ว่าจะเกี่ยวกับสมุนไพร ผู้สูงอายุ สภาชุมชน สิ่งแวดล้อม และโครงการที่โดดเด่น เช่น โครงการขยะแลกภาษี

โครงการขยะแลกภาษีของตำบลนาเกตุน มาจากการค้นหาความต้องการของชาวบ้านว่าขยะทำอะไรได้บ้าง ทาง อบต.จัดให้ผู้ซื้อกับประชาชนมาทำประชาคม กำหนดกติกาในการซื้อขายขยะให้กับชาวบ้าน หมู่ 5 บ้านบาโงคาติง ซึ่งเป็นหมู่บ้านห่างไกลจาก อบต. 5 กิโลเมตรรถเก็บขยะ อบต.ไปเก็บขยะได้เพียงสัปดาห์ละครั้ง

“ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือน ภาษีป้าย ชาวบ้านต้องจ่าย อบต.ทุกปี ขยะแลกภาษีก็มาจากคำถามชาวบ้านถามว่าเอาขยะมาแลกแทนเงินสดได้ไหม”

ประภัสสรเล่าว่า หากจะทำโครงการขยะแบบอื่น ไม่สอดคล้องกับพื้นที่ เช่น โครงการธนาคารขยะ ทำยากเพราะไม่มีที่เก็บ และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นมุสลิมไม่มีการคิดดอกเบี้ย ก็เลยมาได้ข้อสรุปเอาขยะมาจ่ายเป็นภาษี

โครงการบริหารจัดการขยะบ้านบาโงคาติง โดยการสนับสนุนจาก สสส. เริ่มเมื่อสิงหาคม 2560 กิจกรรมซื้อขายขยะมีทุกวันศุกร์ เจ้าหน้าที่ อบต.ไปตั้งโต๊ะเอาบัญชีภาษีไปกาง ชาวบ้านเพียงบอกว่าขยะจ่ายภาษี เช็คบัญชีภาษีว่าจะจ่ายเท่าไร ขายขยะแล้วหักจ่ายได้เลย

ถ้าขายได้มากกว่าภาษีรับส่วนต่างกลับไป หากไม่พอก็จ่ายเงินสดเพิ่ม หรือจะจ่ายบางส่วนก่อนก็ยังได้

“ตอนแรกชาวบ้านไม่มั่นใจว่า อบต.จะทำจริง จนเมื่อมั่นใจทุกคนก็มาเข้าร่วม มาจากเราประชาสัมพันธ์ทางโซเชียลมีเดียทุกรูปแบบ ส่งเสริมเด็กคัดแยกขยะ เอาขยะอินทรีย์ไปทำน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมัก แจกจ่ายคนปลูกผักปลอดสารพิษ ชวนลุงเอ๋อม ณ สงคราม มาเป็น

วิทยากร ต่อมาผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 เรียนรู้จากลุงเอ๋อมเป็นวิทยากรเองได้อีก มีคนช่วยงานก็มากขึ้น”

ปลัด อบต.นาเกตู้เล่าว่า กระบวนการที่เกิดความสำเร็จ นอกจากนำกระบวนการค้นหาความต้องการชาวบ้านที่เรียนรู้มาจาก สจรส. มาใช้ ทาง อบต.จัดให้ รพ.สต.ไปให้ความรู้เรื่องสุขภาพประกอบด้วย หมู่บ้านนี้เคยมีการระบาดของไข้เลือดออก สาเหตุจากที่มีขยะในชุมชน กองหมักหมมเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง พอขยะหายไป โรคก็ลดลง

“เทคนิคที่เรียนแล้วเอาไปใช้นั้นก็คือการให้ข้อมูล การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ การสร้างฐานองค์ความรู้ในการคัดแยกขยะ ถ้าเราสร้างองค์ความรู้ให้กับชาวบ้าน เขาจะนำความรู้ไปใช้ได้ แล้วก็สร้าง ปลูกฝัง วินัยให้กับเด็กด้วย”

โครงการขยะแลกภาษีจึงเกิดมาจากข้อเสนอชาวบ้าน เป็นมิติใหม่ทางความคิด ในแง่ที่เป็นโครงการของชุมชน โดย อบต.เข้าไปหนุนเสริม จนกลายมาเป็นกติกาสมาชิก

การทำกติกาสมาชิก อบต.จัดประชาคม สามารถประกาศเป็น กติกาของตำบลนาเกตู้ได้ภายใน 2 เดือนหลังดำเนินการ

ผลลัพธ์จากโครงการ ปลัดประภัสสรมองว่า เมื่อขยะน้อยลง เกิดความสะอาดในชุมชน ลดการบาดเจ็บจากขยะ โรคไข้เลือดออกลดลง ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มและชาวบ้านชำระภาษีได้เพิ่มจากเดิม 20% เป็น 80%

แนวคิดนี้ยังขยายเป็นขยะทำบุญ โดยคนที่รายได้ดีอยู่แล้ว ขายขยะมอบเงินให้มัสยิดเป็นค่าน้ำค่าไฟ หมู่บ้านก็ได้เป็นแหล่งศึกษาดูงานในเรื่องนี้ นอกจากนั้นมีการฝึกชาวบ้านที่เป็น อสม. และเป็นแกนนำขับเคลื่อนเรื่องนี้ที่แปรรูปขยะมาเป็นสินค้า ผลกระทบจากความสำเร็จเรื่องนี้เผยแพร่ออกไปทำให้ชาวบ้านตำบลอื่นอยากทำตามแนวทางนี้บ้าง

“อันนี้มองว่าเมื่อเราไปขับเคลื่อนแล้วชาวบ้านเขาก็คิดเป็น มี Wisdom เอากระบวนการคิด องค์ความรู้ต่างๆ ไปใช้ เห็นประโยชน์ เอาไปคิดต่อสานต่อด้วยทุนความสำเร็จมาจากการทำประชาคม การทำ ข้อมูล การสะท้อนข้อมูลจากตัวของเรา รพ.สต. ที่ให้ความรู้ในการจัดการ ชยะและทางโรงเรียนก็อบรมการคัดแยกขยะที่ถูกต้อง ในที่สุดก็ถึงจุด เปลี่ยนได้”

ทุกวันนี้ตำบลนาเกตถูกผลักดันจากสมาชิกสภาจังหวัดปัตตานี ในประเด็นการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ โดยนาเกตเองได้ของบสนับสนุน จาก สสส. ในการขับเคลื่อนผู้สูงอายุด้วยชมรมผู้สูงอายุเกิดกิจกรรมเพื่อน เยี่ยมเพื่อน ฟังธรรม ทั้งทางมุสลิมและพุทธ ก่อตั้งศูนย์ส่งเสริมผู้สูงอายุ มีกองทุนหลักประกันสุขภาพ ดูแลระบบบริการสาธารณสุขด้านสุขภาพ ให้แก่ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง

เกิดโรงเรียนสูงวัยทักษิณานาเกตุ ขณะเดียวกันมีการขับเคลื่อน การทำสภาชุมชน เพื่อประกาศกติกาชุมชนใส่เรื่องสุขภาพ

“ทุกอย่างที่ทำ ทางผู้บริหาร อบต. ก็ขานรับมาเป็นนโยบาย โดยเราก็เข้าไปดูแลในทุกหมู่บ้าน ตั้งนโยบายรองรับสามารถขับเคลื่อนได้ ทั้งหมด”

ประภัสสรเล่าว่า มีการฝึกให้ชุมชนเขียนโครงการ เธอรับผิดชอบ เข้าไปสอนเขาร่วมกับ รพ.สต. โดยมองว่าหากชาวบ้านสนใจในเรื่อง แบบนี้ก็ไม่ถึงกับเป็นเรื่องยาก

“บางที่เขาเขียนโครงการมาไม่ผ่านเราก็ให้เขาแก้ อาจแก้ถึง 5 รอบ จนหมู่บ้านแห่งนั้นบอกว่าจะไม่เสนอแล้ว เราก็บังคับให้เขาทำ จนผ่าน หลังจากผ่านเขาจึงรู้ว่าได้เรียนรู้จนสามารถเขียนเองได้ ต่อไป ก็ไม่ต้องพึ่งใครอีก”

เธอเล่าและว่า เป็นแนวทางฝึกชาวบ้านอย่างหนึ่ง บางอย่าง ต้องแข็งใจใช้ทุกโอบายในการดำเนินการจึงจะสำเร็จ แม้ว่าพื้นที่ปัตตานี เองมีข้อจำกัดมาก แต่ทำสำเร็จด้วยเงื่อนไขปัจจุบันประกอบด้วย

- พลังสำนึกในการดูแลพัฒนาประชาชน ตามบทบาทหน้าที่ ของคนทำงาน
- มีเครือข่าย รพ.สต. ที่ดูแลเรื่องสุขภาพ
- ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ทุกคนร่วมกันมาทำตรงนี้ มีการใช้สื่อ กระตุ้นผู้นำให้ภูมิใจ กระตือรือร้นในการทำงาน
- ผลจากการฝึกฝนให้ชาวบ้านเรียนรู้ และดำเนินการเอง แทนที่ จะฝากหน้าที่ทั้งหลายกับ อบต. เพียงอย่างเดียว

ปลัดประภัสสร มองคุณค่าของโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ว่า เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ แต่ต้องนำกลับไปใช้จริงในพื้นที่ โดยต้องไปหา ทีมเครือข่ายต่างๆ มาให้ได้ ต้องสกัดข้อมูลองค์ความรู้ต่างๆ สามารถ ค้นหาทุนที่มีแต่ละประเภทขึ้นมา เอาสิ่งที่มีอยู่พัฒนาศักยภาพของ ชาวบ้าน สร้างความโดดเด่นให้เขา สร้างความภูมิใจว่าสิ่งที่เขามิคนอื่น เห็นคุณค่าแล้วถ่ายทอดต่อๆ ไป

ตัวเธอเองได้นำความรู้ไปส่งเสริมการจัดการข้อมูลที่ต้องการ เหมาะสม การจัดการกระบวนการของงานและเชื่อมโยงประชาสัมพันธ งานเครือข่าย ทำให้เกิดการพัฒนานในชุมชน

เธอมองว่า หากชุมชนอื่นทำได้แบบนี้ นั้น จะพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชนในพื้นที่ได้มาก สามารถเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมได้

“ถ้าเราไม่มีกระบวนการพัฒนาศักยภาพฯ เราก็ไม่รู้ว่าวันนี้ นาเกตุ จะเป็นอย่างไรหรือเปล่า และเราก็มองเห็นความต่อเนื่อง ยั่งยืน ครอบคลุม ทุกเรื่อง ไม่ว่าจะส่งเสริมอาชีพ การมีส่วนร่วมในชุมชน การพัฒนาชุมชน การทำให้ชุมชนตัวเองมีศักยภาพ ความเป็นเจ้าของพื้นที่ ความเป็นเจ้าของ ภูมิปัญญา”

16

เครื่องมือ ที่ยังต้องประยุกต์

“การเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ สิ่งที่ได้คือ เครื่องมือ เพราะ สสส.มีเครื่องมือเยอะ ทำให้งานง่าย ประเด็น จาก สสส. เขาก็ถอดบทเรียนเป็นเมนูมาแล้วว่าหากทำ 1-2-3... อย่างนี้จะประสบความสำเร็จ”

ปัจจุบัน **อานัติ หวังกุลหล้า** ทำงานกับ Node ชุมชนนำอยู่ยะลา นราธิวาส มาเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่ม พื้นที่ภาคใต้ รุ่น 1

หลังจากจบจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อานัติเข้าร่วมโครงการ บัณฑิตอาสาตั้งแต่ปี 2547 ทำงานร่วมกับบัณฑิตอาสา 11 ปี มีบทบาท พี่เลี้ยง จนมาทำงานกับสมาคมศิษย์เก่าบัณฑิตอาสา โดยฐานการทำงาน อยู่ปัตตานี

เขาเล่าว่า การเป็น Node จึงหวัดต่อกับสำนัก 6 สสส. สมาคม ศิษย์เก่าบัณฑิตอาสารับผิดชอบพื้นที่นราธิวาส โดยทำงานร่วมกับชุมชน ในการทำงานเสริมสร้างสุขภาวะ ภายใต้ประเด็นสำคัญ ไม่ว่าเหล่า บุหรี่ ผู้สูงอายุ ขยะ ผักในชุมชน ผักในโรงเรียน อุบัติเหตุ

“

ผมมองว่า เครื่องมือที่ได้มา ทำให้เราคุยกับชุมชนได้ง่ายขึ้น เพราะจะเห็นไปพร้อมกัน ประเด็นก็จะไม่ค่อยหลุด ชาวบ้านเองก็เข้าใจง่ายขึ้นด้วย สังเกตจากที่ผมเอาไปใช้ รู้สึกว่าน่าพอใจ

”

อานัติ หวังกุลหล้า

“ทำอะไรบ้าง ..ตั้งแต่การเข้าพื้นที่ ชวนให้เขามาเข้าโครงการพัฒนาโครงการเสร็จ ได้รับอนุมัติจาก สสส. หลังจากนั้นเราจะเป็นพี่เลี้ยงต่อ เยี่ยม หนุนเสริม ให้คำแนะนำตลอด 1 ปี ปัจจุบันดูแล 21 โครงการในนราธิวาส”

นอกจากงาน สสส. สมาคมศิษย์เก่าบัณฑิตอาสาฯยังขอรับทุนจากองค์กร Safe The Children ทำงานด้านเด็กใน 6 พื้นที่ใน 3 จังหวัดชายแดนเป็นการพัฒนาเชิงลึกให้เด็กเรียนรู้ศักยภาพอีกด้วย

“มาเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพสิ่งที่ได้คือเครื่องมือ ผมว่าก็ดีสำหรับเรา”

เขายกตัวอย่างประสบการณ์ทำงานด้านพัฒนาว่าตอนแรกไม่กว้างมาก หากจะทำเรื่องขยะก็เล่นเฉพาะคนหรือกลุ่มคน พอเราทำงานสั่งสมประสบการณ์มากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพพัฒนามุมมองกว้างขึ้น ว่าหากจะทำเรื่องขยะจะมองไปถึง

- กลุ่มคน
- สภาพแวดล้อม
- กลไก
- เครือข่ายมาหนุนเสริม

อานติเล่าว่า ฐานงานเดิมจากบัณฑิตอาสาฯช่วยเขาด้านเครือข่ายพื้นที่ทำให้อุปกรณ์ที่ได้ง่าย แต่สิ่งที่ได้จากโครงการพัฒนาศักยภาพฯ สิ่งนำมาใช้กับงานคือกรอบมองการพัฒนาโครงการ ทำ 3 กรอบใหญ่

- คน กลุ่มบุคคล พฤติกรรมคน
- การพัฒนาสภาพแวดล้อม
- กลไก หรือระบบบริการ

“ก่อนหน้านี้เราให้น้ำหนักไปที่เรื่องของพฤติกรรมคนเป็นส่วนใหญ่ พอมาเข้าร่วมตรงนี้บวกกับการพัฒนาจาก สสส.ในวาระต่างๆ ทำให้เรามองงานกว้างขึ้น เวลาออกแบบโครงการอย่างการมองโดยยึด 3 กรอบใหญ่ข้างต้น ทำให้งานพัฒนา อีกเวลาเขาทำจริงก็หนุนไปได้”

นอกจากนั้นเขาได้เครื่องมือในการประเมินโครงการ โดยเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินและชวนกันคิดชวนคุยว่า จะทำงานให้ก้าวหน้าเต็มเต็มได้อย่างไร เมื่อเอาไปใช้จริงที่ชุมชนแถวอำเภอตากใบ นราธิวาส พบว่าผู้เกี่ยวข้องกับโครงการที่เขาลงไปดูแล เข้าใจสิ่งนี้ง่ายและใช้ได้เลย

“ผมมองว่าเครื่องมือที่ได้มาจะทำให้คนทำงานเห็นไปพร้อมกัน ประเด็นก็จะไม่ค่อยหลุด ชาวบ้านเองก็เข้าใจง่าย นั่นที่สังเกตรู้สึกก็น่าพอใจ”

เขามองว่าในงานพัฒนางานวิชาการ องค์ความรู้ มีความจำเป็น โดยเฉพาะระดับของกลุ่มพี่เลี้ยงโครงการ สำหรับเขาเองนอกจากเรียนรู้ อยู่ตลอดและพยายามถ่ายทอดให้กับทีม

“แต่เครื่องมือทั้ง สจรส.หรือ สสส.บางอย่างก็ยังไม่เอามาใช้ยาก หมายความว่าใช้แบบที่ชุมชนเข้าใจในฐานะบทบาทพี่เลี้ยงต้องประยุกต์ และชวนทำ ถ้าชาวบ้านหัวไวหน่อยในบางพื้นที่เขาก็รับได้และเอาไปใช้ต่อได้ เช่น บันไดผลลัพท์ บางอย่างไม่อาจใช้ได้ตามที่ออกแบบมาทันที”

อานติเล่าว่า เครื่องมือง่ายๆ อย่างหนึ่งที่เขาถ่ายทอดกับชาวบ้านและได้ผลดีมากคือไทม์ไลน์ (Time Line) ซึ่งมีประโยชน์กับการวางแผน ยกตัวอย่าง พวกเขามี 10 กิจกรรมในช่วง 1 ปี จะวางแผนกิจกรรมเอาไว้ในช่วงไหนอย่างไร เครื่องมือนี้จะทำให้เห็นภาพรวมทั้งกระดานในไทม์ไลน์ยังมีวัตถุประสงค์ กิจกรรม ตัวชี้วัด ประมาณ 2-3 ตัวหลัก สามารถใช้ชาวบ้านช่วยกันวางแผนเป้าหมาย กิจกรรม ภายใต้อันตรายหลักๆ

“การทำงานโดยมีไทม์ไลน์คุมกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดขึ้นมาจะไม่ออกนอกกรอบ เพราะต้องโยงมาถึงวัตถุประสงค์ เช่น ทำกิจกรรมสักอย่างก็ต้องตอบให้ได้ว่าไปตอบคำถามตรงไหน ที่ผ่านมามีปัญหาว่าไม่รู้ว่าจัดกิจกรรมไปทำไม แต่เครื่องมือตัวนี้จะบอกได้ว่าทำกิจกรรมนี้ไปเพื่อเป้าหมายใด”

เขารู้สึกว่า เครื่องมือแบบนี้ชาวบ้านเข้าใจง่ายเพราะส่วนใหญ่ตัวโครงการจะมีเกือบ 10 หน้า เวลาประชุมทีมงานจะมานั่งอ่านย่อ

ไม่สะดวก แต่หากใช้เครื่องมือมาแสดงให้เห็นภาพเดียวกันจะสร้างการมีส่วนร่วมให้กับทีมได้

แต่สำหรับชาวบ้าน อานติมองว่า พื้นฐานสำคัญที่พวกเขายังขาด และมีความจำเป็นต้องพัฒนาจริงจึงคือการเขียนโครงการ

โครงการพัฒนาศักยภาพฯ เขามองว่า จุดเด่นแต่ละโมดูลมีการพยายามเอางานของแต่ละองค์กรมาเป็นกรณีศึกษา เป็นแบบฝึกหัด ซึ่งถือว่าดี

“แต่เชิงเนื้อหาหนักเกินไป ส่วนวิทยากรอยากให้มีความหลากหลาย บางท่านเน้นที่เนื้อหาเยอะเกินไปขาดในเรื่องการเปิดมุมมอง ทุกโมดูลควรมีวิทยากรที่เปิดมุมมองใหม่มาติดตาม อย่างเช่น คุณสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ คุณภานุ พิทักษ์เผ่า ได้เปิดโลกทัศน์ไอเดียใหม่ ความรู้ใหม่ เป็นต้น ถ้าเน้นสาระอย่างเดียวคนที่เข้าร่วมจะล้าเกินไป ไม่สนุกในการเรียนรู้ ยิ่งผู้เข้าร่วมที่หลากหลายก็ต้องรักษาสมดุลตรงนี้”

เกี่ยวกับวิทยากรในอนาคต เห็นด้วยในการใช้คนกลุ่มที่มาร่วม ที่ต่างมีประสบการณ์ความชำนาญในเรื่องต่างๆ อยู่แล้วมาทำหน้าที่ไม่ว่า กลุ่มสื่อ สำหรับการเรียนรู้ก็ใช้กรณีตัวอย่างจากคนที่เข้าร่วม ก็อาจได้อีก แนวหนึ่งในการเรียนรู้

สิ่งที่ควรเพิ่มเติมในโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เขามองว่าน่าจะมีกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมได้มีปฏิสัมพันธ์กันมากกว่านี้ เพราะคนหลากหลาย หากรู้จักกันมากขึ้นสามารถสร้างความเป็นเครือข่ายภายในรุ่น จะเกิดประโยชน์ในแง่ที่จะไปทำงานต่อได้ ซึ่งอาจเกิดประโยชน์พอๆ กับเนื้อหาที่ได้ หากมีการออกแบบที่ดีๆ

อานติมองว่า งานพัฒนาในโลกที่เปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องพิจารณาใน 2 ประเด็นหลักคือสถานการณ์และเครื่องมือ

ทุกวันนี้ชาวบ้านกล้าคิด กล้าทำ กล้าเสนอแนะมากขึ้น จนเกิดสิ่งใหม่ๆ เช่น ที่ตำบลท่าแพรก อำเภอตากใบ เกิดแนวคิดมัสยิด 7 สี พิชิตโรค ใช้กำกับติดตามผู้สูงอายุในชุมชน มีการปรับเปลี่ยนด้านสุขภาพ โดยใช้สี 7 สี จะบอกตำแหน่งทางสุขภาพของคน และจัดกลุ่มคนใช้มัสยิดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจมาเป็นหลักในการขับเคลื่อน เมื่อคนถูกจัด

ในสีต่างๆ ต้องปฏิบัติปรับเปลี่ยนสุขภาพเพื่อย้ายสีที่ดีกว่า คนก็จะมีแรงจูงใจที่จะเข้าร่วม จนภายหลังขยายไปยังกลุ่มชาวพุทธในพื้นที่ ใช้ชื่อว่า อาราม 7 สี

“ในความหมาย สสส. อย่างนี้คือนวัตกรรม” เขาว่าการเปลี่ยนแปลงที่จะลงไปพัฒนาถึงระดับชุมชนแบบนี้ได้ เกิดจาก

- ความสัมพันธ์และการวางตัวของกลุ่ม Node พี่เลี้ยง นักวิชาการ
- ระยะเวลาที่ให้เขาทดลองทำ เพราะแม้เข้าอบรมไป 7-8 ครั้ง แต่ถ้าไม่ได้ลองทำก็ไม่ค่อยเห็นผล

“สำหรับคนในพื้นที่ที่ผมดูแล เห็นว่ามีพัฒนาการจากสมัยก่อน เมื่อมีคนมาติดตามดูงานสามารถนำเสนอได้ เพราะเขาทำงานเอง และเริ่มเห็นผล ได้รับเสียงชม ความมั่นใจจะเพิ่มขึ้นผ่านการลงมือทำ”

อย่างไรก็ตามมองว่า ในระบบการฝึกอบรม/พัฒนาศักยภาพนำมาใช้ได้เพียงบางส่วนที่สอดคล้องกับงาน เป็นไปไม่ได้ที่ทุกคนจะนำมาใช้ได้ทั้งหมด

“อย่างผมไปเรียนกับ สจรส. เขาให้มา 10 ผมได้มา 2 ผมก็พอใจแล้วเพราะ 2 ที่ได้มา เอามาใช้ได้กับงานเลย ส่วนที่ไม่ตรงอาจมองว่าถึงเพราะถ้าไม่ได้ใช้มันก็ลืม เราก็กะเฉพาะที่เราใช้ ที่นี้มันก็เป็นโจทย์สำหรับบางหลักสูตรที่ผู้เข้าร่วมมีความหลากหลาย ต้องดูความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่มาว่าควรใช้เรื่องไหน วิทยากรแบบไหน เนื้อหาอย่างไร มันเป็นเรื่องใหญ่สำหรับคนออกแบบหลักสูตร”

ภาพรวมอานติพอใจกับโครงการพัฒนาศักยภาพฯ มองว่า สสส.เองมีข้อดีที่ความพยายามในการพัฒนาเครื่องมือ บางอัน Node ปรับใช้ได้ ยกเว้นบางกรณีใช้ไม่ได้ หากต้องฝึกใช้อันนี้อาจเป็นจุดอ่อน เพราะบริบทต่างกัน

“แต่ สจรส.ไม่ได้บังคับให้ใช้เครื่องมือ เพราะตรงนี้ไม่ใช่แหล่งทุน เราก้ได้ใช้ในส่วนที่นำมาใช้ได้ นี่คือจุดดีที่ให้ สจรส.มาดำเนินการเรื่องนี้” เขาว่าและมองว่า กลุ่มคนทำงานได้ดีส่วนหนึ่งคือทีมประสานงานของ สจรส.

17

นำท้องถิ่น สู่ตำบลจัดการสุขภาพ:

“ในปี 2560 เราก็กองพื้นที่รับฟังปัญหา ก็พบว่าขณะมีปริมาณเพิ่มขึ้นในชุมชน เราต้องเพิ่มรอบที่พนักงานเก็บขยะทำงานเพิ่มขึ้น งบประมาณดำเนินการก็เพิ่มขึ้นด้วย” เป็นคำบอกเล่าของ ฮาริษฐ์ กาชอร์ หัวหน้าสำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

หลังจากรายงานปัญหาแก่นายก อบต. ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่กำลังพูดถึงการคัดแยกขยะผนวกกันเลยกำหนดโครงการขยะแลกบุญที่บ้านยี่อแร ตำบลยะรัง

เป็นโครงการที่ต้องการให้ครัวเรือนซึ่งเป็นต้นทางของปัญหา รู้จักคัดแยกขยะ ขยะที่มีมูลค่านำมารวบรวมหมู่บ้านละจุด เมื่อขายขยะได้จะนำเงินไปบริจาคให้กับกองทุนเด็กกำพร้าและด้อยโอกาสของตำบลยะรัง

“แทนที่ชาวบ้านจะบริจาคเป็นเงินก็บริจาคขยะแทนได้” ฮาริษฐ์เล่าโครงการขับเคลื่อนโดยอาศัยการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการเรียนรู้กับ

“
ผมจึงได้เรียนรู้กฎบัตร
Ottawa Charter
รู้วิธีการแก้ปัญหาชุมชน
ว่า 5 กระบวนการ
จะประกอบด้วยอะไรบ้างมาประกอบ
เราก็พบว่า อ้อ ต้องมาเพิ่มทักษะอะไร
”

ฮาริษฐ์ กาชอร์ และ ไบตุลมาลย์ อาแด

ชาวบ้าน ชุมชน เพื่อชวนเขาเอาขยะมาบริจาค พร้อมกับการรับรู้ ตระหนัก ปัญหาของขยะมากขึ้น

“สิ่งที่ทำมาพร้อมกัน เราถ่ายรูปรูขยะเอามาขึ้นโปสเตอร์ ให้ชาวบ้านดูตอนประชุม เขาก็ตกใจ เราชวนไปดูสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ตามครัวเรือน ถนนหนทางว่าเป็นอย่างไร”

ถึงขยะที่ อบต.จัดเตรียมไว้ให้ สมัยก่อนมีทุกอย่างตั้งแต่ กากมะพร้าว ผ้าอ้อมเด็กสำเร็จรูป พนักงานเก็บขยะรายงาน ยกถึงขยะ ไม่ขึ้น เพราะชาวบ้านใส่ทุกอย่างลงถังขยะ รวมทั้งก้อนหิน เศษอิฐ ถังขยะกลายเป็นถังรองรับทุกอย่าง

เมื่อดำเนินโครงการขยะแลกบุญเกิดการแยกขยะ โดยเฉพาะ ขยะชาวบ้านนำมารวบรวมให้มักเป็นขวดพลาสติกและขวดแก้ว สำหรับ ขวดแก้วยังตอบใจภัยด้านสุขภาพจากขวดที่เห็นทำให้รู้ว่ามีสารเคมี น้ำอัดลมและเครื่องดื่มชูกำลัง อันเป็นสาเหตุการเจ็บป่วยโดยเฉพาะ โรคเบาหวานและความดัน “เราก็ถ่ายรูปมาให้ชาวบ้านดูอีก เพื่อบอกว่า สิ่งที่เขาบริโภคอยู่นั้นส่งผลอย่างไร เป็นการตอบใจภัยให้กับคนที่ทำงาน ด้านสุขภาพรับรู้ไปด้วยว่า จำเป็นจะต้องแก้ไขเรื่องนี้แล้วแทนที่จะมานั่ง รักษา ซึ่งเราก็ร่วมมือกับ รพ.สต.ยะรัง และโรงพยาบาลยะรัง”

สำนักปลัด อบต.ยะรังเล่าว่า ระยะเวลาที่ดำเนินการไม่มีทฤษฎี หรือทักษะอะไรรองรับ อาศัยคิดกระบวนการเองจนกระทั่ง สจรส. มีโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ รุ่น 2 จึงสมัครเข้ามา

“ผมจึงได้เรียนรู้กฎบัตรออตตาวา Ottawa Charter รู้วิธีในการ แก้ปัญหาชุมชนว่า 5 กระบวนการจะประกอบด้วยอะไรบ้างมาประกอบ เราก็พบว่า อ้อ ต้องมาเพิ่มทักษะอะไร”

เขาเล่าว่า พอเราได้ความรู้ไม่ว่า Ottawa Charter หรือการบริหารโครงการจากอาจารย์ผู้สอน ทำให้รู้ว่าสิ่งที่เขากำลังทำอยู่ตรงไหน 1-2-3-4... ไปจนถึงจบ จะเห็นภาพมองตัวเองชัดว่าจะเดินไปตรงไหน อย่างไร ทำให้การทำงานมีทิศทางเป้าหมายมากขึ้น

ประเด็นการสื่อสารที่ได้เรียนมาถูกนำมาใช้ โดยเขาเล่าว่าพอทำ กิจกรรมอะไรใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่ทำได้เลยคือการใช้อินเทอร์เน็ต ผ่านเพจเฟซบุ๊กของ อบต. อย่างโครงการขยะแลกบุญเริ่มเผยแพร่ผ่านช่องทางนี้ พอเรื่องกระจายออกไปทำให้เข้าถึงสื่อทีวีทาง Thai PBS NBT และอีกบางรายการที่มาขอถ่ายทำกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่

นวัตกรรมใหม่ที่สืบเนื่องมาจากโครงการขยะแลกบุญ เกิดแนวคิด ที่จะไม่ถึงขยะที่บ้านยี่อแรง ซึ่งนำร่องเป็นชุมชนต้นแบบ 70 กว่าครัวเรือน ซึ่งทำยากเพราะชาวบ้านไม่เข้าใจแนวคิด โดยมีคำถามว่าถ้าคืนถังขยะแล้ว จะทิ้งขยะที่ไหน กว่าชาวบ้านจะคืนถังขยะให้ก็ใช้เวลาพอสมควร

“ในคำถามแห่งความสงสัย เราจึงได้หาวิทยากรมาให้ความรู้ กับชาวบ้าน เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ เมื่อเรียกคืนถังขยะแล้วก็มีการ มอบถุงดำให้ครัวเรือนละ 1 กิโลกรัม ถ้าใช้หมดจะใช้ถุงอะไรมาใส่ขยะ เพื่อนำมาทิ้งให้ อบต.ก็ได้ กำหนดทิ้งขยะก็เฉพาะทุกวันศุกร์ เวลา 06.00-08.00 น.โดยเอาถุงขยะมาวางหน้าบ้าน ริมถนน รถขยะก็จะ มาเก็บ” กิจกรรมนี้ประสบความสำเร็จจนทุกวันนี้ มีหลายส่วนไปดูงาน

“สิ่งที่เรียนจึงนำไปใช้ได้ แต่ก่อนเดินไปแบบลูกรูท่ง พอมาเรียนมี องค์ความรู้ มีเทคนิค ทักษะที่มากขึ้นสามารถนำมาใช้กับชุมชน”

ไบตุลมาลย์ อาแด คณะทำงานเล่าว่า หลังทำงานนี้สำเร็จ จะขยายจากหมู่บ้านยี่อแรงซึ่งเป็นต้นแบบไปยังชุมชนข้างเคียงให้ครบ ทั้ง 6 หมู่บ้านของตำบลยะรัง ขณะที่ยี่อแรงเองมีตำบลข้างเคียงเข้ามาดู

ความสำเร็จจากโครงการที่บ้านยี่แวงทำให้ตอบใจหลายส่วน ด้านสุขภาพ โดยเป็นหมู่บ้านจัดการสุขภาพ มีการชี้วัดการลดลงของ ไข้เลือดออกในระยะเวลา 2 เดือน หลังจากมีการบริหารจัดการขยะ จนถึงตอนนี้ไม่มีภาวะระบาดของไข้เลือดออกเพราะว่าการระบาดไข้เลือดออก มาจากขยะที่อยู่ใต้ถุนบ้านเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย

“รูปแบบการทำงานของเราก็มีคณะทำงาน มีการตรวจประเมิน เราให้ความสำคัญกับการกระตุ้นคนในพื้นที่ เราจะให้คนในพื้นที่มีความเป็นเจ้าของโครงการ ไม่ใช่ อบต.เป็นเจ้าของ ซึ่งมักเป็นความคิดเดิม ๆ ของคน เราเป็นแค่มือซ้ายมือขวาที่คอยช่วย แต่ชาวบ้านเองมาดำเนินการ”

เขาเล่าว่า สิ่งที่ได้ตอนมาเรียนกับโครงการพัฒนาศักยภาพฯ คือ ทางอาจารย์จะชี้เทคนิค ช่องทางในการทำงาน

“ตอนที่เราแชรไนไฟท์กรุป ไม่รู้ว่าจะไปตรงไหนต่อเราก็จอด แต่พออาจารย์มากระตุ้นว่าในส่วนตรงนี้สามารถแตกแขนงไปตรงไหน ได้อีก เป็นลู่ทางให้กับเราเติมความคิดให้อาจารย์ไม่ได้ชี้ว่าเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ ไม่ได้ครอบงำแต่ชี้ว่าถ้าเป็นอย่างนี้แล้วจะเป็นอย่างไรต่อให้เรา คิดเอง”

ไบตุลมาลัยกล่าวต่อว่า หลักสูตรที่มาเรียนทำให้ได้ในระดับหนึ่ง ตั้งแต่การที่ได้พัฒนาเพิ่มพูนความรู้ให้กับตัวเอง นำไปพัฒนาเครือข่ายเรา คนในพื้นที่ของเรา อย่างน้อยเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการทำงาน จัดการอะไรด้วยตนเองใน 7 โมดูลที่มาเรียนนั้นถือว่าน่าพอใจ ถ้าเต็ม 5 ก็ถือว่าอยู่ในระดับ 4 ในระดับ 5 นั้นถือว่าเราเอาไว้ในการพัฒนา และเพิ่มพูนความรู้ของเรา ช่องทางในการไปหาหรือทำงานของเราก็เดิน ไปตามช่องทางที่เราได้วางแผนไว้หรืออาจจะเพิ่มมากขึ้น

ฮาริซ เล่าต่อว่า การดึงชาวบ้านมามีส่วนร่วมโครงการมักใช้หลัก การทางศาสนาอิสลาม อย่างเช่นหลักของความสะอาด หลักการกิน หลักความเป็นอยู่ ฯลฯ

“ถ้าพูดถึงตัวนี้เขาเข้าใจ แต่ทักษะวิธีการที่เขาไม่รู้จะต้อง ทำอย่างไร เราก็ตอบให้องค์ความรู้กับเขาไป เราก็มีการเชิญวิทยากรลง ไปให้ความรู้กับเขา ไม่ว่าจะการคัดแยกขยะ หรือการที่นำขยะไปแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์” เขาเล่า ขณะเดียวกัน เขายังจัดพาชาวบ้านดูงาน การจัดการขยะที่อื่น เช่น ที่นาทอน จังหวัดสตูล ได้กลับมาวางกฎกติกา ของชุมชนขับเคลื่อนสมัชชาสุขภาพเพิ่มขึ้นมาอีกด้วย

“อาจารย์พงศ์เทพบอกว่า ทุกคนมีความรู้ อย่างกินอะไรส่งผล ต่อความอ้วน ถ้ารู้แล้วไม่สามารถปฏิบัติได้ ถามว่าเรามีปัญญาไหม ก็ไม่มี ที่แรกเราก็ไม่รู้หรือกว่านี่คือ Wisdom มันเป็นอย่างไร มาถึงตรงนี้ก็สว่าง วาบขึ้นมา”

วาทความคิดจากการเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ แบบนี้เอง มองว่าช่วยเป็นพลังเดินต่อไปได้ แทนที่จะย่ำอยู่ที่เดิม ขณะที่การ พาไปดูพื้นที่ประสบความสำเร็จ พร้อมกับให้ผู้เข้าร่วมวิเคราะห์ด้วยว่าพื้นที่ ยังมีจุดบอดตรงไหน หากเป็นบ้านของเราจะทำอย่างไร ทุกคนจะได้ช่วย กัน เป็นการเรียนรู้ชนิดที่เรียกว่าไม่ใช่คิดอยู่คนเดียว

ความรู้ที่ได้รับเมื่อนากลับไปพัฒนาโครงการขยะแลกบญุของ อบต.ยะรังสำเร็จและสามารถผลักดันเป็นนโยบายของ อบต. ขยายไปสู่ การเป็นตำบลสุขภาวะ เน้นสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน กาย จิต ปัญญา และ สังคม

“นายก อบต.ออกนโยบายคนยะรังรักสะอาด ในช่วงที่เราดำเนินโครงการขยะแลกบุญในช่วงแรก ๆ นายก อบต.เองก็มาเข้าโครงการพัฒนา ศักยภาพฯ ด้วยพอลงไปกำหนดนโยบายปี 2562 เป็นยะรังตำบลแห่ง สุขภาวะ”

“นายก อบต.ก็ให้โจทย์กับผมและทีมที่มาเรียนว่าจะต้องมาเรียน เพื่อเอาวิชาไปใช้ว่าตำบลสุขภาวะประกอบด้วยอะไรบ้าง”

สิ่งที่ฮาริซ หัวหน้าสำนักปลัด อบต.ยะรัง ขับเคลื่อนเกี่ยวกับตำบล สุขภาวะ หลังจากนั้นคือการเชิญผู้นำทุกภาคส่วนในตำบลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะโต๊ะอิหม่าม ผู้นำตาดีกา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. มาคุย ชี้แจง เกี่ยวกับตำบลสุขภาวะ ให้ผู้เข้าใจสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน โดยนำหลัก Ottawa Charter มาใช้ในการอธิบาย

มีการวางแผนงาน โครงการ และจะเริ่มดำเนินการในเดือน พฤศจิกายน 2561 โดยการขยายพื้นที่โครงการขยะแลกบุญไปทั่วทุก หมู่บ้านใช้ระบบแบ่งงานกัน อย่างเช่น

- สุขภาวะด้านร่างกาย เป็นหน้าที่ของทีมงาน อสม.
- สุขภาวะด้านจิตใจ เชิญผู้นำทางศาสนาช่วย
- สุขภาวะด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม เป็นหน้าที่ของ อบต.

“สมัยก่อน ทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกงาน คนมักคิดว่าเป็นงาน อบต. ผมว่าสิ่งที่เราถือว่าได้เกิดสิ่งใหม่ในชุมชนก็คือการสร้างแนวคิดใหม่ว่างาน ทุกงานไม่ใช่งานของ อบต. เราสร้างความรู้สึกละใหม่ให้กับชาวบ้านว่า งานนี้เป็นของเขานะไม่ใช่ของ อบต. อย่างที่มักจะคิดอย่างนั้นกันมา ถ้าเป็นงานของเขาเขาต้องมาช่วยมามีส่วนร่วม แต่ก่อนพอขยับจะทำ อะไรสักอย่างเขาจะบอกว่า อบต.นั่นแหละทำ ไม่ว่าจะเรื่องอะไรเขาก็โยน มาให้ อบต.”

การเปลี่ยนแนวคิดใหม่ ฮาริซใช้วิธีการพูดคุยทำความเข้าใจ บ่อย ๆ โดยเฉพาะทุกวันศุกร์วันละหมาดใหญ่ประจำสัปดาห์ที่ทีมงาน ของ อบต.ลงไปตามมัสยิดตามแผน 1 ศุกร์ 1 มัสยิด ลงไปทำความเข้าใจ โดยถ้าเป็นเรื่องสุขภาพ เราก็ให้ รพ.สต. และ อสม.ไปช่วยคุยร่วมกัน ถ้าเป็นเรื่องอื่นก็ให้โต๊ะอิหม่ามช่วย พยายาม สร้างคุบตะบะ (การบรรยายธรรม) ในวันศุกร์ แทรกเนื้อหาสุขภาพ ซึ่งประธานชมรมอิหม่ามรับว่าจะช่วยส่วนนี้ให้

“ผมจึงมองว่า การร่วมโครงการพัฒนา ศักยภาพฯ จึงเป็นการ มาเรียนแล้วเอาไปใช้จริง และเกิดผลแต่ถามว่าสำเร็จหรือยัง ก็ตอบได้ว่า ยังไม่สำเร็จผล เพราะความสำเร็จที่ตั้งไว้ไม่ใช่ความสะอาด แต่เราตั้งว่า ชุมชนต้องมองว่างานอย่างนี้เป็นงานของเขา ไม่ต้องรอให้ใครมาหยิบ มายื่นให้ เขาต้องมาทำไม่ใช่คนอื่น”

เขามองว่าการที่เขาามีส่วนร่วมและรู้สึกว่าเป็นงานของเขา นั้นแหละคือเป้าหมายความสำเร็จ

“ส่วนตัวตอนนี้ผมย้ายไปอยู่ อบต.บานา อ.เมือง ที่เดิมก็มีการ สถานต่อ ผมก็คัดเลือกคนให้ อบต.มาทำงานใหม่ สืบทอดงานที่ผมเคยทำ มาแล้ว สำหรับความรู้นี้จะติดตัวนำไปใช้ที่อื่นได้อีก ที่แห่งใหม่ผมนำ แนวคิดนี้ไปขับเคลื่อนโครงการสำนึกรักบ้านเกิด ยังผลักแนวคิดการสร้าง ความร่วมมือเพื่อให้ไปสู่จุดหมายเดียวกัน สิ่งที่ทำมีการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตผู้สูงอายุ การผลักดันชุมชนท่องเที่ยว” เขาเล่าส่งท้ายพร้อมเสนอว่า โครงการพัฒนา ศักยภาพฯ ควรจัดทบทวนความรู้ให้ผู้เคยเข้าร่วม อย่างน้อยปีละครั้ง เพราะเวลาที่ผ่านไป ก็มักลืม การทบทวน จะเกิดแรงบันดาลใจใหม่ขึ้นมาอีกสำหรับคนทำงาน

18

ต่อยอดความรู้ สู่เป้าหมาย

พื้นที่เทศบาลตำบลมะรือโบตก อำเภอกระแจะ จังหวัดนราธิวาสมีความรุนแรงเรื่องยาเสพติดอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งปัญหาเสพติดส่วนมากมีจุดเริ่มต้นมาจากบุนหรี ทั้งที่วิถีอิสลามซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ที่นี่การสูบบุหรี่เป็นสิ่งที่ไม่อนุมัติหรือฮารอม

“เราพร้อมกับ สสส.ในการขับเคลื่อนประเด็นบุนหรีเมื่อต้นปี 2560” **นุรุดดิน สุลัยมาน** ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขเทศบาลตำบลมะรือโบตกเล่า

ก่อนหน้านี้ **อาหมัด สาเมาะ** นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลมะรือโบตกพยายาม ลด ละเลิก บุนหรี ในหมู่พนักงานเทศบาลโดยเฉพาะผู้ชาย จึงประกาศให้พื้นที่เทศบาลทั้งหมดเป็นพื้นที่ปลอดบุนหรี 100% บุนหรีเป็นต้นทางของปัญหาเสพติดก็สามารถลดปัญหาเสพติดได้ระดับหนึ่ง

โดยกิจกรรมที่ขับเคลื่อนมาก่อนรับงบประมาณสนับสนุนจาก สสส.คือ

“

Ottawa Charter เป็นสิ่งที่นำไปใช้ได้มาก เพราะสามารถนำไปใช้กับกิจกรรมต่างๆ ได้ทั้งหมด สอดคล้องกับสิ่งที่ทำงานกับ สสส. เพราะว่า สสส ทำกับนโยบายสาธารณะ อย่างเช่นการกำหนดพื้นที่บุนหรี เราก็มองออกอย่างการสร้างกระแสไม่สูบบุหรี่ ถ้ามันเกิดขึ้นคนที่สูบบุหรี่ก็จะถูกแรงกดดันทางสังคมให้ลดจำนวนลงเอง ตอนที่ทำโครงการกับ สสส. เราก็ตั้งคำถามกับทีมงานว่าจะทำอย่างไร เราขาดความรู้ก็เลยตัดสินใจมาเรียน เราก็มาเรียนกัน 5 คนจากเทศบาลทั้งหมด

”

นุรุดดิน สุลัยมาน

- ทุกวันพุธมีการรับประทานอาหารกลางวันพร้อมกันให้แต่ละกอง เวียนเป็นเจ้าภาพในการจัดเตรียมอาหาร ก่อนรับประทานอาหารจะมีการให้โอวาทในเรื่องบุญและสุขภาพ มีกิจกรรมตักเตือนสั้น ๆ (ฮาลาเก๊ะ) หลังละหมาดอัสริ แนะนำ พูดคุยให้กำลังใจคนเลิกบุหรี่

- ทุก 10 วันของเดือน จะมีการออกไปยังพื้นที่และมัสยิด เพื่อรณรงค์การไม่สูบบุหรี่

- สอดแทรกการไม่สูบบุหรี่ในกิจกรรมสอนธรรมะทุกเดือน

การดำเนินการลดเลิกบุหรี่มีกลุ่มเป้าหมายในพนักงานเทศบาล แต่เป้าหมายหลักเราต้องการขยายไปสู่ชุมชน นายกเทศมนตรีจะมีโปรเจกเตอร์ออกไปฉายให้ชาวบ้านดูทุก 10 วัน เพื่อสร้างกระแส ทำให้ชาวบ้านหลายคนเลิกบุหรี่ได้

“ชาวบ้านคนหนึ่งเลิกบุหรี่แบบหักดิบได้ เขาก็เอาเงิน 1,000 กว่าบาทมาให้เราไปทำบุญ เขาบอกว่าเป็นเงินที่เหลือจากการที่เลิกบุหรี่ได้” นูรุดดีนเล่า ผลสำเร็จขยายผลมาเป็นเกิดครอบครัวที่ไม่สูบบุหรี่เรียกว่า “บ้านไร้ควัน” 120 กว่าหลังคาเรือน เอาบ้านไร้ควันมาเป็นไฮมสเตย์ เป็นแหล่งเรียนรู้ ให้เครือข่ายมาเรียนรู้ โดยเข้ามาพักในชุมชนในบ้านเหล่านี้

ในเขตเทศบาลมีบุคคลตัวอย่างที่เป็นผู้นำศาสนา ข้าราชการ เกษียณ ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น นอกจากนั้นเกิดพื้นที่ห้ามสูบบุหรี่ที่โรงเรียนเอกชน 1 แห่ง เกิดกระแสไม่สูบบุหรี่ในมัสยิด

“มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ผมไปละหมาดรายอ มีผู้ชายคนหนึ่งสูบบุหรี่ในมัสยิด กลุ่มสตรีก็ชี้ให้ดูเลยว่าทำไมไม่อ่านปายที่เตือนเอาไว้แล้ว อันนี้เป็นกระแสสังคมและเป็นสิ่งที่เราต้องการ เราต้องการขยายเป้าหมายไปในมัสยิดในพื้นที่ซึ่งมี 13 แห่ง ตอนนี้มี 5 แห่งที่ปลอดบุหรี่แล้ว”

ยังมีโรงเรียนตาดีกา 3 แห่ง ศูนย์เรียนกุรอาน 13 แห่งในพื้นที่ที่หวังจะขยายต่อยอด จะเพิ่มร้านสีขาวที่ไม่จำหน่ายบุหรี่ และร้านน้ำชาปลอดบุหรี่

ยังมีการจัดหลักสูตรให้ชุมชนร่วมขับเคลื่อน อย่างเช่นนำกลุ่มสตรีมุสลิมมาสอนแทรกในเรื่องนี้ จัดกลุ่มที่เข้มแข็งมาขับเคลื่อนอย่างกลุ่มอุลามาะ ซึ่งก็คือผู้รู้ ส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน กลุ่ม อสม. มาช่วยขับเคลื่อนประเด็นบุหรี่ จัดคลินิกเลิกบุหรี่โดย รพ.สต. ทั้งสองแห่งในพื้นที่มาช่วยผู้เลิกบุหรี่ ขณะที่การขับเคลื่อนวิถีทางวัฒนธรรม คือเราจะขับเคลื่อนจะมีการออกดาวะห์สัญจร โดยออกพื้นที่เผยแพร่ทุก 10 วัน เพื่อรณรงค์การไม่สูบบุหรี่

การเข้ามาร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้รุ่นที่ 2 ในฐานะกลุ่มปัจจัยเสี่ยงบุหรี่ปัตตานี นูรุดดีนมองว่าตรงนี้เป็นแหล่งความรู้ที่เราจะไปปรับใช้ได้กับงาน

“แม้ว่าผมเองก็เป็นศิษย์เก่าของสาธาณสุขศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรียนทางด้านนี้มาแล้ว แต่ความรู้ใหม่เป็นการต่อยอดตัวเราเอง เพราะแม้ว่าเราจะมีข้อมูลในพื้นที่ ความรู้ แต่ในเรื่องวิชาการ มีความเปลี่ยนแปลงก็ต้องเสริมความรู้”

เขาเล่าว่า Ottawa Charter เป็นสิ่งที่นำไปใช้ได้มากเพราะสามารถนำไปใช้กับกิจกรรมต่างๆ ได้ทั้งหมด สอดคล้องกับสิ่งที่ทำงานกับ สสส. เพราะว่า สสส. ทำกับนโยบายสาธารณะ

“อย่างเช่นการกำหนดพื้นที่บุหรี่ เราก็มองออกอย่างการสร้างกระแสไม่สูบบุหรี่ ถ้ามันเกิดขึ้นคนที่สูบบุหรี่ก็จะถูกแรงกดดันทางสังคมให้ลดจำนวนลงเอง ตอนที่ทำโครงการกับ สสส. เราก็ตั้งคำถามกับทีมงานว่าจะทำอย่างไร เราขาดความรู้ก็เลยตัดสินใจมาเรียน เราก็มาเรียนกัน 5 คนจากเทศบาลทั้งหมด”

ที่มาเรียนด้วยกันเป็นกลุ่มทำงาน รวมทั้งนายอหัมมัด สาเมาะ นายกรัฐมนตรีเทศบาลตำบลมะริอโบตก ก็มาเข้าเรียนด้วยครั้งนี้ สามารถนำหลักการความรู้ไปนำเสนอผลงานในเวทีใหญ่ๆ ของ สสส. และงานอื่นตามมาหลายรายการ

เขายอมรับว่าตอนแรกที่มีงานต่างมิดแปดด้าน ทางการจัดการ ในการทำโครงการต่างๆ โดยไม่รู้ว่าจะไปทางไหน ไม่รู้จะไปอย่างไร จนกระทั่งเมื่ออาจารย์พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ ผอ.สจรส.ได้สโคปว่า “เราอยู่จุดไหน เราจะไปอย่างไร” เท่านั้นเอง ก็เกิดความเข้าใจ

“บางที่เราทำงานอยู่แต่ไม่รู้จะไปต่ออย่างไร พอเรามาตรงนี้ เท่ากับเราได้ GPS ของตัวเอง เรารู้ว่าเราอยู่ตรงไหนและกำลังจะไปไหน เราจะกำหนดถูกว่าเราเดินทางมากี่กิโลแล้ว เป้าหมายไปไหน ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ดีมากๆ มันบูรณาการกับทุกสิ่งที่เราทำและเรามี มันก็ใช้ได้หมดเราเห็นทิศทางที่ชัดเจนและคิดว่าเรากำลังเดินไปถูกต้องตามทางนั้น จากสิ่งที่ได้มาเรียนเราก็เอาสิ่งนี้กลับไปให้กับชุมชนต่อ ชุมชนก็สร้างสังคมที่ดีขึ้นมา”

สิ่งที่ได้จากการเรียนแล้วนำไปใช้ เขามองว่าหลายอย่างที่ยังไม่รู้ก็มีความชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะในการทำงาน บทบาท หน้าที่ การพูดคุยกับชาวบ้านเมื่ออ้างหลักการ เหตุผล ที่ชัดเจนจากองค์ความรู้ ความเชื่อถือก็จะเพิ่มมากขึ้น

“อย่างการสูบบุหรี่เขาก็รู้ว่าไม่ดี แต่การไปยุ่งจุดว่าอันตรายอย่างไร เมื่อเรามีหลักการก็สามารถไปสร้างความตระหนักให้เขามากขึ้น”

ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขเทศบาลตำบลมะริอโบตกมองว่าการมาเรียนกับโครงการพัฒนาศักยภาพฯ เปรียบกับอาจารย์ผู้สอนเป็นโค้ช อาจารย์ผ่านประสบการณ์ในแนวทางนี้ย่อมรู้ดีว่าปัญหาที่ต้องเจอ มีอะไรบ้าง เมื่อเขารู้มากกว่าและเต็มใจถ่ายทอดให้เขาทุกอย่างที่ได้ไปใช้งาน โดยไม่ได้เอาแค่ส่วนใดส่วนหนึ่ง แต่ก็เป็นการประชุมประสาน ที่ลงตัวของแต่ละคน

ความรู้ที่มาเรียนกับ สจรส. นอกจากได้กับคนที่มาอบรมโดยตรง ยังนำไปพัฒนากลุ่มทีมงานเกี่ยวข้องอย่างผู้นำศาสนาที่จะอ่านคุตะบะ (เทศนาธรรม) ทุกวันศุกร์ โดยเฉพาะนโยบายของเทศบาลตำบลมะริอโบตก โดยเฉพาะนายกเทศมนตรีได้ประกาศตัวว่าจะใช้ศาสนา นำการเมือง ก็ใช้หลักการนี้

หลังจากเรื่องบุหรี่ยุติ เทศบาลตำบลมะริอโบตกมีแผนจะเคลื่อนโครงการแก้ปัญหาหนักสูบน้ำใหม่ในกลุ่มเยาวชน โดยชวนสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่มาทำงานร่วมกันขับเคลื่อนประเด็นยาเสพติด โดยรับการสนับสนุนจาก สสส. เพื่อขับเคลื่อนการไม่สูบบุหรี่กว่า 10 โครงการ ล้วนได้รับการตอบรับจากชุมชน นอกจากนั้นมีการขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อม

“ผมมองว่าทุกอย่างหลักการมันดี แต่ผลสำเร็จจะเกิดก็ไม่ใช้เราคนเดียวเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ เราต้องอาศัยภาคี ไม่ว่าชุมชน ผู้นำองค์กรต่างๆ ต้องมามีส่วนร่วม ทุกโครงการมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ เพียงแต่เราจะแก้มันอย่างไร”

นรูตดินกล่าวต่อว่า การที่เรามาอบรมหลักสูตร สจรส. ทำให้คำพูดของตัวเองมีน้ำหนักในการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และชาวบ้าน แม้อาตำแหน่ง ผอ.กองสาธารณสุขมีความน่าเชื่อถือทางสุขภาพอยู่แล้วก็ยิ่งสร้างความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้นไปอีก

“เราจบมาทางนี้อยู่แล้ว ก็ยิ่งให้เขาเชื่อถือเพราะถือว่าเป็นการอัปเดตข้อมูล เราชูมัยี่สิบปี มารับอะไรใหม่ๆ ไปต่อยอด ยิ่งในยุคที่ทุกอย่างทุกอย่างเปลี่ยนแปลงเร็วมาก เราได้ความใหม่ความสดกลับไปทำงานเติมเต็มในสิ่งที่ยังขาดอยู่ ชาวบ้านก็จะได้ตรงนี้ผ่านเรา”

สุดท้ายเขามองว่าการจัดหลักสูตรนี้ดีอยู่แล้ว แต่อยากให้ผู้จัดได้สื่อสารเรื่องนี้ให้ถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ได้รับความรู้ผ่านสื่อต่างๆ เพราะมองว่าหลายพื้นที่ยังขาดโอกาสเหล่านี้ คนที่รู้เรื่องแบบนี้ยังเป็นการภายใน หลายกลุ่มมองว่ายังขาดโอกาสดี ๆ

19

นำมหาวิทยาลัย ลงสู่ชุมชน

อาจารย์อับรอฮิม สารีมาแซ อาจารย์ประจำคณะวิทยาการ
จัดการ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ เล่าว่า การทำงาน
กับ สสส. มีจุดเริ่มต้นมาจากทางคณะวิทยาการจัดการมีโครงการ
เกี่ยวกับการรณรงค์การอ่าน พื้นที่กะลุวอ นราธิวาส เป้าหมายเด็ก
มุสลิมในชุมชนที่ไปเรียนตาติกาในวันเสาร์-อาทิตย์ ได้ไปทำ
หลักสูตร ทำสื่อการเรียนรู้ พัฒนาให้เด็กได้อ่านมากขึ้น

“พอทาง สจรส. จัดโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย
สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้รุ่นที่ 1 เราเห็นว่าน่าสนใจก็ส่งคนมาเข้า
โครงการ แต่พอมาเข้าร่วมเราพบว่า ได้นำความรู้ไปใช้กับโครงการอื่น
ที่ไม่เกี่ยวกับโครงการรณรงค์การอ่านโดยตรง”

อาจารย์อับรอฮิมเล่าว่า เมื่อผ่านการอบรมผ่าน 5 โมดูล
ทีมได้ทำงานให้มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ได้ไปทำ MOU กับ
มูลนิธิรากแก้วซึ่งมีบทบาทดูแลศักยภาพของนักศึกษาที่ลงไปทำงาน
กับชุมชน ภายใต้มูลนิธิปิดทองหลังพระ

“

งานอาจารย์คือ สอน วิจัย และบริการวิชาการ
การมาเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพ
สิ่งที่ได้ประโยชน์สำหรับเขาคือ
การเอาความรู้ไปเป็นงานบริการวิชาการ
สำหรับในการเรียนการสอน
ได้เอากระบวนการที่ได้จากหลักสูตร
ไปปรับกระบวนการในรายวิชา

”

อาจารย์อับรอฮิม สารีมาแซ

มูลนิธิรากแก้วมีความต้องการลงไปพัฒนาพื้นที่โดยเลือก Area Base ที่หมู่บ้านปุตะ ตำบลละหาร อำเภอยี่งอ มีเป้าหมายทำงานทั้งตำบล 8 หมู่บ้าน แต่เริ่มต้นที่บ้านปุตะ

ทีมงานจากมหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์ที่ผ่านหลักสูตรพัฒนาศักยภาพของ สจรส. มีโอกาสไปทำแผนชุมชนที่บ้านปุตะ ตกลงจะทำแผนเพื่อให้ได้ข้อมูลมีการคุยกันว่า เราจะออกแบบเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูล

“ความรู้ทั้งหมดก็ได้มาจากหลักสูตรทั้ง 5 โมดูล เพราะเราอบรมตั้งแต่เครื่องมือ เอาไปใช้เก็บข้อมูลในพื้นที่ เรื่องของการสื่อสารการทำงานแบบเครือข่าย เพราะฉะนั้นตอนเราจะไปลงเราก็ไปทำงาน

ร่วมกับ อบต.ละหาร โชคดีที่ประสานตรงนี้ได้ง่าย ขณะที่มูลนิธิรากแก้วต้องการให้เรามีส่วนร่วมกับหน่วยงานรัฐส่วนอื่นด้วย”

หลังจากทีมงานลงพื้นที่ได้แผนแล้ว มีการสร้างเครื่องมือให้นักศึกษาลงไปเก็บข้อมูลด้านรายได้ รายจ่าย หนี้สิน การประกอบอาชีพต่างๆ และยังมีเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถาม อีกส่วนหนึ่งลงไปทำประชาคม ส่วนที่สองโฟกัสเฉพาะกลุ่มอย่างกลุ่มอาชีพ เพื่อให้ได้แผน

“พอได้แผนเราเชิญทุกคณะในมหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์มาฟังว่า การที่นักวิชาการจะมีบทบาทบริการวิชาการในพื้นที่ จากข้อมูลที่ได้มาจะเป็นไปในแนวทางใด”

มีการออกแบบ 11 โครงการมาเสนอให้คณะกรรมการมหาวิทยาลัย ซึ่งภายหลังจัดกลุ่มใหม่เป็น 7 โครงการ โดยทุกคณะไม่ว่าแพทยศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เกษตรศาสตร์ วิทยาการจัดการศิลปศาสตร์ และสถาบันอาหรับ ก็ได้มีบทบาทเป็นเจ้าภาพหลัก และเจ้าภาพรองในแต่ละโครงการ

“ยกตัวอย่างคณะวิทยาการจัดการของผมจะได้โครงการหลักคือการเพิ่มรายได้ โดยมีคณะเกษตรและคณะวิทยาศาสตร์มาช่วย เพราะว่าในโครงการเพิ่มรายได้ คณะเกษตรเขาจะไปดูเรื่องการปลูกพืชผักในพื้นที่ ส่วนคณะวิทยาศาสตร์ เขาจะไปดูเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ”

เขาเล่า และผลมาจากแผนในข้างต้น คณะวิศวกรรมศาสตร์มองเห็นปัญหาการบริหารจัดการน้ำ แก้ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง คณะพยาบาลไปคิดเรื่องจากปัญหาที่เคยทำแผนว่าด้วยปัญหาเด็กแว้นซ์โรคต่างๆ ผู้ป่วยติดเตียง คณะเกษตรศาสตร์เข้าไปส่งเสริมการปลูกพืช โดยหาพื้นที่กลางเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชนด้วย สถาบันอาหรับคู่เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

อาจารย์อิบรอฮิมเล่าว่า ทุกคณะในมหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์ จึงต้องบรรจุแผนโครงการที่ต้องไปพัฒนาตรงนี้ โดยเมื่อ

ทุกคณะทำโครงการเสร็จมหาวิทยาลัยก็จะเอาเข้าสู่สภามหาวิทยาลัย โดยที่ทีมงานของเขาที่ผ่านการพัฒนาศักยภาพฯ ทำหน้าที่รับผิดชอบหลัก ในการเป็นผู้นำ นักวิชาการ ลงสู่ชุมชน โดยเฉพาะโอกาสที่มหาวิทยาลัย ครอบรอบ 13 ปี แผนการทำงานนี้จะเป็นระยะยาว 9-12 ปี ซึ่งจากปุตะ เป็นพื้นที่นำร่อง ก็จะขยายเป็นระดับตำบลละหาร

“เราพบว่าที่ผ่านมาคณะไหนจะทำงานแนวนี้ก็จะไปกันเอง แต่พอมาอบรมนี้ ส่วนหนึ่งก็คือเราใช้ความรู้ที่เราทำงานแบบเครือข่าย” เขากล่าวว่า การที่ได้มาเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ทำให้ทีมได้รับความไว้วางใจให้มาทำงานตรงนี้ นับเป็นงานใหญ่เพราะเป็นงานที่ทำ MOU กับมูลนิธิธรรมาภิบาล

“ตอนแรกเราก็ไม่กล้ารับปาก แต่เมื่อเขาบอกว่าเมื่อเราไปเรียน เรื่องพวกนี้มาแล้วกับโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ก็ให้ทีมเราเป็นคนนำ โดยสิ่งที่เราหยิบไปใช้ก็คือการบริหารจัดการโครงการ ซึ่งในนั้นมันก็มี เรื่องการจัดทำแผน เป็นต้น”

ปัญหาของชุมชนนราธิวาส ที่อาจารย์อิบรอฮีมมอง เห็นว่า อาจจะมีหน่วยงานที่ลงไปเยอะ ไม่ว่าจะหน่วยงานราชการหรือภาคประชาชน แต่มองเห็นว่ามักเป็นการทำงานฉาบฉวยตามภารกิจ ไม่ต่อเนื่อง เมื่อหน่วยงานออกมาแล้วก็ไม่ได้สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนยืนหยัด ด้วยตัวเอง

“จากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องไม่วารองนายก อบต. กำนัน เขาสะท้อนว่าปัญหาการพัฒนา ก็จะเป็นแบบเดิมคือภาครัฐที่เข้ามาแล้ว จากไปไม่ต่อเนื่อง”

เขาจึงมองว่า ในระยะยาวที่ทำกับมูลนิธิธรรมาภิบาลต้องการพัฒนา ในพื้นที่ โดยเราไปสร้างกระบวนการให้เขามาเรียนรู้ร่วมกันกับมหาวิทยาลัย กับหลาย ๆ โครงการที่ลงไป พอหมดช่วงโครงการ ชาวบ้านต้องสามารถ

ดำเนินการต่อได้เองในระยะยาว 8-9 ปีจะมองเห็นพัฒนาการและ ถ้าสำเร็จก็ขยายไปที่อื่นได้

“มหาวิทยาลัยเองซึ่งเปิดใหม่ การที่ลงไปช่วยเขาก็ต้องพัฒนา ตนเองก่อนทั้งอาจารย์และนักศึกษา แต่เราพบว่าการยอมรับใน มหาวิทยาลัยมีมากขึ้นเป็นลำดับ”

ระหว่างนักวิชาการกับชาวบ้านที่ยังคิดต่างกันเขามองว่า ตัวชาวบ้านเองไม่เข้าถึงคุยกันไม่รู้เรื่อง ขณะที่นักวิชาการเองมีภาระงาน ที่ต้องรับผิดชอบมาก การลงไปยังชุมชนมีน้อย ยกเว้นรูปแบบของการ ทำ MOU หรือรูปแบบของโครงการที่เป็นภารกิจหนึ่งของงานที่ลงไปทำ ยกตัวอย่างอำเภอมะนิลาของมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งเป็น MOU ของมหาวิทยาลัยกับตำบลกะลุวอเหนือ เป็นเรื่องที่ต้อง เคลื่อนไปด้วยกัน และจำเป็นต้องใช้เวลา

อย่างไรก็ตามพอไปทำแผนให้ชาวบ้านสะท้อนวิธีการแนวทาง ก็หันมาหาวิธีการใหม่ ๆ มาใช้

“ถ้ารู้จักชวนให้เขาได้ประโยชน์มาทำในสิ่งที่ดี ๆ เรามีส่วนจุด ประกายให้เขา เพราะส่วนมากเขาก็มองไม่ออกว่าจะทำอย่างไร ก็จะคิด อยู่แบบเดิม”

อาจารย์อิบรอฮีมมองว่า นักวิชาการต่างถนัดสนใจแต่ละเรื่อง กันไป แต่หากมองกระบวนการที่นักวิชาการลงชุมชน ส่วนการเข้าถึงข้อมูล ชาวบ้านจริงเป็นเรื่องยากสำหรับนักวิชาการถ้าชาวบ้านไม่ไว้วางใจ ก็อาจ ได้ข้อมูลที่ไม่วางใจก็ได้

“อย่างตอนที่ลงไปปุตะเมื่อเราลงไปสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เราได้ข้อมูลแบบหนึ่ง แต่เมื่อไปถามชาวบ้านกลับได้ข้อมูลอีกแบบ เพราะฉะนั้นในกระบวนการอาจต้องใช้หลายเทคนิค อย่างเช่นเราต้องไป เก็บข้อมูลตามครัวเรือนด้วย การให้ได้ความเป็นจริงก็ต้องใช้หลายเทคนิค และหลายวิธีการ”

ที่ผ่านมาภาครัฐใช้วิธีมาให้แล้วก็ไป ไม่เคยสร้างกระบวนการเรียนรู้และฝึกให้เขาพึ่งตัวเอง ทำให้เขาเคยชินในแนวคิดใหม่เขาเห็นว่าว่าการที่รัฐลงมา มาช่วยให้เข้มแข็งทุกฝ่ายต้องร่วมกัน ไม่ได้มาให้แล้วก็ไปแล้วก็จบ

เขาว่าถ้าสามารถสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจว่าที่ลงไปจะมาช่วยกัน ไม่ใช่ไปเพราะอีกฝ่ายมาทำงานส่วนตัว ต้องเข้าใจว่ามาช่วย แต่ชาวบ้านต้องทำอะไร อันนี้จะเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แต่ในเชิงรายละเอียดของพื้นที่ก็ไม่เหมือนกันอีก ชุมชนบางแห่งมีปัญหาการเมืองภายในชุมชน ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม

“มันต้องเกิดกิจกรรมที่ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกันนั่นแหละ เขาถึงจะมาช่วย ถ้าสิ่งนี้เกิดประโยชน์กับชุมชนและตัวเขา เขาก็จะมาช่วยกันทำ”

เขาเล่ากรณีตัวอย่างที่ปุตะ มีแท็งค์น้ำขนาดใหญ่แต่ไม่ได้ใช้งาน ทั้งที่หน้าแล้งหมู่บ้านขาดแคลนน้ำ เขามีเงินในการซื้อวัสดุอุปกรณ์แต่ไม่มีเงินค่าจ้างแรงงานตรงนี้ จึงชวนชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจทำ เพราะต่างได้ประโยชน์ร่วมกัน

อาจารย์อิมบรอฮิมเล่าว่า หลักๆ ที่เขาได้จากโครงการพัฒนาศักยภาพฯ คือเอาสิ่งที่มาเข้าโครงการไปทำแผนให้มหาวิทยาลัย ขณะที่งานอาจารย์ คือ สอน วิจัย และบริการวิชาการ การมาเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพฯ สิ่งที่ได้ประโยชน์สำหรับเขาคือการเอาความรู้ ไปเป็นงานบริการวิชาการ สำหรับในการเรียนการสอนได้เอากระบวนการที่ได้จากหลักสูตรไปปรับกระบวนการในรายวิชาภาวะผู้นำ

“อันนี้ก็ได้อะไรจากการเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพอาจารย์ที่อยู่ในทีมผมที่สอนวิชาการบริหารจัดการโครงการและอีกท่านสอนการประเมินผลโครงการเขาก็เอาไปใช้ จนเราสามารถบูรณาการวิชา

พวกนี้” อาจารย์ก็สั่งงานให้นักศึกษาที่เรียนลงไปทำโครงการกับชุมชน เด็กก็ออกแบบโครงการลงไปทำในชุมชน อาจารย์ลงไปประเมินติดตาม อันนี้ก็มองว่า เอามาบูรณาการกับสิ่งที่ทำอยู่ได้”

ขณะที่งานด้านวิจัยเขาเล่าว่ากำลังคิด ทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพราะทีมงานลงไปปฏิบัติอยู่แล้ว

อาจารย์อิมบรอฮิมมองว่าหลักสูตรพัฒนาศักยภาพของ สจรส. เวลาส่วนมากยังอยู่ในห้องประชุม มีเพียงโมเดลเดียวที่พาลงพื้นที่ ถ้ามีปฏิบัติการให้ฝึกจริง ทำจริงมาก ทุกโมเดล น่าจะเกิดผลที่ดีกว่า อีกอย่างคือปัญหาความแตกต่างหลากหลายของคนที่เข้ามาอบรมในหลักสูตรเดียวกัน

20

ออกแบบหลักสูตร จากเครือข่าย

การดำเนินงานรอบ 15 ปีที่ผ่านมาภายใต้ยุทธศาสตร์ “สามพลัง” คือ พลังปัญญา พลังสังคม และพลังนโยบาย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ขับเคลื่อนด้วยภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนและพื้นที่

พ.ศ.2559 สสส.มีนโยบายการส่งเสริมและสร้างโอกาสให้ภาคีเครือข่ายในการขยายงาน โดยเฉพาะการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และขีดความสามารถในการสร้างเสริมสุขภาพของบุคคล กลุ่ม และองค์กร เพื่อนำความรู้มายกระดับการพัฒนาและขยายผลการขับเคลื่อนงานเชิงรุก ตลอดจนหนุนเสริมการพัฒนาระบบกลไกและนวัตกรรมทางสังคม ให้มีความสอดคล้องกับนโยบายสาธารณะที่สำคัญเพื่อขยายฐานผู้รับประโยชน์โดยตรง ลดความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ โดยนำทุนความรู้และทุนทางสังคมที่เป็นต้นแบบที่ดีนำไปขยายผลและบูรณาการเชื่อมโยงข้ามภาคส่วน เกิดกลไกขับเคลื่อนหลักของเครือข่ายนักสร้างเสริมสุขภาพ (Key Driver) ซึ่งเป็นภาคีเครือข่ายและคนทำงานทางสังคมในระดับพื้นที่ ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

“

การร่างหลักสูตร
เราก็เชิญภาคีเครือข่ายมาร่วมออกแบบ
เชิญคนที่เราจะเข้าร่วมจะมีข้อเสนอว่าให้เราจัดอย่างไร
ระยะเวลา กระบวนการ
หลักสูตรควรเป็นอย่างไร
เชิญใครมาเป็นวิทยากร

”

ดร.เพ็ญ สุขมาก

เป็นที่มาของ “โครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส. ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้” ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ศจรส.ม.อ.) ร่วมกับ คณะแพทยศาสตร์ ม.อ. ยึดหลักการออกแบบความคิดการสร้างเสริมสุขภาพ ตามกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) ที่เน้นกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพ 5 ประการ คือ

- 1) การกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อการมีสุขภาพที่ดี
(Build Healthy Public Policy)
- 2) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ
(Create Supportive Environment)
- 3) การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
(Strengthen Community Action)
- 4) การพัฒนาศักยภาพของคน
(Develop Personal Skill)
- 5) ปรับระบบบริการสุขภาพ
(Reorient Healthy Services)

ดร.เพ็ญ สุขมาก อาจารย์ประจำสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ศจรส.ม.อ.) เล่าว่า โครงการนี้ทาง สสส. เอง อยากดำเนินการเต็มพื้นที่ทุกภาค แต่ภาคอื่นยังไม่พร้อม จึงมาลองทำที่ภาคใต้เพื่อนำร่อง กำหนดระยะเวลา 2 ปี ระหว่าง 15 ตุลาคม 2559-15 ตุลาคม 2561

ช่วงแรกเมื่อทาง สสส. ต้องการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย ได้มาคุยกับทาง ศจรส. และคณะแพทย์ฯ ม.อ. เรื่องหลักสูตรการพัฒนา ศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส. ก็ได้ข้อสรุปว่า หลักสูตรของการจัดการ ความรู้ ทางคณะแพทย์ฯ จะเป็นผู้ดำเนินการ สำหรับ ศจรส. เข้ามา รับผิดชอบหลักสูตรการพัฒนา ศักยภาพภาคีเครือข่าย 7 เรื่องหลัก คือ

การสร้างเสริมสุขภาพ การจัดการบริหารโครงการ ภาวะผู้นำ เครือข่าย การสื่อสาร เพื่อสร้างเสริมสุขภาพ และการพัฒนาที่ยั่งยืน

“กระบวนการร่างหลักสูตรเราก็เชิญภาคีเครือข่ายมาร่วมออกแบบ เชิญคนที่ จะเข้าร่วมมาให้ข้อเสนอว่าเราจะจัดหลักสูตรอย่างไร ระยะเวลา กระบวนการ หลักสูตรควรเป็นอย่างไร เชิญใครมาเป็นวิทยากร ก็ได้มา เป็นหลักสูตรรุ่นแรกโดยใช้แกนเนื้อหาของ สสส. ที่ให้มา แต่ก็ปรับตาม ข้อคิดเห็นของคน ที่เข้าร่วมไปเยอะเหมือนกัน”

ดร.เพ็ญเล่าว่า กรอบคิดสำคัญต่อเรื่องนี้ประกอบด้วย

1. อยากได้หลักสูตรที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพที่สอดคล้อง กับศักยภาพของภาคีเครือข่ายเดิมของ สสส. โดยดูว่าคนที่ทำงานรับทุน อยู่กับ สสส. ในพื้นที่ ควรได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างไร

2. เพื่อพัฒนาขีดความสามารถและยกระดับภาคีเครือข่ายให้เป็น นักพัฒนาเสริมสร้างสุขภาพในพื้นที่ เพราะมองเห็นว่าแต่ละคนทำงาน ด้านนี้อยู่แล้ว แต่โครงการ สสส. ก็มีหลากหลายโครงการฯ ต้องไป ยกระดับเขาเป็นนักสร้างเสริมสุขภาพให้ได้ แม้ว่าบางคนไม่ได้อยู่ใน การทำงานสายสุขภาพมาก่อน

3. สร้างระบบกลไกการพัฒนาศักยภาพของภาคีเครือข่าย ตามภารกิจของ สสส. โดยวางกลุ่มเป้าหมาย

- ต้องเป็นภาคีหลักของ สสส. เป็นคนที่รับทุน สสส. ในพื้นที่ ภาคใต้ ซึ่งมีอยู่ราว 3,000 โครงการ

- กลุ่มเป้าหมายรองจะเป็นคนอื่นก็ได้ที่สนใจมาเรียนรู้

“เกณฑ์คัดเลือกคนเข้ามาร่วมโครงการของเรา ถ้าเป็นภาคี เครือข่ายของ สสส. ต้องมาเป็นทีมใน 7 หลักสูตร 4 ไม่น้อย ต้องเข้าร่วม ทุกครั้ง ในทีมต้องประกอบด้วย คนเขียนโครงการ ภาควิชาการในพื้นที่ ภาคประชาสังคม ท้องถิ่น เป็นต้น เรายึดเอาตามกรอบ โดยพลังของ สสส. หากเป็นเรื่องยากต้องมีภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาครัฐในท้องถิ่นมาด้วย”

ดร.เพ็ญเล่าและพบว่า โครงการรุ่นแรกมีการรวมทีมละ 3-5 คน มาเรียน เมื่อรวมกับภาคที่สนใจด้วยประมาณ 80 คน

หลักสูตรที่ สจรส.ออกแบบเป็นพลวัตรปรับเปลี่ยนได้ตาม คุณลักษณะของผู้เข้าร่วม โดยรุ่นแรกผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นระดับผู้นำของ ภาคีเครือข่ายพื้นที่ภาคใต้ เลือกภาคีจากปัญหาสำคัญของภาคีได้ 4 เรื่อง

- ความมั่นคงด้านอาหาร
- ความมั่นคงทางมนุษย์
- ความมั่นคงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติ
- ความมั่นคงทางสุขภาพ

“เรามีฐานข้อมูลภาครีบบทุน สจรส.อยู่แล้ว เวลาคัดเลือกคน เข้าอบรม ก็ดูว่าแต่ละเครือข่ายใครทำอะไรอยู่ก็ติดต่อเข้ามาอบรม”

มีความคาดหวังจากคณะทำงานโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ว่ารุ่นแรกที่เป็นระดับหัวของเครือข่ายน่าจะกลับเอาความรู้ไปถ่ายทอดให้กับคนที่ทำงานเครือข่ายในพื้นที่หรือเป็นที่ปรึกษากับเครือข่ายหรือ กลุ่มเล็ก ๆ

เมื่อถึงรุ่นที่ 2 ผู้มาเข้าร่วมโครงการเป็นผู้ปฏิบัติ ผู้รับทุนขนาดเล็ก การเรียนรู้เน้นให้เขานำสิ่งที่ทำอยู่มาเป็นกรณีศึกษา

“เรามองว่าคนที่เข้าร่วมควรได้รับการพัฒนาศักยภาพเท่าที่จำเป็น เท่านั้น เป็นไปไม่ได้ที่เขาจะเก่งทุกเรื่อง บางคนไม่เก่ง IT แต่เก่งเรื่อง เครือข่าย เราก็เน้นยกระดับเรื่องเครือข่าย เรื่องที่เขาทำอยู่แล้วต้องเก่งขึ้น”

การมาเรียนกับโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ที่ สจรส.จัดนั้นไม่ได้ เน้นมานั่งฟังบรรยาย แต่มี Workshop โดยใช้ตัวงานของผู้มาเข้าร่วม กำลังดำเนินการอยู่ อย่างเช่น ใครทำเรื่องปัจจัยเสี่ยงก็ให้เขาส่งการบ้าน ว่าโครงการ กิจกรรมที่เขาทำมีอะไรอยู่บ้างเพื่อทบทวน ต่อกรอบแนวคิด ในสิ่งที่เขาทำว่าสอดคล้องกันอย่างไร

ดร.เพ็ญเล่าว่า ในการเรียนเรื่องต่างๆ ทุกคนมีโอกาสใช้กรอบ แนวคิดไปพิจารณาโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่เทียบกับทฤษฎีว่ามีจุดเด่นจุดด้อยดีไม่ดีตรงไหนควรปรับอย่างไร ซึ่งส่วนนี้นับว่าเป็นกิจกรรม ที่มีอยู่ตลอดเวลาในโครงการฯ

“การเชื่อมกับงานที่เขาทำอยู่เป็นการเสริมศักยภาพความเข้มแข็ง ให้เขาที่มีอยู่แล้วมากกว่าส่วนที่ขาด เราก็ไปพัฒนาในเรื่องที่เขาเก่ง เพิ่มขึ้น ใช้กรณีศึกษาเป็นตัวอย่างประกายให้เกิดการขยายผล เพราะ งานที่เขาทำอยู่มีปฏิบัติการดี ๆ อยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว”

ช่วงที่เรียนในโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ดร.เพ็ญเล่าว่า ยังมีการ เน้นการมีส่วนร่วม การเชื่อมร้อยเครือข่าย เน้นเอ็มพาวเวอร์การเสริมพลังของผู้เข้าร่วมในการยกระดับงานของเขาไปสู่นโยบาย โดยจะบอก เสมอว่าหากต้องการยกระดับงานไปสู่นโยบายจะใช้เครื่องมืออะไรบ้าง อย่างเช่น ธรรมนูญสุขภาพ สมัชชาสุขภาพ การประเมินผลกระทบ ทางสุขภาพ ให้เห็นภาพการทำงานบูรณาการกับส่วนต่าง ๆ

ผลจากการดำเนินการโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส.ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ในรุ่น 1 เห็นความเปลี่ยนแปลงในหลาย เครือข่าย

“เมื่อได้ความรู้ไปก็ทำให้เขาเก่งขึ้น อันนี้ไม่ได้ประเมินโดยตรง แต่เรารับทราบผลการทำงานจากที่เขากลับไปทำจริงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของความรู้เป็นสิ่งที่เขาได้ เราประเมินว่าเขาทำอะไร อย่างเครือข่าย ปัจจัยเสี่ยงและท้องที่เขาก็ชี้ชัดว่าเขาทำยุทธศาสตร์ เขาไปแปลงเป็นการ ปฏิบัติทำในพื้นที่ได้”

การวัดผลนอกจากการผ่านหลักสูตร นอกจากต้องเข้าเรียน ครบทุกครั้งยังมุ่งการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์จริงซึ่งพบว่าบางกลุ่ม นำไปปรับกิจกรรมของโครงการ บางเครือข่ายกิจกรรมมีอยู่เรื่องเดียว แต่พอมาร่วมด้วยกรอบ Ottawa ที่กว้างขึ้นก็นำไปประยุกต์ใช้

“กรณีท้องที่อำเภอโคกโพธิ์ ปัตตานี ตอนแรกทำโครงการ สสส.อยู่แล้ว พอมาร่วมกรอบแนวคิด Ottawa Charter ก็ทำนโยบาย สาธารณะ ปรับสภาพแวดล้อม เอาแนวคิดพวกนี้ไปใช้”

ดร.เพ็ญมอองว่า โครงการพัฒนาศักยภาพฯ ต่างจากการอบรม ของ สสส. ที่จัดอยู่ทั่วไปอย่างเห็นได้ชัดกล่าวคือ

1. มีประเด็นในพื้นที่ และผู้เข้าอบรมต้องดึงภาคีที่ทำงานมาด้วย มองถึงการนำเอาความรู้ไปใช้ในการขับเคลื่อนร่วมกัน เป็นกลยุทธ์หนึ่ง ที่ให้ความสำคัญกับการมาเป็นทีม เพื่อกลับไปขับเคลื่อนเป็นทีม หลายแห่งสามารถดึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มาร่วมได้ และบางแห่ง นายก อบต.มาร่วมครบตลอดหลักสูตร

2. ชุดหลักสูตรไม่ได้มุ่งจะเติมส่วนขาด แต่มุ่งจะทำในเรื่อง ที่เขาเก่งอยู่แล้วให้เก่งขึ้น สำหรับเรื่องที่เขาไม่เก่ง ทำให้พอรู้ แต่ให้เขา ดูว่าเครือข่ายที่เก่งเรื่องนี้คือใคร เพื่อต่อยอดในการเรียนรู้

3. การใช้กรณีศึกษาจากสิ่งที่เขาทำอยู่มาเรียนรู้และขยายผล ทำให้การเรียนไม่น่าเบื่อ เพราะแต่ละคนมีเรื่องของตัวเองที่ให้เขาอยาก

จะทำอย่างลอง นอกจากนั้นมีการพาลงไปดูพื้นที่ตัวอย่างให้ใจหยาบ เครื่องมือไปนั่งคุยกับพื้นที่ 1 วัน ในการเรียนรู้ทั้งระบบ การปฏิบัติการ แบบนี้ทำให้ทฤษฎีที่เรียนไปมีความชัดเจน

“ถ้าส่วนกลางจัดหลักสูตรแบบนี้ พอเขาจัดเสร็จให้ความรู้ แล้วกลับ ของเราไม่ได้วัดกันที่ก่อน-หลังเข้าอบรม แต่วัดกันที่การใช้ ประโยชน์ว่านำไปใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง ระดับบุคคลก็ได้ชุมชนหรือ เครือข่ายว่าเกิดอะไรขึ้น”

หลังการเรียนรู้แล้วยังมีระบบการติดตาม โดยมีกิจกรรมที่บ้าน ถ้าเสีย จังหวัดกระบี่ ได้นำผู้เข้าร่วมโครงการ 2 รุ่นมาเรียนรู้ร่วมกัน ถอดบทเรียน ยังมีเวทีติดตาม เวทีเชื่อม ว่าหากจะทำงานต่อไปนอกจาก เครือข่ายเขาจะทำงานข้ามเครือข่าย ข้ามประเด็น เขาจะต้องทำอะไร โดยใช้องค์ความรู้ที่เรียนมาทั้งหมด

ปัญหาอุปสรรคจากโครงการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส. ระดับกลุ่มพื้นที่ภาคใต้ ดร.เพ็ญมอองว่า มาจากความแตกต่างของกลุ่ม เป้าหมาย

“หลักสูตรรุ่นที่ 2 เราเห็นว่าส่วนผสมของผู้เข้าร่วมต่างกันมาก มีตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน อาจารย์มหาวิทยาลัย พื้นฐานคนละเรื่องกัน พอมาร่วมต้องมาปรับเปลี่ยนตรงหน้างานกันเยอะ”

หมายถึงว่าต้องเปลี่ยนกระบวนการให้ง่ายขึ้น ขณะเดียวกัน ก็ต้องมาปรับทางฝั่งนักวิชาการ วิทยากรด้วยเช่นกัน ดร.เพ็ญมอองว่า ช่องว่างระหว่างนักวิชาการกับคนทำงาน หรือระหว่างทฤษฎีกับการลงมือ ทำจริง พยายามปรับให้เข้าหากันมาตลอด แต่ยอมรับยังมีช่องว่างอยู่

“เช่นเราใช้คำว่าปัจจัยกำหนดสุขภาพ บางคนก็ไม่เข้าใจว่าปัจจัย คืออะไร เราก็หันไปถามว่า อะไรที่ทำให้ความสุขของคนเปลี่ยน เขาก็จะ บอกว่าความสุขของคนเปลี่ยนเมื่อรายได้ลดลง เมื่อราคาขายลดลง เมื่อกินอาหารไม่พอ ไม่มีเงิน พวกนี้คือปัจจัยกำหนดสุขภาพหมด แต่พอใช้คำว่าปัจจัยกำหนดสุขภาพ หลายคนมองว่ายาก”

เมื่อปรับเข้าหากันก็เข้าใจทุกฝ่าย แต่บางเรื่องอันเป็นทฤษฎีและหลักสูตรที่กำหนดจากส่วนกลาง สสส. แม้เราปรับไปแล้วความยากอยู่ที่ภาคีเครือข่ายของ สสส. มีความหลากหลาย มีทั้งคนที่อยู่ในภาคสาธารณสุข และกลุ่มคนที่ไม่เกี่ยวข้องข้องกับงานด้านนี้เลย การปรับพื้นฐานเรื่องนี้ค่อนข้างจะยากไม่น้อย

สำหรับทางออกในการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพ มองว่า กลุ่มคนที่บริหารแผนที่เป็นแกนเครือข่ายที่มีความรู้พอม่าเข้าร่วมการออกแบบหลักสูตรก็อาจจะทำแบบวิชาการ ตามหลักสูตรของส่วนกลางได้ ส่วนหลักสูตรสำหรับชาวบ้านที่ทำงานในพื้นที่หรือนักปฏิบัติการควรจะเป็นอีกแบบ

“ข้อสะท้อนจากชาวบ้านว่าหลักสูตรยากก็มีอยู่ เราก็รู้ว่าสิ่งที่ชาวบ้านทำนั้นมีเยอะ แต่ถ้าให้มาวิเคราะห์ข้อมูลอะไรแบบนี้เขาทำไม่ได้ เพราะเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้ถูกฝึกให้วิเคราะห์ในเชิงระบบ เขาจะเคยชินกับการคิดหน้างานของเขาอย่างเดียว อันนี้ก็เป็นจุดอ่อนของเครือข่ายที่เราต้องไปเติมสำหรับชาวบ้านคงต้องใช้เวลาสักกระยะหนึ่ง”

ดร.เพ็ญกล่าวในที่สุดว่า โครงการพัฒนาศักยภาพฯ สามารถตอบโจทย์พัฒนาศักยภาพในพื้นที่ก็ได้ระดับหนึ่ง โดยเฉพาะคนกลุ่มนี้ถ้าให้เขาเดินทางไปกรุงเทพฯ จะไม่สะดุดด้วยปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ การมีหลักสูตรอยู่ในระดับภูมิภาคทำให้เข้าถึงการพัฒนาศักยภาพมากขึ้น สำหรับการปรับตัวหลักสูตรให้ง่ายกว่านี้ตามเสียงสะท้อนเป็นเรื่องที่ทางวิชาการต้องคิดกันต่อ “โดยภาพรวมเกิดการพัฒนาศักยภาพขึ้น เกิดความเปลี่ยนแปลงในการทำงานของคน สำหรับคนที่ยังไม่เข้าใจ เชื่อว่าในทีมที่มาด้วยกันจะช่วยในการพัฒนาเขาได้ เพราะเราออกแบบมาให้เขาทำงานเป็นทีม ถ้าเขาไม่ได้อะไรเลย คนที่มาด้วยกันจะต้องช่วยดึง การอยู่ด้วยกันในระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควรเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์เหล่านี้”

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์